

**Univerzita Karlova v Praze**  
**Fakulta sociálních věd**

**Institut ekonomických studií**

**Bakalářská práce**

**2010**

**Alžběta Jankovská**

**Univerzita Karlova v Praze**  
**Fakulta sociálních věd**

Institut ekonomických studií

**Život a dílo Albína Bráfa**

*Bakalářská práce*

**Autor:** Alžběta Janovská

**Vedoucí:** Doc. Ing. Karel Půlpán, CSc.

**Akademický rok:** 2009/2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila pouze uvedené prameny a literaturu

V Praze dne 8.1.2010

Alžběta Jankovská

## Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému konzultantovi Doc. Ing. Karlu Půlpánovi za to, že se ujal vedení této práce a za všechny čas, který ji obětoval.

## **Abstrakt**

Tato práce se zabývá osobností a názory zakladatele českého ekonomického myšlení Albínu Bráfovi. Hlavním cílem je podat komplexní obraz o tomto významném českém ekonomovi. Přibližuje jeho osobního života a složitou cestu, kterou absolvoval při hledání svého teoretického východiska. Důraz je kladen na jeho pojetí národohospodářské teorie a na jeho postoje k vybraným ekonomickým tématům. Dále je zde popsán jeho vliv na české ekonomické školství. Závěrečná část je věnována národohospodářskému obrození, jak Bráf označoval třetí vlnu národního obrození, jejímž cílem bylo osamostatnění českého hospodářství.

## **Abstract**

This thesis deals with the personality and opinions of the founder of Czech economic thought Albín Bráf. The main motive is to interpret comprehensive image of this important Czech economist. It draws near his personal life and his complicated way which he went through at searching his theoretical base. The emphasis is placed on his conception of economic theory and his attitude towards important economic issues. Further, there is described his influence on Czech economic education. The final section is devoted to economic revival as Bráf marked third part of national revival whose goal was to make Czech economy independent.

# Obsah

<b>1. Úvod</b> .....	<b>7</b>
<b>2. Život a osobnost Albína Bráfa</b> .....	<b>9</b>
2.1. Dětství a školní léta .....	9
2.2. Studijní období .....	9
2.3. Osobní život .....	10
2.3.1. Sňatek a rodinný život .....	10
2.3.2. Smrt jediného syna .....	11
2.4. Bráf jako univerzitní profesor .....	11
2.5. Politické působení .....	13
2.5.1. Politická situace na konci 19. století u nás .....	13
2.5.2. Bráf mezi Staročechy a jeho působení v zemském sněmu .....	13
2.5.3. První ministerské období .....	15
2.5.4. Druhé ministerské období .....	15
2.6. Řešení sociální otázky .....	16
2.6.1. Vývoj řešení otázky chudoby .....	16
2.6.2. Teoretické zdůvodnění chudinských podpor .....	17
2.6.3. Možné řešení sociální otázky .....	20
2.6.4. Dělnická bytová otázka a její řešení .....	22
2.6.5. Bráf a jeho metodologický pohled na dělnickou otázku .....	22
2.7. Literární a vědecká činnost .....	23
2.8. Nemoc a smrt .....	25
<b>3. Teoretická východiska</b> .....	<b>26</b>
3.1. Hlavní myšlenkové proudy .....	26
3.1.1. Německá historická škola .....	26
3.1.2. Rakouská subjektivně psychologická škola .....	26
3.1.2.1. <i>Obecná charakteristika rakouské školy</i> .....	26
3.1.2.2. <i>Přínos rakouské školy</i> .....	27
3.2. Spor o metodu .....	28
3.3. Albín Bráf a jeho tápání při hledání teoretického východiska .....	30
3.3.1. Klasická teorie Johna Stuarta Milla .....	30
3.3.2. Vliv německé historické školy .....	31
3.3.3. Carl Menger a rakouská psychologická škola .....	31
3.3.4. Postoj k marxismu .....	32
3.4. Pojetí národohospodářské vědy .....	33
3.4.1. Pojem a odlišné druhy hospodářství .....	33
3.4.2. Důležitost studia národohospodářské vědy .....	34
3.4.3. Postavení národohospodářské vědy v soustavě věd .....	35
3.4.4. Předmět národohospodářské vědy .....	36
3.4.5. Cíle národohospodářské vědy .....	36
3.4.6. Metodologie národohospodářské vědy .....	37
3.4.7. Soustava národohospodářské vědy .....	40
3.5. Bráfův přínos českému ekonomickému myšlení .....	41

<b>4. Albín Bráf a jeho hlavní teoretické názory .....</b>	<b>43</b>
4.1. Bráfovo stanovisko k nejdůležitějším ekonomickým zákonům .....	43
4.1.1. Malthusův populační zákon .....	43
4.1.2. Zákon nabídky a poptávky .....	45
4.1.3. Nákladový zákon .....	46
4.1.4. Lassallův železný zákon mzdový .....	47
4.1.5. Marxův zákon hodnoty a nadhodnoty .....	49
4.1.6. Ricardův zákon pozemkové renty .....	50
4.2. Hodnota a cena .....	52
4.3. Peníze a měna .....	57
4.3.1. Ekonomické poměry v 19. století .....	57
4.3.2. Hlavní myšlenkové proudy v oblasti peněžních teorií v 19. století .....	59
4.3.3. Bráfův pohled na peníze a měnu .....	61
<b>5. Bráf a české ekonomické školství .....</b>	<b>67</b>
5.1. Historické souvislosti .....	67
5.2. Struktura školského systému .....	67
5.3. Střední ekonomické školství .....	68
5.4. Vysoké ekonomické školství .....	69
5.5. Studium národního hospodářství na ekonomických školách .....	71
5.5.1. Je třeba vůbec studovat národní hospodářství? .....	71
5.5.2. Výuka národního hospodářství na středních ekonomických školách .....	72
5.5.3. Výuka národního hospodářství na vysokých školách .....	73
5.6. Kněžský řád a společenské vědy .....	74
5.6.1. Úloha kněží při českém národním obrození .....	74
5.6.2. Problémy spojené se studiem společenských věd .....	74
<b>6. Albín Bráf a české národohospodářské obrození .....</b>	<b>75</b>
6.1. Podstata českého národohospodářského obrození .....	75
6.2. Historické okolnosti, které mu předcházely .....	75
6.3. Snahy o posílení českého hospodářství .....	77
6.4. „Svůj k svému“ .....	79
6.5. Národohospodářský ústav při České akademii .....	81
<b>7. Závěr .....</b>	<b>83</b>
<b>Seznam literatury .....</b>	<b>84</b>

# 1. Úvod

Albín Bráf zanechal svůj nesmazatelný otisk v dějinách českého ekonomického myšlení, protože se zasadil o vznik soustavného ekonomického bádání na našem území. Byl prvním česky přednášejícím profesorem národního hospodářství, proto ovlivnil řadu pozdějších ekonomických myslitelů. Je zajímavé, že ač se jeho žáci stali stoupenci odlišných ekonomických směrů, nedali nikdy dopustit na svého učitele, kterého obdivovali, a jehož teoretické názory pojali za své východisko.

Ve svých přednáškách se Bráfovi podařilo důkladně zpracovat národohospodářskou teorii. Mezi jeho přednosti patří také to, že dokázal vysvětlit novou teorii srozumitelně a dodržovat při tom logickou posloupnost vykládaných teorií. Důraz klade na objektivní výklad všech teorií. Snaží se studentům poskytnout komplexní obraz o nové teorii.

Obdivuhodné jsou také jeho metodologické postupy, které při formulování ekonomických teorií používá. Také proto neměl odpůrce ani mezi svými žáky a dokonce ani mezi pozdějšími ekonomy. Náklonnost k Bráfovi a jeho myšlení přetrvávala a dodnes je uznávaným ekonomickým teoretikem.

Pokud Bráf některou z ekonomických teorií kritizuje, tak jen v tom případě, že je vystavěna na chybných předpokladech, nebo sice stojí na dobrých základech, ale z nich vyvozený závěr byl získán nedodržením správného postupu. Proto si váží všech teoretických názorů, které byly získány korektním postupem, i když odmítá jejich závěr.

Bráf však nebyl pouze teoretikem, pokoušel se o spojení ekonomické teorie s hospodářskou praxí. Proto také využívá ekonomickou teorii jako základ pro formulování svých postojů k aktuálním problémům hospodářského života. Zabývá se možnostmi řešení sociální otázky, vyjadřuje se zejména k postavení dělníků a vybízí k vytváření institucí, které by zajišťovaly jejich ochranu. Je toho názoru, že stát by se měl prostřednictvím sociální politiky zasazovat o zlepšení životní úrovně svých obyvatel. Vyjadřuje se i k nápravě rakouské měny.

Hlavním zdrojem Bráfova teoretického odkazu je ucelené dílo, které vydali jeho žáci Cyril Horáček a Josef Gruber. V tomto díle soustředili jeho přednášky a drobnější pojednání a je dostupné v elektronické podobě ve zlatém fondu ekonomického myšlení. Bráfem a jeho dílem se zabývali jeho žáci i pozdější ekonomové a současní autoři se ve svých odborných pojednáních vrací k osobně a teoretickému myšlení toho velikána českého ekonomického myšlení.

Cílem této práce je přiblížit teoretické názory tohoto významného českého ekonomy. Bráf a jeho názory nejsou pouze částí historie, protože jeho učení inspirovalo mnoho pokračovatelů a některé z jeho myšlenek jsou dodnes živé.



První část přiblíží Bráfův osobní život, jeho politickou činnost a jeho postoj k řešení sociální otázky. V druhé části je zmíněno utváření jeho teoretického názoru, postoj Bráfa k národohospodářské teorii a jeho stanovisko k významným ekonomickým teoriím. Dále bude popsán jeho názor na hodnotu a cenu a jeho pohled na peníze a měnovou problematiku.

Nebude opomenut ani jeho přínos k rozvoji českého ekonomického školství, kde má hlavní zásluhu na zavedení výuky národního hospodářství na české střední i vysoké školy. Poslední část je věnována národohospodářskému obrození, tímto pojem Bráf označuje třetí a poslední fáze národního obrození.

## 2. Život a osobnost Albína Bráfa

### 2.1. Dětství a školní léta

Josef Gruber<sup>1</sup>, který se zasloužil o sepsání Bráfova životopisu, uvádí, že Bráf se během svého života nedostal k sepsání svých pamětí<sup>2</sup> a ani si nevedl zápisník. Záznamy si vedl pouze v období svého politického působení, proto bylo možné popsat jeho životní osudy pouze z omezeného množství pramenů.

<sup>3</sup>Albín Bráf se narodil 27. února 1851 v Třebíči v rodině úředníků. Byl nejstarším z šesti synů svých rodičů Antonína a Marie Bráfových<sup>4</sup>. Dětství strávil ve Lhotě u Třebíče, kde byl jeho otec hospodářským úředníkem ve službách Valdštejnů. Později byl otec přeložen do Valečova u Mnichova Hradiště, proto také Albín navštěvoval obecnou školu v Bosni, do které byly zapisovány i děti z Valečova. V roce 1861 přešel na akademické gymnázium do Prahy, kde ještě nebyly všechny předměty vyučovány v češtině a působil zde profesor Axamit, kterému Bráf věnoval svou vzpomínku k jeho jubileu.

Na výuku vzpomíná Bráf takto: „*V čase mého vystoupení bylo jen v nejnižších třídách vyučováno počešku. Přešedše do kvinty měli jsme ještě část výkladů německou, avšak během tohoto roku vyučování jazykem českým rozšířeno na všechny předměty kromě němčiny, jež nad to r. 1868 stala se předmětem nepovinným.*“<sup>5</sup> Dále Bráf vzpomínal na vydávání tajných časopisů<sup>6</sup>. Kromě toho zde žáci z vyšších ročníků založili spolek, který se zasazoval o pěstování slovanských jazyků. Mezi činnosti tohoto spolku patřilo nakupování knih, pořádání schůzí a Bráf se domnívá, že i vyučování.

### 2.2. Studijní období

Po ukončení studia na akademickém gymnáziu roku 1869 nastoupil Bráf ke studiu na Právnické fakultě v Praze a současně musel vstoupit na rok do vojenské služby. Ve stejném roce mu zemřel otec a jeho matka zůstala sama se čtyřmi<sup>7</sup> nedospělými syny. Až po otcově smrti se narodil poslední syn, který se nedožil ani prvních narozenin. Za dva roky umírá v sedmnácti letech i třetí syn, který trpěl plicní chorobou.

---

<sup>1</sup> GRUBER, Josef. První čeští universitní učitelé národního hospodářství. Praha : Všehrd, 1918.

<sup>2</sup> K sepsání pamětí se chystal v pro něj nelehké době, kdy mu umíral jeho jediný syn.

<sup>3</sup> Celý Bráfův životopis, tedy celá 2. kapitola kromě kapitoly 2.6., vychází, pokud není uvedeno jinak, z GRUBER, Josef. První čeští universitní učitelé národního hospodářství. Praha : Všehrd, 1918 a BRÁF, Albín. *Život a dílo : Výbor statí z politiky a samosprávy*. Díl 5. Sestavili Josef Gruber, Cyril Horáček. Praha : Vesmír, 1924. s. 270.

<sup>4</sup> Oba rodiče pocházeli z početných rodin, otec měl pět mladších sourozenců a matka byla druhým dítětem z devíti. Vzali se 28. května 1850.

<sup>5</sup> BRÁF, Albín. *Život a dílo : Paměti*. Díl 1. Sestavil Josef Gruber. Praha : Vesmír, 1922. s. 213.

<sup>6</sup> Bráf a jeho spolužáci vydávali po vzoru starších spolužáků časopis „Záboj“.

<sup>7</sup> Jeden ze synů zemřel v dětství.

Všechny tyto nepříznivé události vedly mladého Albína Bráfa ke snaze osamostatnit se a nezatěžovat více rodinný rozpočet. Z tohoto důvodu se ve druhém ročníku studia stává vychovatelem v rodině hraběte Huyna, který byl velícím generálem nejdříve v Praze a později v Pešti, kam ho také Bráf následoval. Kvasničková<sup>8</sup> ještě uvádí, že později byl také ve službách hraběte Černína, Neippegra a knížete Schwarzenbergra.

První státní zkoušku vykonal v roce 1871. Již tehdy se projevilo jeho nadání a zájem o národní hospodářství, proto si ho také všiml profesor Eberhard Jonák, který přednášel politickou ekonomii. **Právnickou fakultu ukončil roku 1873 a v červenci roku následujícího se stal doktorem práv.**

Protože měl Bráf nejen výborné odborné znalosti, ale byl schopen je i srozumitelně vyložit, věnoval se přípravě studentů z hraběcích rodin ke státním zkouškám. Na tom měl velkou zásluhu právě profesor Jonák, který mu dal doporučení a přivedl ho tak mezi českou šlechtu. Právě kontakt s konzervativní českou šlechtou měl vliv na jeho politické smýšlení.

**Již během svých studií se rozhodl, že se chce věnovat národnímu hospodářství na vědecké úrovni a také ho vyučovat na českých školách.** Proto se také zasadil o to, že mohl 11. listopadu 1874 vzniknout zvláštní národohospodářský odbor při „Všehrdu“. Bráf se stal i jeho předsedou. Hlavní náplní tohoto českého národohospodářského semináře bylo studium systému národního hospodářství, vysvětlení základních pojmů a rozebírání jednotlivých teorií.

## 2.3. Osobní život

### 2.3.1. Sňatek a rodinný život

Již od dob studií si Bráf velice vážil Palackého a Riegra, to byl také jeden z důvodů, proč se později řadil mezi Staročechy. Poprvé se s Riegrem osobně setkal v roce 1878 a zanedlouho se seznámil s celou jeho rodinou. V roce 1888 se stal členem Riegrovvy rodiny, když si vzal jeho mladší dceru Libuši<sup>9</sup>. Dne 6. listopadu se jim narodil syn Václav, který byl již od dětství velice nemocen, proto nenavštěvoval obecnou školu a až do šestého ročníku gymnázia byl vyučován doma. Až ve vyšším věku se jeho zdravotní stav zlepšil.

Bráf udržoval přátelské vztahy i se vzdálenými příbuznými. Především však s Libušinou starší sestrou Marií<sup>10</sup>, která se zajímala o politiku, působila v humanitární a sociální oblasti, věnovala se také literatuře, zasloužila se např. o sepsání pamětí svého otce. Libušin bratr Bohuš, který se později stal docentem, si Bráfa také velmi oblíbil.

---

<sup>8</sup> KVASNIČKOVÁ, Alžběta a kol.. *Dějiny ekonomického myšlení : vybrané kapitoly*. Praha : Rego, 1999.

<sup>9</sup> Poprvé se s ní seznámil už v roce 1978. Roku 1882, kdy se stal univerzitním profesorem, ji dokonce požádal o ruku, ale ona ho odmítla. Bráf ale dál chodil k Riegrům a v listopadu 1887 se konaly tiché zasnuby.

<sup>10</sup> Marie Riegrová se po svatbě jmenovala Červinková.

### 2.3.2. Smrt jediného syna

Jeho syn Václav byl velice nadaný a jako jeho otec začal studovat práva. Když byl ve druhém ročníku, začaly se u něj projevovat příznaky tuberkulózy. Hned jak byla nemoc lékaři potvrzena, byl převezen do léčebního zařízení v Görbersdorfu. Nemoc ale byla velice vážná a možnost, že se vyléčí, byla minimální.

U smrtelného lože svého syna se pokouší Bráf sepsat své paměti. Vznikly ale jen pouhé náčrtky, které měly být základem pro sepsání jeho vzpomínek na dětství a období jeho studií. K sepsání celého díla se Bráf nedostal, protože se o to pokoušel pro něj ve velmi nesnadném období, když viděl, jak jeho jedině dítě prohrává svůj boj s nemocí.

Ani pobyt v Görbersdorfu nepomohl Václavovi zmírnit průběh nemoci a 25. května 1908 zde umírá. Bráf byl smrtí svého jediného syna, na kterém velice lpěl, zdrcen<sup>11</sup>. Navíc se v této době také u něj počínají projevovat příznaky stejné choroby.

## 2.4. Bráf jako univerzitní profesor

Po absolvování práv se Bráf nějaký čas věnuje soudní praxi, nastupuje jako praktikant trestního soudu, ale jeho snem je vydat se na učitelskou dráhu. To se mu splní nedlouho po získání doktorátu, kdy se stává nejprve prozatímním a po roce stálým profesorem národního hospodářství a obchodní statistiky na Československé obchodní akademii v Praze. Dále vyučuje národní hospodářství na škole zemského výrobního spolku v Praze<sup>12</sup>, kde se kromě výuky věnuje i pořádání mimořádných přednášek.

Dne 12.7.1877 se díky své habilitační práci „Znehodnocení tak zvané papírové měny a ažio“<sup>13</sup> stal soukromým docentem národního hospodářství na české technické univerzitě. Zde poté vyučoval národní hospodářství a statistiku<sup>14</sup> dále pak stavební a železniční zákony. V roce 1877 se stejnou prací v němčině „Papiergeldentwertung und Agio“, která byla zřejmě podrobněji rozvedena, habilitoval na německé univerzitě v Praze a dne 31.7.1877 zde byl ministerstvem potvrzen soukromým docentem politické ekonomie. Roku 1880 nebyla ministerstvem schválena žádost rektorátu české technicky, aby byl jmenován mimořádným profesorem.

**S Bráfovou habilitací jsou spojeny dva historické momenty, politická ekonomie se začíná na pražské univerzitě vyučovat v češtině a vznikají počátky soustavného**

<sup>11</sup> Byla to pro něj velická rána, protože roku 1895 zemřela Libušina setra Marie, manželka jejího bratra Bohuše a Bráfova matka a o rok později i jeho babička, také proto oba velice lpěli na svém jediném dítěti.

<sup>12</sup> Zde bylo jako na jedině v dívčí škole Rakousku vyučováno národní hospodářství. Starostkou spolku byla v té době Karolina Světlá.

<sup>13</sup> S touto prací předkládá i drobnější spisek „O skladištích veřejných“.

<sup>14</sup> Národní hospodářství a statistiku začal vyučovat po smrti E. Jonáka, který zemřel 11. října 1879.

**národohospodářského vědeckého bádání.** Do té doby nebyla politická ekonomie vyučována v češtině především proto, že čeština neměla národohospodářskou terminologii<sup>15</sup>. Také se tu objevovala i před Bráfem národohospodářská literatura, ale slovy Josefa Grubra „byla to však literatura mělká, bez pravé výše vědecké a sloužící většinou praktickému povzbuzování a národohospodářskému vzdělávání lidu. Obrat nastal teprve vstupem Bráfovým na univerzitní katedru a do literatury.“<sup>16</sup>

Na základě pojednání o poměrech severočeských dělníků byl 4.1.1882 jmenován mimořádným profesorem národního hospodářství přednášejícím v českém jazyce<sup>17</sup>. Kvůli tomuto jmenování předal výuku na československé obchodní akademii a posléze i předměty přednášené na technické škole Josefu Kaizlovi.

Dne 13.9.1890 byl Bráf jmenován **řádným profesorem politické ekonomie na pražské univerzitě**. Na české Právnické fakultě rozdělené Karlo-Ferdinandovy univerzity založil **ekonomické studium v českém jazyce**. V průběhu své profesorské dráhy byl dvakrát zvolen děkanem, přesto ho nelákalo usilovat o místo rektora, k jehož volbě byl navržen v roce 1908<sup>18</sup>.

„Bráf byl učitelem přímo ideálním a jeho učitelské působení patří k nejsvětlejším stránkám posavadní historie české univerzity.“<sup>19</sup> Jelikož se Kaizl věnoval dlouhá léta politice, byl Bráf jediným přednášejícím politické ekonomie na pražské univerzitě. Sám se nikdy neucházel o získání mandátu v říšském sněmu, protože se nechtěl vzdát svého milovaného učitelského povolání a zaslíval těm, kteří opouštěli svá učitelská místa kvůli politické kariéře.

Věnoval se pilně přípravám přednášek, protože v nich spatřoval nejdůležitější povinnost, kterou musí vysokoškolský učitel vykonávat. Při svých výkladech vychází z filosofie a hospodářské i politické současnosti. Tvrdí se, že byl velice dobrým učitelem, protože dokázal posluchačům jasně a srozumitelně vysvětlit i obtížnou látku. Také se snažil vykládat všechny teorie, které byly vystavěny na vědeckých základech. Jeho přednášky byly zpočátku velmi ovlivněny historickou školou, vycházel především z děl Schöffleho a Roschera.

Mezi studenty byla velmi oblíbená cvičení pod Bráfovým vedením. Bráf dokonce při nedostatku volných seminárních místností vyučoval studenty doma a zapůjčoval jim

---

<sup>15</sup> Bráf se pokoušel o vytvoření českého národohospodářského názvosloví již dávno před svoji habilitací.

<sup>16</sup> BRÁF, Albín. *Život a dílo : Rozličné stati*. Díl 4. Sestavili Josef Gruber, Cyril Horáček. Praha : Vesmír, 1923. s. 223

<sup>17</sup> Při rozdělení univerzity na českou a německou roku 1882 přešel na českou část.

<sup>18</sup> Podle SKŘEJPKOVÁ, Petra, SOUKUP, Ladislav. *Antologie české právní vědy : 2. polovina 19. století až 30. léta století 20.*. Praha : Karolinum, 1993.

<sup>19</sup> GRUBER, Josef. *První čeští universitní učitelé národního hospodářství*. Praha : Všehrd, 1918. s. 9

literaturu ze své knihovny. Vydatně pomáhal svým studentům při psaní prací a postupně dohlížel na jejich průběh. Pomáhal i svým bývalým výborným žákům, zasazoval se třeba o to, aby si prohlubovali své vědomosti studiem na zahraničních vysokých školách. Z jeho žáků se později stali stoupenci různých ekonomických směrů.<sup>20</sup>

Bráf se dále věnoval i četným veřejným přednáškám na téma české otázky hospodářsko-politické i výkladům teoretických problémů. Během své profesorské činnosti mu byla udělena veškerá čestná vyznamenání, která mohl jako univerzitní profesor obdržet.

## 2.5. Politické působení

### 2.5.1. Politická situace na konci 19. století u nás

Kromě univerzitní činnosti se věnuje Bráf i politice, i když by raději působil pouze jako učitel. Důvodem, proč tedy vůbec do politického života vstoupil, bylo, že v této době si české národní hospodářství žádalo teoreticky vzdělané odborníky v národohospodářské oblasti, kterých byl nedostatek. Proto do politiky velmi brzy vstupují i Kaizl s Bráfem, jejichž hlavním úkolem bylo zvýšit úroveň domácího hospodářství a také pozvednout hospodářské myšlení.

Na sklonku 19. století zde byly dvě velké politické strany strana staročeská a mladočeská. Staročeská strana vznikla již roku 1848 a byla tak nejstarší politickou stranou u nás, i když její členové se názorově rozcházeli, strana držela pohromadě díky silným osobnostem, které měli vedoucí postavení ve straně<sup>21</sup>. Strana mladočeská vznikla v roce 1874 oddělením od strany staročeské. Hlavním rozdílem mezi oběma stranami bylo, že Mladočeši byli aktivnější v prosazování jazykové otázky i důrazem na národní rovnoprávnost a členové této strany byli především z řad bohatých sedláků, začínajících podnikatelů a české mladé inteligence, zatímco do strany staročeské se řadili převážně měšťané z vyšších společenských tříd<sup>22</sup>.

### 2.5.2. Bráf mezi Staročechy a jeho působení v zemském sněmu

Bráf, jelikož byl v osobním kontaktu s Riegrem a konzervativními příslušníky české šlechty, se přiklání ke **straně Staročechů**. Této straně zůstal věrný a dokonce se stal jejím významným členem. Měl významný podíl na novém programu strany a zastával dokonce

---

<sup>20</sup> Mezi jeho žáky patřili např. Karel Engliš a Josef Macek

<sup>21</sup> Významnými autoritami strany staročeské byli třeba Palacký nebo Rieger.

<sup>22</sup> Podle JUREČKA, Václav. Ekonom v politice. Od "duchovní rovnocennosti" k "hmotné rovnocennosti". In JUREČKA, Václav. *Albín Bráf - doteky s dneškem : sborník příspěvků ze semináře*. Ostrava : Vysoká škola báňská, Fakulta ekonomická, 2001.

funkci druhého náměstka předsedy strany po Riegrově smrti, proto byl vystaven četným útokům ze strany Mladočechů<sup>23</sup>.

V roce 1883 zvolen za staročeskou stranu zemským poslancem ve venkovských obcích z okresu Žamberk a Ústí nad Orlicí. Bráf vzpomínal na svoji předvolební řeč takto: „*S tlukoucím srdcem přijel jsem do Žamberku, kde jsem nikdy před tím nebyl, maje jaks taks v mysli urovnána vůdčí hesla řeči, kterou jsem k voličům měl promluvit.*“<sup>24</sup> Bráf netušil, zda měl jeho projev úspěch, jelikož byl zvolen, tak se domníval, že ano.

Byl to jeho jediný projev, který zde měl. Po svém zvolení navštěvoval své okresy pouze při významných událostech. Mnoho věcí, které se týkaly těchto okresů, mohl totiž vyřizovat z Prahy. Také nabízel okresnímu starostovi Mazurovi, že by přednesl nějakou řeč, ale bylo to vždy odloženo s tím, že by o takové přednášky nikdo neměl zájem. Jak říká Bráf, voliči měli dojem, že své činnosti v těchto okresech zanedbává, a proto ho v příštích volbách konaných v roce 1889 nepřipustili ani k předvolebnímu projevu<sup>25</sup>.

Roku 1887 byl zvolen přísedícím členem zemského výboru. Z této funkce se Bráf zasloužil třeba o založení Zemské banky, jejímž vrchním ředitelem se stal Mattuš. Podruhé byl zvolen do sněmu v roce 1889, ne již však za svůj původní okres.

V roce 1891, poté co Staročeši prohráli ve volbách, stahuje Bráf z politického života a věnuje se pozvednutí českého národohospodářství, vytvořil politický program, který by vedl k tomuto cíli.<sup>26</sup> Do politiky se opět vrací až v posledních letech svého života.

To ovšem neznamená, že by se s politického života úplně vytratil. Věnuje se publikační činnosti, kde vyjadřuje své názory a při důležitých politických a kulturních rozhodování je přihlíženo k jeho stanovisku. Dále, protože byl dlouhou dobou jediným učitelem národního hospodářství na univerzitě, vykonával četné národohospodářské funkce. Od roku 1900 vykonával funkci vládního inspektora pro české i moravské vyšší obchodní školy. V roce 1905 přijal doživotní funkci v panské sněmovně<sup>27</sup>.

Během své politické kariéry se začínal velice zajímat o samosprávu a její rozvoj. „*Českou samosprávu pak chápal jako formu realizace českého politického programu, jako přípravu na příští budování českého samostatného státu.*“<sup>28</sup> V jeho úvahách o samosprávě se

---

<sup>23</sup> Podle VENCOVSKÝ, František. *Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948*. Brno : Nadace Universitas Masarykiana, 1997.

<sup>24</sup> BRÁF, Albín. *Život a dílo : Paměti*. Díl 1. Sestavil Josef Gruber. Praha : Vesmír, 1922. s. 71.

<sup>25</sup> Tamtéž.

<sup>26</sup> Viz kapitola 6. Albín Bráf a české národohospodářské obrození.

<sup>27</sup> Podle JUREČKA, Václav. *Ekonom v politice. Od "duchovní rovnocennosti" k "hmotné rovnocennosti"*. In JUREČKA, Václav. *Albín Bráf - doteky s dneškem : sborník příspěvků ze semináře*. Ostrava : Vysoká škola báňská, Fakulta ekonomická, 2001.

<sup>28</sup> SKŘEJPKOVÁ, Petra, SOUKUP, Ladislav. *Antologie české právní vědy : 2. polovina 19. století až 30. léta století 20.*. Praha : Karolinum, 1993. s. 257.

projevují jeho hluboké historické znalosti českého práva i rozsáhlé vědomosti o úkolech, které má samospráva zajišťovat v moderním státě.

### 2.5.3. První ministerské období

Až na konci svého života se Bráf znovu vrací do politiky, protože cítí, že by tak mohl pomoci českému národu. V roce 1909 se stal ministrem orby v Bienerthova kabinetu, a proto se musel dočasně přestěhovat do Vídně. Po celé ministerské období se však toužil vrátit zpátky do Prahy k učitelskému působení. Ze své ministerské pozice se snažil **podporovat české národohospodářství**.

Počátky jeho ministerského působení byly doprovázeny obtížemi. Českým politikům se nezamlouvalo, že bylo Bráfovo uvedení do funkce ministra učiněno bez předchozí konzultace s nimi a také se jim nelíbil fakt, že po změnách ve vládě přišli o jedno ministerské křeslo. U německých politiků se Bráf zase setkal s nevolí, protože byl velkým českým vlastencem a zasazoval se o řešení českých otázek.<sup>29</sup>

Z ministerské funkce odešel po necelém roce, protože byly přijaty ochranné zákony, které vyloučily výuku češtiny ze státních škol v některých alpských zemích, a to neodpovídalo jeho vlasteneckému přesvědčení. Na počátku roku 1911 mu byla Bienerthem nabídnuta funkce ministra veřejných prací, ale Bráf tuto nabídku ihned odmítl.

Josef Gruber se vyjádřil k jeho ministerskému působení těmito slovy: „*Přes krátkou dobu svého úřadování Bráf ukázal se nejlepším ministrem orby, jakého kdy Rakousko mělo; skvěle se tu osvědčily jak jeho teoretické vědomosti tak jeho bystrozrak státníka i praktického politika hospodářského, tak jeho vynikající a ucelené vzdělání všeobecné, objektivnost a spravedlnost, i kouzlo osobní dobroty a srdečnosti.*“<sup>30</sup>

### 2.5.4. Druhé ministerské období

Po ukončení dráhy ministra se opět vrací ke svému milovanému učitelství. Avšak nedlouho po jeho šedesátých narozeninách byl znovu povolán k vykonávání funkce ministra orby<sup>31</sup>, dnes bychom asi spíše hovořili o ministrově zemědělství, v Stürgkhově kabinetu. Dlouho se rozmýšlel, zda přijme nabízené ministerské křeslo, protože v této době na tom již nebyl zdravotně příliš dobře. I když jej lékař ujistil, že se jeho zdravotní stav zlepšil a je schopen vykonávat ministerské povinnosti, hned po příjezdu do Vídně onemocněl.

---

<sup>29</sup> Podle JUREČKA, Václav. Ekonom v politice. Od "duchovní rovnocennosti" k "hmotné rovnocennosti". In JUREČKA, Václav. *Albín Bráf - doteky s dneškem : sborník příspěvků ze semináře*. Ostrava : Vysoká škola báňská, Fakulta ekonomická, 2001.

<sup>30</sup> GRUBER, Josef. První čeští universitní učitelé národního hospodářství. Praha : Všeherd, 1918. s. 22.

<sup>31</sup> Bylo to přesně dne 19. listopadu 1911.



Přes své zdravotní obtíže se pilně věnoval všem svým povinnostem. Někdy byl dokonce nucen přijímat své návštěvy v posteli. Velmi litoval, že ministerské křeslo vůbec přijal. Byl nešťasten, že nemůže sepsat své souborné teoretické dílo, ani se naplno věnovat všem svým ministerským povinnostem a toužil se vrátit zpět do Prahy.

Přesto přišel s mnoha cennými podněty, které se týkaly třeba nových osnov k výuce zemědělství, zřizování ústavů pro zemědělské účetnictví, formuloval kroky, které by měly být podniknuty v oblasti zemědělského zadlužení, zřízení fondu na podporu dobytka apod. Bylo obdivuhodné, jak všestranná byla jeho práce během jeho krátkého působení v tomto úřadu a při nalomeném zdraví.

## 2.6. Řešení sociální otázky

### <sup>32</sup>2.6.1. Vývoj řešení otázky chudoby

Úvodem říká Bráf, že almužna a mzda jsou dva významově rozdílné pojmy. S vývojem hospodářství se mezi nimi vytvořila jistá souvislost. Almužna se stala způsobem chudinské podpory, která náležela lidem, kteří měli nejnižší mzdy.

Chudinství má svoji dlouhodobou tradici. V různých dobách se odlišovala pouze jeho konkrétní podoba a způsob, který se snažil chudinství odstranit. Pokusy o vyřešení sociální otázky jsou patrné již **od starověku**. Lišil se přístup v židovských státech, kde se pomoc chudým zakládala na soukromé dobročinnosti, stát ale také přesně stanovil výši podpor, který byl každý povinen dát chudým, od přístupu ve starověkém Řecku a Římě, kde byly vypláceny chudinské podpory ze státní pokladny.

S nástupem křesťanství se opět vrací názor, že každý by měl dát chudým tu část svého majetku, která převyšuje jeho soukromou potřebu, ovšem tato podpora chudých je založena pouze na dobré vůli jednotlivců a není možné ji právně vyžadovat. S růstem počtu obyvatel a obcí bylo nezbytné vytvořit k tomuto účelu speciální organizaci.

Hlavní starost o chudé byla v rukou církve, která se zasloužila i o zřízení chudinské správy. Později se zapojují třeba i některé řemeslnické cechy, které se starají o své nemocné či zchudlé členy a v případě úmrtí i o jejich pozůstalé. Vždy ale platilo, že se každý může obrátit na církev, proto vznikl problém s rozmnožováním žebráků, jelikož vždy měli jistotu, že jim církev poskytne almužnu.

Na přelomu středověku a novověku se do chudinské otázky začala zapojovat i veřejná správa. Nejprve stanovila přesná pravidla, která by měl každý žebrající dodržovat. Toto

---

<sup>32</sup> Kapitola 2.6 je napsána podle BRÁF, Albín. *Život a dílo : Výbor statí hospodářské a sociální politiky*. Díl 3. Sestavili Josef Gruber, Cyril Horáček. Praha : Vesmír, 1923. s. 203. Výjimkou je podkapitola 2.6.5, která vychází z BRÁF, Albín. *Nástin přednášek universitních. Díl I. : Národohospodářská theorie*. Sv. 1. Praha : Sborník věd právních a státních, 1913.

opatření se však nesetkalo s úspěchem, proto bylo nutné, aby se pomoc chudým přesunula od církve k obcím, k tomu také přispěla reformace, která měla za následek zabavení majetku církve<sup>33</sup>.

S rozvojem velkopřemyslové výroby začala kolísat i poptávka po práci, proto se chudinská podpora omezila pouze na vyplácení peněžních podpor. Dále začala chudinská správa vyplácet podpory i zaměstnaným dělníkům, jejichž mzda byla nedostatečná v porovnání s cenami potravin. To mělo za následek, že se dělník nezasazoval o zvýšení mzdy. Bráf říká, že v této době se tedy poprvé dávají dohromady pojmy almužna a mzda, zároveň se objevuje tzv. **právo na existenci**.

### 2.6.2. Teoretické zdůvodnění chudinských podpor

Až v 18. století se objevují ve Francii snahy o vědecké pojetí chudinství. Montesquieu přichází s tvrzením, že rozvoj průmyslu s sebou nese vždy těžká období pro jistá odvětví a mělo by tedy být ve veřejném zájmu dělníkům, kteří se v této situaci ocitnou, pomoci. Další názory dokonce vidí jako hlavní zdroj chudinství zavedení soukromého vlastnictví.

Aby se zajistilo přirozené právo na existenci, bylo ve Francii stanoveno, že pod pojmem chudinská podpora budeme rozumět poskytnutí prostředků, které jsou spojeny s výchovou opuštěných dětí, pokrytí nutných výdajů chudých a nemocných, ale také pomoc při hledání práce těm, kterým se nedaří ji najít. Později bylo upřesněno, že veřejná podpora by měla náležet i rodičům na výchovu třetího a každého dalšího dítěte, dětem, kterým zemřel otec, popřípadě i jejich matce, pokud nedostává dostatečně vysokou mzdu, a starým lidem.

Stále se objevuje požadavek na **docílení společenské rovnosti, která neodpovídá skutečnému stavu**. V souvislosti s tím se projevila snaha o formulaci mzdy, která by měla dělníkům vystačit k obživě jejich. Protože zaměstnavatel upřednostňuje dělníky, kteří požadují nejnižší mzdu, dělníci nedostávají více, než odpovídá minimální mzdě, která je nezbytná pro jejich obživu.

Podrobněji se výši mzdy zabýval Adam Smith, který byl přesvědčen, že cena práce se vytváří stejně jako cena jakéhokoli jiného zboží na trhu, odpovídá tedy takové úrovni, kdy se nabídka práce střetává s poptávkou po práci. Navíc se **výše mzdy bude přibližovat ke své přirozené výši**, která odpovídá situaci, kdy mzda akorát dostačuje k zajištění obživy pro jednotlivce i jeho rodiny. Pokud by byla mzda vyšší, došlo by k přibývání dělníků a k následnému snížení mzdy. Při nižší mzdě by se zase docílilo větší úmrtnosti a

---

<sup>33</sup> Např. v Anglii bylo podle chudinského zákona z roku 1601 ustanoveno, že o chudé má pečovat ta farnost, do které se chudý narodil nebo byl jejím členem tři a více let. Pomoc nebyla jenom vyplácení podpor, ale v případech chudých způsobily k práci i pomoc při shánění práce.

následnému zvýšení mzdy. Ricardo navíc tvrdil, že mzdy nemá pokrýt pouze nutné životní náklady, ale i umožnit každému obvyklý způsob života v dané společnosti.<sup>34</sup>

Robert Malthus však byl toho názoru, že **dělníci si mohou za svoji chudobu sami**, protože nerozvážně zakládají rodiny a mají mnoho dětí, a to má za následek, že vzniká převis nabídky práce, který nutně vede ke snížení mezd. Chudinské podpory zamezují tomuto přirozenému vývoji a navíc nenutí dělníky ke změně svého chování<sup>35</sup>.

Hlavní národohospodářské teorie vycházejí z převládajícího názoru, že poptávka po práci je určována množstvím kapitálu v rukách podnikatelů. Malthus tedy říká, že s přibývajícím počtem dělníků má docházet ke snižování mezd. Chudinské podpory ale vedou k umělému zvyšování mezd, a proto bude docházet ke snížení poptávky po dělnících. Svě učení shrnuje tím, že ze vzniku chudoby nelze vinit vládní systém ani nerovnoměrné rozdělení majetku, protože podle přirozeného řádu vychází rozdělení důchodu a majetku ze zákona nabídky a poptávky<sup>36</sup>. Dále tvrdí, že není povinností bohatých, aby zajišťovali potřebnou podporu chudým, proto jim chudí ani nemají právo vyžadovat.

Malthusovo dílo položilo základ pro vytvoření liberální národohospodářské školy, která přebírá názor, že není povinností společnosti postarat se o chudé. Vznik veřejných podpor tedy vysvětluje jako ochranu jednotlivců a jejich majetku před „hladovou chudinou“. Chudinské podpory jsou vlastně daní, kterou zaplatí jedinec ze svého majetku, a zajistí si tak bezpečí pro sebe i svůj majetek.

Toto vysvětlení se ale později ukázalo jako nevyhovující, protože ti, kteří nejvíce pobírali tyto podpory, byli převážně děti a starci a od nich hrozí minimální riziko, že naruší veřejný pořádek nebo poruší majetkové právo. Pro odůvodnění chudinských podpor se tedy sahalo k historickému vývoji, kdy byly spolu se statky církve převedeny na stát i povinnost starat se o chudé. To ale není dostatečné vysvětlení, proto bylo snahou liberální národohospodářské nauky, aby se starost o chudé přesunula ze státu zpět na církve.

Jiný směr nabrala úvahy s příchodem nové **teorie o mzdě, která byla představena J. G. Hoffmannem** a výrazně se lišila od nauky Malthusovy. Těžiště této nové teorie se odvíjelo od předpokladu, že dělníci by neuměli správně naložit se mzdou, která by odpovídala jejich vykonané práci. Část mzdy by správně měla být ušetřena pro případy nemoci, pracovní nezpůsobilosti nebo k hmotnému zajištění dělníkovy rodiny v případě jeho úmrtí. Hoffmann byl přesvědčen, že dělníci nejsou schopni nastřádat potřebné množství peněz, které by bylo schopno pokrýt v plné výši jejich potřeby, pokud by nastala jedna z výše zmíněných situací. Proto zastává názor, že je nejlepší nevyplácet dělníkům mzdu v plné

---

<sup>34</sup> Viz kapitola 4.1.4. Lassallův železný zákon mzdový.

<sup>35</sup> Viz také kapitola 4.1.1 Malthusův populační zákon.

<sup>36</sup> Viz kapitola 4.1.2. Zákon nabídky a poptávky

výši ale pouze tolik, kolik každý potřebuje k současné obživě pro sebe a svoji rodinu, zbytek mzdy se zadrží a bude jim vyplacen až ve chvíli, kdy nastane některá z výše uvedených situací.

Nižší náklady na mzdy dělníků povedou ke snížení cen vyráběných statků, proto bude možné uspokojit životní potřeby za minimální ceny. Za tuto výhodu se společnost odměňuje dělníkům tak, že poskytuje chudým dělníkům ve výše zmíněných případech finanční prostředky sloužící k jejich obživě, které mají podobu chudinských podpor. Hoffmann zastává názor, že je lepší vyplácet chudinské podpory, než dělníkům vyplácet plnou výši mzdy jim náležející. Nutnost vyplácení chudinských podpor je podle něj pouze vyplácení dříve zadržených částí mezd.

Bráf porovnává, jak tato teorie odpovídá skutečnému stavu. Říká, že je sice pravda, že ve skutečnosti je v mnoha oborech nutné doplnit mzdu chudinskou podporou, stěží se však může odůvodnit tento vznik chudinských podpor. Setkáme se s mnoha chudými, kteří nikdy nepracovali, nebo jim jejich vlastní vinnou zkrachovalo podnikání a nyní pobírají chudinské příspěvky. Bráf uvádí, že hlavní námitkou proti Hoffmannově teorii je, že se pracuje s myšlenkou, která se přičí základnímu východisku národního hospodářství, když předpokládá, že dělníci dostávají nedostatečnou mzdu za svoji práci. Proto by hlavním cílem mělo být zrušení almužny jako nedoplatku mzdy a **zavedení plného vyplácení mezd**.

Je velice obtížné stanovit nauku vysvětlující vznik chudoby, protože chudoba vzniká z mnoha příčin. Kromě osobního přičinění zde figurují společenské faktory, proto se objevuje myšlenka, že společnost by měla převzít odpovědnost za následky, které byly způsobeny právě společenským faktorem.

Ze zkušeností vyplývá, že často dochází k situaci, kdy je dělník sice schopen vydělat dostatek peněz, které by pokryly všechny jeho náklady související s obživou<sup>37</sup> i pro případy své dlouhodobé pracovní neschopnosti, ale využije je jiným způsobem. Takže když tato situace nastane, je nucen využívat chudinských podpor, protože se mu nedostávají finanční prostředky. Poplatník tedy platí za dělníkovu lehkovážnost a navíc podporuje toto jeho jednání.

Důležitým cílem by mělo být odstranění faktu, že dělníci spoléhají na veřejnou podporu. Bráf uvádí, že jediným řešením je **nařízení povinného pojištění dělníků**. Hlavním úskalím ale je, že mzda je ve většině případů nedostatečná, a tedy není možné, aby z ní

---

<sup>37</sup> Co všechno by měla být schopna pokrýt dělníkova mzda, viz kapitola 4.1.4. Lassallův železný zákon mzdový.

mohly být hrazeny pravidelné platby spojené s pojištěním. Z toho nutně vyplývá potřeba zvýšení mzdy v oborech, kde je nedostatečná.

### 2.6.3. Možné řešení sociální otázky

Bráf definuje sociální politiku jako „*účinkování moci veřejné zákonodárstvím a správou ve prospěch těch společenských tříd, které procesem životním, probíhajícím na kolejích právních řádů až dotud platných, obmezeny neb ohrozeny jsou v podmínkách svého bytí a prospívání.*“<sup>38</sup> Ovšem sociální politika se nedotýká pouze výše zmíněných společenských tříd, ale v ideálním případě<sup>39</sup> se podílí i na celkovém společenském rozvoji.

Vznik sociální politiky byl individuální proces v každém vyspělém státě. Základními oblastmi, kterými se sociální politika zabývá, jsou ochrana dělníků ve smluvním vztahu se zaměstnavatelem, pojištění dělníků, které se stará o hmotné zabezpečení dělníků v období dočasné nebo trvalé pracovní nezpůsobilosti, postoj k dělnickým koalicím, které stanovují pracovní podmínky a zasazují se o smírné vyřešení sporů, a poslední oblastí, kterou je nutné státem regulovat, jsou veškerá zájmová zastupitelstva dělníků a všeobecné informování o aktuální situaci na trhu práce.

Kolébkou sociálních zákonů, které se týkají ochrany dělníků, se stala Anglie. Zde totiž měla kořeny velkovýroba textilního průmyslu, která vznikla následkem revoluce ve výrobní technice, s tím souvisela i zvýšená poptávka po levné pracovní síle žen a dětí, proto tedy v Anglii jako v první vyspělé zemi vznikla potřeba sociální politiky na ochranu dělníků.

K zajištění **ochrany dělníků** bylo nutné stanovit věkovou hranici, od které mohou být k práci využíváni mladiství, maximální délku pracovní doby pro nezletilé dělníky a stanovení povinných přestávek během pracovního dne. Ženy byly zařazeny mezi chráněné dělníky jako mladiství. Aby se zajistilo dodržování předpisů, které se týkaly ochrany dělníků, byla zřízena tovární inspekce.

Ochrana dělníků se rozšířila i do jiných oborů, než byl textilní průmysl, ale vždy byla stanovena pouze v továrnách, kde jsou zaměstnání právně chránění dělníci. Předpokládalo se, že ostatní se ochrání sami<sup>40</sup>. V dílnách, kde pracovali chránění dělníci, se těšili z výhod i ostatní dělníci. Když tomu tak nebylo, byli dělníci nuceni zajistit si stejné výhody svépomocně prostřednictvím organizovaných sdružení.

---

<sup>38</sup> BRÁF, Albín. *Život a dílo : Výbor statí hospodářské a sociální politiky*. Díl 3. Sestavili Josef Gruber, Cyril Horáček. Praha : Vesmír, 1923. s. 148.

<sup>39</sup> V případech, které nejsou úplně ideální, zabraňuje sociální politika společenským otřesům

<sup>40</sup> Výjimku tvořily zákonné úpravy pro úrazy dělníků a kontrola, zda není část mzdy vyplácena v naturáliích.

Potřeba **pojišťování dělníků** souvisí s rozvojem moderní techniky, v této době častěji docházelo k úrazům, které nebyly způsoby neopatrností dělníků. Začínají se tedy objevovat první pokusy ze strany státu k odpovědnosti podnikatelů za tyto úrazy. V některých oborech, kde hrozilo větší nebezpečí úrazů, se zavádělo povinné pojištění. S tím je spojen i vznik úrazových pojišťoven.

Bráf uvádí, že je možné pozorovat zcela odlišný přístup k sociální politice v jednotlivých státech. To ukazuje na příkladu Anglie a Německa. V Anglii vycházelo pojištění dělníků z činnosti dobrovolných dělnických spolků, kterým stát pouze udílí potřebná práva. Dodnes se Anglii spoléhá především na svépomoc dělníků s občasnou účastí i samotných podnikatelů.

Ne ve všech státech se ale tento model uchytil. Proti se staví německá sociální politika, která byla zavedena Bismarckem. Ta se zakládala na stanovení povinného pojištění nemocenského, úrazového, invalidního a starobního. Úrazové pojištění hradí pouze podnikatel a o ostatní se dělí podnikatelé s dělníky. Na starobní a invalidní pojištění navíc přispívá i stát. Touto cestou dělnického pojišťování se dalo i Rakousko.

**Dělnické koalice** se starají o stanovení podmínek práce a výše mezd. Při sepisování pracovních smluv mezi sebou soutěží dělníci s podnikateli o vyjednání výhodnějších podmínek. Tento souboj ale oslabuje konkurence ostatních dělníků resp. podnikatelů, proto se stává výhodnějším sjednotit se, tak vznikají koalice mezi dělníky i mezi podnikateli. Předmětem zájmu každého státu se stává podpora zřizování těchto koalicí, aby se zabránilo vyhoceným sporům mezi jednotlivými stranami pracovních smluv.

Informovanost o poměrech dělníků zajišťují **zájmová zastupitelstva**, která jsou podporovány činností příslušných státních orgánů pro neustálé mapování dělnických poměrů. Na Berlínské konferenci konané roku 1890 se podpořilo nejen pravidelné zpravodajství o poměrech dělníků, ale navrhlo se i vzájemné vyměňování získaných informací.

**Bráf sám se zasazoval o vytvoření orgánů**, které by pozorovaly postavení dělníků v práci i mimo ni, odhalovaly nedostatky a zkoumaly jejich příčiny a pravidelně o tomto zjištěném stavu informovaly. Tuto funkci by podle něj nejlépe zvládali **tovární inspektoři**<sup>41</sup>.

Bráf shrnuje, že cíle sociální politiky v jednotlivých státech jsou stejné, protože jsou i stejné sociální poměry vyvolané průmyslovou velkovýrobou. Dále přeformuloval úvodní definici, když tvrdí, že sociální politika podléhá neustálému vývoji a zasazuje se o poskytnutí svým obyvatelům lepší životní podmínky.

---

<sup>41</sup>K těmto závěrům dochází Bráf na základě této práce: BRÁF, Albin. *Studien über nordböhmische Arbeiterverhältnisse*. Prag : Druck und Verl. von J. Otto, 1881. 162 s.

#### 2.6.4. Dělnická bytová otázka a její řešení

S rozvojem průmyslu se změnil i charakter měst. Hlavním výrobním prostředkem se stal stroj a mezi hlavní cíle výroby se dostala velká produkce, která si žádá i velký odbyt. K naplnění těchto cílů je nutné velké množství dělníků a malých průmyslníků, následkem toho je **prudký růst počtu obyvatel v průmyslových městech**. Od toho se odvíjí i problematika dělnických bytů.

Otázka bytů dělníků patřila v této době mezi zcela nové palčivé oblasti, kterými se bylo třeba zabývat. S růstem průmyslové výroby již nebylo v silách zaměstnavatelů opatřit všem svým dělníkům bydlení. Zároveň byl však růst průmyslových měst doprovázen i neustálým zdražováním bytů, proto byli dělníci nuceni stěhovat se do vzdálenějších částí měst, kterým se ostatní obyvatelé vyhýbali.

Dělníci obývali třeba i podzemní byty, kde bylo zdraví škodlivé prostředí. Následkem toho se u dělníků zvýšil počet zdravotních obtíží i úmrtí. Otřesné bytové podmínky vedly také k „*vymizení všeho pocitu mravní zodpovědnosti jednotlivcovy*“<sup>42</sup> Proto bylo nezbytné vyřešit bytovou otázku dělníků.

Jedním řešením bylo, že se nabídly domy, které si mohl dělník postupnými splátkami opatřit, cena těchto domků však bývala vysoká, když se domek nacházel v blízkosti továren. Druhou možností bylo vystavět dělnické domy, kde budou dělníkům nabízeny jednotlivé byty.

#### 2.6.5. Bráf a jeho metodologický pohled na dělnickou otázku

Bráf spojuje dělnickou otázku s **nerovnoměrným rozdělením hmotných statků**. Původ této nerovnoměrnosti klade do období, kdy došlo přeměně starých řádů v novověké zřízení. Říká, že francouzská revoluce zajistila pouze formální a nikoli materiální rovnost lidí. Přesto jako hlavní příčinu této nerovnoměrnosti uvádí silný průmyslový ruch, který způsobil převahu jednotlivců, kteří mají kapitálu dostatek nad těmi, kteří dostatečný kapitál nemají.

„*V ruce podnikatelově stává se soukromé vlastnictví kapitálové pramenem hospodářské převahy proti dělníku, takže při uznané svobodě smlouvy pracovní může podnikatel této převahy zneužít k vykořisťování dělníka.*“<sup>43</sup> K tomu přispívá také to, že dělník si nemůže

---

<sup>42</sup> BRÁF, Albin. *Život a dílo : Výbor statí hospodářské a sociální politiky*. Díl 3. Sestavili Josef Gruber, Cyril Horáček. Praha : Vesmír, 1923. s. 198.

<sup>43</sup> BRÁF, Albin. *Nástin přednášek universitních. Díl I. : Národohospodářská theorie*. Sv. 1. Praha : Sborník věd právních a státních, 1913 s. 318

být jistý výši svého výdělku, protože může docházet ke krizím, změnám poptávaného množství apod.

„*Otázka dělnická vzniká z nespokojenosti s nynější distribucí důchodovou.*“<sup>44</sup> Bráf zastává názor, že by distribuce důchodů měla být taková, aby zajišťovala všem společenským vrstvám kromě obživy i **přiměřenou životní úroveň**. Nesouhlasí s tím, že dříve bylo rozdělení důchodu rovnoměrnější, pouze došlo ke změně pohledu na přiměřenou životní úroveň.

Na řešení dělnické otázky se dívají zcela odlišně **liberalismus a socialismus**. „*Liberalismus hájil zásadně platnost soukromého vlastnictví, svobody smluv a soutěž co možná neomezenou, nechtěje dopustiti, že by příčina neshod ve skutečnosti se objevujících v povaze těchto institucí samých spočívala.*“<sup>45</sup> Liberalismus také odmítá zásahy státu do sociálních otázek. Výjimku tvořily zásahy státu, které podporovaly mravní zlepšování společnosti. Proti liberalismu stojí socialismus, jehož cílem je nahradit soukromé vlastnictví vlastnictvím kolektivním.

Bráf se neztotožňuje ani jedním z těchto extrémních směrů. Na liberalismu odmítá jeho negativní účinky na sociální otázky. Se socialismem zase nesouhlasí v otázce přechodu od soukromého vlastnictví ke kolektivnímu a dále odmítá jeho teoretické výklady. Bráfův názor je, že **státní zásahy by měly být takové, aby odstraňovaly negativní dopady absolutního liberalismu.**<sup>46</sup>

## 2.7. Literární a vědecká činnost

Přes své veškeré předpoklady, které měl Bráf k **sepsání velkého teoretického díla**, se k jeho realizaci nedostal. Knižně nevydal ani učební texty ke svým předmětům, přestože měl pečlivě propracované své přednášky, zejména pak finanční vědu<sup>47</sup>. To bylo způsobeno zejména jeho aktivním veřejným působením, politickou a učitelskou činností. Jedinou jeho větší vědeckou prací zůstala studie o poměrech severočeských dělníků. Téměř všechny ostatní odborné práce měly ráz příležitostných prací. Také nevydal mnoho svých čistě teoreticky pojatých prací, ač se velmi věnoval literární i vědecké činnosti.

---

<sup>44</sup> Tamtéž, s. 319

<sup>45</sup> Tamtéž, s. 320

<sup>46</sup> Podle VENCOVSKÝ, František. *Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948*. Brno : Nadace Universitas Masarykiana, 1997.

<sup>47</sup> Finanční vědu vydává Kaizl, dříve než se k tomu rozhodl Bráf. Bráfovy přednášky z finanční vědy vycházejí až po jeho smrti v souborném díle: BRÁF, Albín. *Nástin přednášek universitních. Díl I. : Finanční věda*. Sv. 3. Praha : Sborník věd právních a státních, 1915. s. 276.



Jüngling<sup>48</sup> k tomu říká: „Bráf nezanechal velká teoretická díla; jeho literární dílo je však velmi rozsáhlé a významné, i když poněkud rozptýlené. Bylo tomu tak proto, že svým dílem reagoval na aktuální potřeby doby, jak před ním vystávaly při jeho obrovské, mnohostranné a nikoliv formální hospodářskopolitické činnosti.“

Bráf si toto uvědomuje, a proto se v posledních letech svého života chystal k sepsání většího teoretického díla, které mělo být vydáno pod názvem „Úvod ve studium věd duchovních“. Toto dílo nemělo být pouze národohospodářské, ale i filosofické. Bohužel se v jeho pozůstalosti nenašla žádná rozepsaná část ani podrobná osnova tohoto díla.

Bráf je však přesvědčen, že něco z jeho rozsáhlé činnosti by nemělo být zapomenuto, proto také ve své závěti jmenovitě pověřuje profesory Grubra a Horáčka, aby souborně vydali jeho četné drobnější práce, které mohou vybrat podle svého uvážení. Oba autoři se rozhodli, že vydají Bráfovy drobnější statě, které jsou rozptýlené v různých časopisech, jeho obsáhlejší práce a dále i jeho univerzitní přednášky.

Hned rok po jeho smrti vydávají třísvazkový výbor jeho univerzitních přednášek, kde je obsažen ucelený výklad Bráfových přednášek. Následně měl být vydán zbytek z Bráfových zanechaných spisů, tak se ale stalo až deset let po jeho úmrtí, protože činnosti vydavatelů byla přerušena válkou. Tak vzniklo pětidílné souborné dílo, jehož první díl obsahuje Bráfovy Paměti a také nekrology a jiné jeho příležitostné projevy, další díly jsou věnovány drobnějším pracím, studiím a přednáškám, dále je zde možné najít Bráfův životopis a zmínky o jeho politické a národohospodářské činnosti.

Četnější jsou díla, která Bráf věnoval národohospodářské politice<sup>49</sup>. Hlavním tématem těchto prací je agrární politika, jeho snahou bylo umožnit rolníkům levný úvěr. V těchto studiích projevuje i svůj názor, že je účinnější aplikovat takové reformy, které odpovídají daným regionálním podmínkám a je možné je zde také realizovat. Zcela odmítavě se staví k reformám, které by měly zjednat rychlou nápravu, ale neohlížejí se na konkrétní stav v určité oblasti a nezaobírají se otázkou, zda je zde možné zvolené prostředky využít.

Bráf se věnoval i ostatním oborům národohospodářské politiky. V jeho výkladech se objevuje důraz na výchovný a etický aspekt. Tvrdil, že stát je povinen zasahovat do hospodářského života. Hlavním posláním státu má být hospodářská politika.

Bráf také píše různá pojednání a statě do mnohých odborných, všeobecně-vzdělávacích i politických časopisů, encyklopedií apod. Gruber o této Bráfově činnosti říká toto: „*Jako přispěvatel do periodických publikací byl Bráf jistě všem redakcím neocenitelný a vzácný;*

---

<sup>48</sup> JÜNGLING, Ladislav. Albín Bráf - 140 let od narození. *Hospodářské noviny*. 1991, č. 10, s. 16

<sup>49</sup> Bráfovy přednášky z národohospodářské politiky jsou obsaženy v BRÁF, Albín. *Nástin přednášek univerzitních. Díl I. : Národohospodářská politika*. Sv. 2. Praha : Sborník věd právních a státních, 1914. s. 209.

*snad nikdy neodřekl příspěvku, o nějž byl žádán, a býval naprosto spolehlivý a přesný v dodávání rukopisů.*<sup>50</sup>

Také nezanedbatelná byla jeho činnost v „Hlasu národa“. Zde dokázal, že byl i velmi dobrým žurnalistou. Zařadil sem také národohospodářskou rubriku, kterou využíval nejen k informování o dění v českém hospodářství ale také k potřebám národohospodářského buditelství.

## 2.8. Nemoc a smrt

Příznaky tuberkulózy se u něj začaly projevovat již v době, kdy umíral jeho syn na stejnou nemoc. Po celou dobu, kdy působil jako ministr orby ve Stürgkhově vládě, byl jeho zdravotní stav již velice vážný. O Velikonocích roku 1911 se jeho zdravotní stav horší, a proto odjíždí do Lovrany, ale ani po pobytu zde se jeho choroba nelepší.

Vážnost jeho nemoci byla podceňována, protože stále tvrdě pracoval. V květnu 1912 se na základě lékařského doporučení přesunul do Semmeringu. Zde se jeho nemoc spíše zhoršila. V létě tedy bylo rozhodnuto, že může odjet do Roztok<sup>51</sup>. Cestou se zastavil ještě ve Vídni, kde se s ním srdečně loučili všichni úředníci.

Přesun z Vídně do Roztok se uskutečnil dne 5. června 1912, byla to jeho poslední cesta. I v Roztokách stále pracuje<sup>52</sup>. Jeho obtíže se dále zhoršovaly, problémem pro něj bylo i podepisování, přesto svou demisi podával marně.

Zemřel 1. července 1912. „*Dlouhé a bolestné bylo jeho utrpení, krátká, tichá a klidná jeho smrt.*“<sup>53</sup> Pohřeb<sup>54</sup> se konal o tři dny později. Pohřbu se zúčastnilo mnoho lidí, se slavnostním projevem vystoupili Karel Mattuš, Cyril Horáček, Jindřich Šolc a Karel Novák.

Bráf aktivně zasáhl do mnoha oblastí veřejného života. Ve všech činnostech, kterým se věnoval, se mu dostávalo uznání. Je obdivuhodné, s jakým nasazením se ujímal všech svých povinností. Nikdy se však nezasazoval o to, aby mu byly vysoké funkce přiděleny, přesto je vykonával, jak nejlépe uměl, a vždy se snažil **prosazovat české zájmy**.

---

<sup>50</sup> GRUBER, Josef. První čeští universitní učitelé národního hospodářství. Praha : Všehrd, 1918. s. 17

<sup>51</sup> V Roztokách si koupil v roce 1903 vilu a trávil zde letní měsíce.

<sup>52</sup> K vyřizování korespondence mu byl přidělen mladší úředník a bylo zajištěno telefonické spojení s ministerstvem orby ve Vídni.

<sup>53</sup> Tamtéž, s. 24

<sup>54</sup> Bráf byl pohřben na Vyšehradě do rodinné hrobky Riegrů.

## 3. Teoretická východiska

### 3.1. Hlavní myšlenkové proudy

#### 3.1.1. Německá historická škola

<sup>55</sup>Počátky německé historické školy spadají do 40. let 19. století. Jak již vyplývá z názvu, učení této školy se stalo na následujících téměř sto let převládajícím ekonomickým směrem v Německu. Generace zakladatelů této školy bývá označováno jako stará historická škola a pro jejich pokračovatele se vžilo označení mladší historická škola.

Zakladatelem historické školy je Wilhelm Roster, který „jako její perspektivní cíl deklaroval kvantitativní přeměnu ekonomické vědy z doposud anglo-francouzskou tradicí deduktivně orientované vědy ve vědu vybudovanou na podkladě nově jím zkoncipované historické metody.“<sup>56</sup>

Zastánci historické školy **odmítali abstrakci klasické školy** a zastávali názor, že pomocí historické metody je možné získat přesnější výsledky než metodou abstrakce. Také nesouhlasili s názorem, že je možné stanovit obecné zákony, které by platily na všech místech a v různých dobách. „Cílem ekonomické vědy mělo být podle W. Roschera poznání, jaké hospodářské zřízení jaké době a kterým zemím vyhovuje a proč se nehodí pro jiné časy a země.“<sup>57</sup>

#### 3.1.2. Rakouská subjektivně psychologická škola

##### 3.1.2.1. Obecná charakteristika rakouské školy

Za zakladatele rakouské školy považován Carl Menger. Mezi základní teoretická východiska této školy můžeme řadit ekonomické myšlení scholastiků a fyziokratů. „Učení německé historické školy má značný význam pro vystupování hlavním představitelů rakouské školy.“<sup>58</sup>

„Rakouská ekonomie je v mnohém odlišná od ekonomie hlavního proudu. Tato specifika jsou dána již samotnou metodou zkoumání. Mezi základní stavební kameny metody rakouské školy patří deduktivní přístup a metodologický individualismus, který produkuje apriorně platná tvrzení kontrafaktického charakteru.“<sup>59</sup>

**Rakouská škola používá deduktivní metodu**, což znamená, že z tvrzení, o kterých předpokládáme, že jsou správná, se odvozují jiná tvrzení, která mají stejnou platnost jako

---

<sup>55</sup> Podle SOJKA, Milan a kol.. *Dějiny ekonomických teorií*. Praha : Karolinum, 2000.

<sup>56</sup> Tamtéž, s. 244-245

<sup>57</sup> Tamtéž, s. 245

<sup>58</sup> Tamtéž, s. 43

<sup>59</sup> KODEROVÁ , Jitka, SOJKA, Milan, HAVEL, Jan. *Teorie peněz*. Praha : ASPI, 2008. s. 64

tvrzení, z nichž byla odvozena, pokud byl dodržen logický postup dedukce, a protože nejsou odvozena z konkrétní situace, jsou také všeobecně platná.

O metodologickém individualismu u rakouské školy můžeme hovořit, protože její teorie vychází z konání jednotlivce. „*Ekonomické jevy jsou zkoumány až na úroveň rozhodnutí konkrétních lidí, rakouská škola se nespokojuje s hledáním matematických zvláštností mezi agregátními veličinami*“<sup>60</sup> Všechna tvrzení rakouské školy jsou kontrafaktického charakteru, protože tato „*tvrzení srovnávají různé alternativní scénáře ve stejném časovém okamžiku*“<sup>61</sup>

### 3.1.2.2. Přínos rakouské školy

Vliv myšlenek rakouské školy na současné ekonomické myšlení zkoumal Josef Šíma. Říká, že učení rakouské školy se stalo východiskem pro další ekonomické školy.<sup>62</sup> Při svém výzkumu dochází k tomu to závěru: „*Rakouská škola je dynamicky se vyvíjející myšlenkový směr. Má totiž před ostatními ekonomickými školami značnou výhodu. V porovnání se sofistikovaně vyhlížejícími matematickými modely vynikne její důraz na logiku lidského konání. Rakouská škola buduje své teorie deduktivně a část jejich autorů na apriorních základech. Neztrácí proto srozumitelnost a nestává se pouhým matematickým cvičením, kterému rozumí pouze úzká skupina "vyvolených". Rakouská škola dává smysl a na rozdíl od všech ostatních škol dokáže - díky své metodologii – potvrdit platnost svých teorií.*“<sup>63</sup>

Prof. Milan Sojka se na rakouskou školu dívá kritičtěji, přesto vyzdvihuje i její pozitiva. „*Jednou z předností rakouské školy je postižení skutečnosti, že žijeme v proměnlivém světě, v němž se mění institucionální prostředí, technologie i ideologie. V tomto světě existuje principiální nejistota a nedostatek informací.*“<sup>64</sup>

Kromě nesporných výhod rakouské školy, upozorňuje Prof. Sojka i na úskalí této školy, která neumožňuje dostatečně objasnit problémy současné hospodářské problémy. Uvádí tři oblasti, kterých se tato výtka nejvíce týká. Jsou to tyto oblasti<sup>65</sup>:

1. metodologický individualismus neumožňuje analýzu institucí

---

<sup>60</sup> Tamtéž, s. 65

<sup>61</sup> Tamtéž, s. 45

<sup>62</sup> Jako příklad uvádí chicagskou školu a školu veřejné volby.

<sup>63</sup> ŠÍMA, Josef. Rozvíjející se rakouská tradice : od metodologického individualismu k hodnocení hospodářských politik. In ŠÍMA, Josef, SOJKA, Milan. *Rakouská škola a její význam pro současnost: pohled na trh jako proces*. Praha : Česká společnost ekonomická, 1999. s. 13.

<sup>64</sup> Sojka, Milan. Soudobá ekonomická teorie pokračovatelů rakouské školy - pohled zvenčí. In ŠÍMA, Josef, SOJKA, Milan. *Rakouská škola a její význam pro současnost: pohled na trh jako proces*. Praha : Česká společnost ekonomická, 1999. s. 18

<sup>65</sup> Tamtéž, s. 19-20

2. vycházejí z teorie cen, která byla formulována v 19. století a která uvádí, že ceny jsou nositelem informací, které hrají klíčovou roli při racionálním rozhodování ekonomických subjektů
3. doporučení pro hospodářskou politiku, která vycházejí z přísného důrazu na svobodu jednotlivce, jako např. svobodné bankovníctví

Své úvahy shrnuje takto: „*Neorakouská škola je poměrně heterogenní teoretickou koncepcí a představuje specifický úhel pohledu na tržní ekonomiku. Některá témata, jež rozvíjí, jsou však tak významná a jejich uchopení předními představiteli tohoto směru soudobého ekonomického myšlení natolik inspirativní, že bychom je měli studovat.*“<sup>66</sup>

### 3.2. Spor o metodu

<sup>67</sup>Sporem o metodu neboli tzv. Methodenstreitem rozumíme **spor** z konce 19. století **mezi německou historickou školou a rakouskou školou**. Nelze ho považovat pouze za část historie, protože výrazně ovlivnil pozdější ekonomické myšlení. Dokonce i v současné době probíhají diskuse o tom, jaké musejí být základy a předpoklady pro formulování ekonomické teorie. Právě tato problematika byla jádrem tohoto metodologického sporu, který je proto označován jako **nejvýznamnější spor v historii ekonomického myšlení**. Proto si blíže přiblížíme, o co v tomto sporu šlo.

Nejčastěji se objevuje definice, že se jedná výhradně o spor mezi tzv. abstraktně-deduktivní metodou, jejímž zastáncem byl hlavní představitel rakouské školy Carl Menger, a tzv. empiricko-induktivní metodou, která byla zastupována Gustavem Schmollerem, kterého řadíme k mladší německé historické škole.<sup>68</sup> Rakouská škola vyčítala Němcům, že pouze popisují nastalé situace a nezasazují se o vytvoření obecné teorie. Menger tvrdil, že „*teoretické poznání ekonomických jevů, založené na abstraktně deduktivní metodě zkoumání, nemůže být nahrazeno poznáním historickým, které přináší popis hospodářských jevů.*“<sup>69</sup> Naopak německá škola odsuzovala metodu rakouské školy, protože jejich teorie neodpovídala empiricky zjištěným skutečnostem.<sup>70</sup>

<sup>66</sup> Tamtéž, s. 21

<sup>67</sup> Podle LOUŽEK, Marek. *Spor o metodu mezi rakouskou školou a německou historickou školou : nejvýznamnější metodologický spor v dějinách ekonomie*. Praha : Karolinum, 2001.

<sup>68</sup> Ač je tato definice hojně užívaná, není zcela přesná. Za prvé tento spor se netýkal pouze metodologického východiska. Dále Carl Menger nikdy nemluvil o sporu mezi empiricko-induktivní a abstraktně-deduktivní metodou, ale používal pojmy empiricko-realistická a exaktní metoda. Třetím problémem této definice je, že celý spor o metodu nelze chápat pouze jako osobní spor mezi Mengerem a Schmollerem.

<sup>69</sup> SOJKA, Milan a kol.. *Dějiny ekonomických teorií*. Praha : Karolinum, 2000. s. 44

<sup>70</sup> Někteří němečtí a rakouští ekonomové používají označení Methodenstreit i pro všechny metodologické spory, které se kdy odehrály na území německy mluvících obyvatel.

Vhodnější je ale podle Loužka použít následující definice pro spor o metodu v ekonomii: „*Methodenstreit, neboli první spor o metodu, budeme tedy chápat jako metodologický spor, který se odehrál v minulém století mezi rakouskou školou vedenou Carlem Mengerem a německou historickou školou vedenou ve starší fázi Wilhelmem Roscherem, v mladší fázi pak Gustavem Schmollerem, při čemž rozeznáváme tři hlavní problémové okruhy:*

1. *spor o oprávněnost deduktivních anebo induktivních postupů v ekonomii,*
2. *spor o existenci exaktních zákonů v ekonomii,*
3. *spor o metodologický individualismus versus kolektivismus v sociálních vědách*<sup>71</sup>.

Podívejme se na charakteristiku jednotlivých rovin sporu o metodu. Při tvorbě nové teorie je možné postupovat **induktivně nebo deduktivně**. Indukce znamená, že na základě empiricky zjištěných údajů se pokusíme vypořádat obecné zákonitosti, které se vyskytují mezi těmito fakty. Oproti tomu při dedukci vytvoříme model, který bude mít předem stanovené předpoklady, a pomocí tohoto modelu budeme formulovat obecně platné zákony.

Hlavním argumentem proti induktivní metodě je, že není možné stanovit obecně platné zákony pouze na základě minulé zkušenosti. Odpůrci deduktivní metody zase namítají, že pokud se vychází z předpokladů předem stanovených, mohou být výsledky takto zjištěné zcela odtrženy od reality. O tom, která metoda je vhodnější, se vedou od této doby pře.

Druhou oblastí je spor o to, zda **mají být ekonomické zákony exaktní nebo empirické**. Tím rozumíme to, zda mají být ekonomické zákony platné za všech okolností, nebo se můžeme spokojit s tím, že jejich platnost bude podmíněna splněním určitých předpokladů. Proti zastáncům exaktních zákonů se staví fakt, že k jejich formulování je nutné zavedení mnoha zjednodušujících předpokladů, které nemusí odpovídat skutečnému stavu. Stoupenci empirických zákonů se zase předem vzdají obecné platnosti svých zákonů, aby korespondovaly s realitou. Otázkou je, zda se jejich teorie nezbortí při nových empirických zjištěních, které budou v rozporu s jejich zákony. Také tento spor se objevuje opakovaně v dějinách ekonomického myšlení.

Posledním bodem, který spadá do sporu o metodu, je, **zda se má při tvorbě teorií vycházet z chování jednotlivců nebo kolektivu**, kterým je třeba celá společnost. Kolektivismus může být zpochybněn pomocí úvahy, že například stát sice tvoří kolektiv, ale jeho chování je výsledkem chování jednotlivců, proto se nabízí, že by se mělo začít u zkoumání chování jednotlivých individualit. Studování chování jednotlivců však také nemusí být nejvhodnější, protože chování jedinců je často ovlivněno sociálním prostředím,

---

<sup>71</sup> LOUŽEK, Marek. *Spor o metodu mezi rakouskou školou a německou historickou školou : nejvýznamnější metodologický spor v dějinách ekonomie*. Praha : Karolinum, 2001. s. 13

ve kterém se pohybují, z tohoto důvodu by bylo zase oprávněné zkoumat chování celých kolektivů<sup>72</sup>.

V této době, ale ještě nefigurovala ekonomie v Německu jako samostatná věda. Počátky ekonomie se zde zrodily z dějepisu a práva. Spor o metodu byl tedy posledním nutným krokem k vytvoření ekonomie jako samostatné vědní disciplíny oddělením od historie.

Marek Loužek uvádí čtyři možné přístupy, jak se na spor o metodu dnes pohlíží. „**Standardní ekonomické interpretace** tvrdí, že první spor o metodu byl přehnaný a zbytečný. Standardní interpreti se domnívají, že mezi Mengerem a Smollerem ve skutečnosti neexistují tak velké programové rozdíly, aby to opravňovala tak obrovskou intenzitu sporu.

**Neorakouské interpretace** obvykle zdůrazňují hluboký význam *Methodenstreitu* a stojí spíše na straně Mengera. **Neohistorické interpretace** naopak fandí Schmollerovi, potažmo Roscherovi. **Filosofické interpretace** se zaměřují na širší intelektuální pozadí sporu, případně se pokoušejí řešit některé hlubší epistemologické otázky.<sup>73</sup>

### 3.3. Albín Bráf a jeho tápání při hledání teoretického východiska

#### 3.3.1. Klasická teorie Johna Stuarta Milla

<sup>74</sup>Jak uvádí Bráf, v době, kdy byl studentem třetího ročníku na právnické fakultě, **nebyla výuka národohospodářské teorie dostačující<sup>75</sup>**, a proto se rozhodl využít samostudia. Nejprve sáhl po knize J. S. Milla „*The principles of Political Economy*“. Sám přiznává, že po přečtení této knihy již nebyl schopen se dívat na ekonomickou teorii jiným pohledem<sup>76</sup>. Fakt, že si hned na začátku svého studia zvolil právě tuto knihu, mělo tu výhodu, že díky této knize bylo podporováno jeho logické myšlení, nevýhodou bylo, že tato kniha se ještě výrazně lišila od prací klasických ekonomů.

---

<sup>72</sup> Ve 20. století patřil mezi stoupence individualismu F. A. Hayek a opačný názor měl G. Gurvitch.

<sup>73</sup> LOUŽEK, Marek. *Spor o metodu mezi rakouskou školou a německou historickou školou : nejvýznamnější metodologický spor v dějinách ekonomie*. Praha : Karolinum, 2001. s. 145

<sup>74</sup> O Bráfově hledání teoretického východiska je pojednáno v BRÁF, Albín. *Život a dílo : Paměti*. Díl 1. Sestavil Josef Gruber. Praha : Vesmír, 1922. s. 225. a BRÁF, Albín. *Život a dílo : Výbor statí z politiky a samosprávy*. Díl 5. Sestavili Josef Gruber, Cyril Horáček. Praha : Vesmír, 1924. s. 270, charakteristika klasické ekonomie podle VENCOVSKÝ, František. *Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948*. Brno : Nadace Universitas Masarykiana, 1997.

<sup>75</sup> Bráf popisuje, že o výuku národního hospodářství se staral E. Jonák, který se věnoval statistice, a K. T. Richter, kterému vytýkal nedostatečný výklad pojmů.

<sup>76</sup> Díky tomu si Bráf sám uvědomuje, že náš názor na jakoukoli novou vědeckou teorii je utvářen především na základě první přečtené knihy, která novou teorii vykládá. Proto se během své učitelské praxe snažil, aby se při výuce zamezovalo vědecké předpojatosti a jednostranným úsudkům, naopak jeho snahou bylo podporovat u studentů samostatné a kritické myšlení, které by vycházelo z objektivních ekonomických teorií. Tvrdil, že při výuce má být kladem velký důraz zejména na racionální postup.

Klasická ekonomie dala základ k vytvoření politické ekonomie jako samostatného vědního oboru. Mezi hlavní představitele můžeme řadit A. Smitha, D. Ricarda či R. Malthuse, jejichž představou bylo, že hospodářství lze popsat pomocí jasně stanovených zákonů, které jsou obdobou zákonů přírodních.

V polovině 19. století došlo k odluce od klasického pojetí ekonomického myšlení. A právě J. S. Mill, i když přebírá klasické pojetí politické ekonomie, zpochybňoval jejich představu, že existují neměnné zákony, které ovlivňují hospodářský život. Tvrdil, že tyto zákony se mohou měnit a odpovídají převládajícímu názorovému přesvědčení uvnitř společnosti. Také nebyl toho názoru, že je možné pohlížet na ekonomické teorie bez přihlédnutí ke stavu společnosti a konkrétní politické situaci.

Bráf připouští, že neměl přehled o vývoji ekonomických teorií, a proto nebyl schopen Milla správně zařadit. Také si nebyl vědom, že existují i jiná výborná díla, která se od Milla výrazně odlišují. V období svého samostudia se podrobněji nesetkal s učením tzv. historické školy. Vliv této školy se projevil až v jeho pozdějších pracích.

### 3.3.2. Vliv německé historické školy

Ještě ve své habilitační práci se Bráf přidrzuje abstraktní metody, protože při psaní vychází z knihy Karla Kniese<sup>77</sup> „*Geld und Kredit*“, která není ještě zcela ovlivněna historickou školou. Až ve své další práci „*Studien über nordbömische Arbeiterverhältnisse*“ z roku 1881 využívá výhradně historické metody, protože ji sepisoval pod vlivem další Kniesovy knihy „*Politische Ökonomie vom geschichtlichen Standpunkte*“<sup>78</sup> a knihy Schäfflea „*Kapitalismus und Sozialismus*“ o obě knihy tyto knihy se řadí mezi díla ovlivněné učením historické školy.

V této práci popisuje Bráf, jaké jsou poměry dělníků v různých oblastech severních Čech, při tom využívá popis a statistické údaje. Dochází v této práci k závěru, že poměry v každém podniku jsou pro jednotlivé podniky individuální.

### 3.3.3. Carl Menger a rakouská psychologická škola

Bráf si však dobře uvědomoval **nedostatky historické i klasické školy**. Ani sociologie, tedy věda, která se snažila pojmout veškeré společenské vědy, v něm nezanechala hluboký

---

<sup>77</sup> Karl Knies je představitelem starší německé historické školy. Zabýval se historickým vývojem ekonomie a není zastáncem čisté univerzální teorie, která by platila na všech místech a všech dobách.

<sup>78</sup> V této knize Knies tvrdí, že ekonomické zákony vznikají v konkrétní situaci, a i když se ekonomické zákony mohou zdokonalovat v průběhu historického vývoje, není možné je považovat za absolutně správné. Odmítá názor, že společenský a ekonomický pokrok je možné vysvětlit pouze historickým vývojem, tím se odlišuje od Roschera.



dojem. Až Mengerovo dílo „Untersuchungen über die Methode der Sozialwissenschaften“ pojal za své teoretické východisko<sup>79</sup>, i když ne zcela bez výhrad.

*„Bráf převzal některé názory rakouské školy mezního užitku, nesouhlasil však se všemi Mengerovými vývody. Poukazoval na to, že Mengerův pokus přisoudit exaktnost zásadám jednání kupujícího a prodávajícího není zcela správný a odporuje povaze společenským zákonům. Zatímco tíha a setrvačnost působí při každém vrhu tělesa, jak odpovídá duchu přírodních zákonů, při každém uzavírání ceny nemusí působit zjištná snaha (může scházet například u krajana). Psychický činitel nepřipouští podle Bráfa pevné měření.“<sup>80</sup>*

Přesto Bráf úplně nezanevřel na historickou školu. Historické metody se přidržuje ve svých teoretických pracích, kde přihlíží k historickému vývoji, aby mohl lépe objasnit daný problém.

### 3.3.4. Postoj k marxismu

Bráf ztotožňoval teoretické názory socialismu s učením K. Marxe. „*Pokud se Bráf zabývá výkladem Marxova ekonomického učení, podává jej objektivně, i když s ním nesouhlasí.*“<sup>81</sup>

V názoru na Marxovy teorie se Bráf přidržuje postoje představitelů rakouské školy. Zabývá se především diskuse, zda **je výkonnější kolektivní či individuální vlastnictví výrobních prostředků**. Tvrdí, že při rozhodování, která z obou forem vlastnictví je vhodnější, nemá být určujícím faktorem to, jakým způsobem lze lépe rozdělovat finální produkty jednotlivce, ale klíčovou otázkou je, jaká je užitná hodnota získaná každou z daných forem vlastnictví.

*„V tomto slova smyslu se Bráf jednoznačně vyslovuje pro soukromé formy podnikání. Důvody hledá především v lidské povaze, ve snaze získávat majetek pro potomstvo apod.“<sup>82</sup>* A dále je přesvědčen, že „*soukromé vlastnictví bude třeba zachovat i v budoucnu, přičemž negativní projevy jeho působení by bylo žádoucí napravit pomocí charitativních opatření.*“<sup>83</sup>

**Přestože Bráf s tímto učením nesouhlasil, oceňoval Marxův přínos ekonomické teorii.**

Největší zásluhu Marxova učení spatřuje v tom, že toto odhalilo negativní dopady volné soutěže a celé hospodářské soustavy, která je na ni založená. Měl na mysli především

---

<sup>79</sup> Bráf říká, že jeho hledání ekonomické teorie, která by sloužila jako podklad k jeho ekonomickým názorům, trvalo více než deset let. Přiznává, že kdyby měl důkladně nastudované logické východisko ekonomických metod, mohla být doba jeho hledání podstatně kratší.

<sup>80</sup> VEČEŘ, Jan. *České buržoazní ekonomické myšlení ve druhé polovině XIX. století*. Praha: AUC Oeconomica č. 4, 1983. s. 104

<sup>81</sup> ŠMEJKAL, Miroslav. Život a dílo národohospodáře Prof. Dr. Albína Bráfa. In *Významní čeští národohospodáři*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1993. s. 36

<sup>82</sup> VEČEŘ, Jan. *České buržoazní ekonomické myšlení ve druhé polovině XIX. století*. Praha: AUC Oeconomica č. 4, 1983. s. 121

<sup>83</sup> Tamtéž, s. 124

postavení dělníků.<sup>84</sup> Kladně se staví k odborovým organizacím, které podle něj zmírňují třídní boj. Zároveň oceňuje, že napomáhají zamezovat stávkám a starají se o podporu vdov, sirotků apod.

### 3.4. Pojetí národohospodářské vědy

#### <sup>85</sup>3.4.1. Pojem a odlišné druhy hospodářství

Bráf definuje hospodářství jako „*všechnu lidskou činnost, jejímž cílem je opatřiti ukojení potřeb lidských zevními prostředky.*“<sup>86</sup> Tyto prostředky nejsou dostupné v libovolném množství, a proto je jejich nabývání, uchovávání i další rozmnožování podmíněno obětí osobní i věcnou<sup>87</sup>. Při uspokojování potřeb se projevuje tzv. zásada hospodárnosti, která nám říká, že si člověk v ukojování svých potřeb snaží počínat tak, aby **docílil největšího užitku a podstoupil nejmenší možnou oběť**.

Bráf dělí všechna lidská konání, která vedou k uspokojení lidských potřeb, podle účelu na technické na ekonomické. Každá činnost v sobě zahrnuje oba účely. Technická stránka každé činnosti je ta, která se snaží zajistit daný prostředek ve správném množství, kvalitě, čase atd. Ekonomický účel souvisí se zásadou hospodárnosti a technické činnosti ho nabývají až ve chvíli, kdy se stanou součástí záměru jistého hospodářského subjektu. Může se tedy stát, že i když bude určitá činnosti možná technicky, nebude uskutečnitelná po ekonomické stránce.

Bráf ještě zdůrazňuje, že výrazy „největší užitek“ a „nejmenší oběť“ je nutné brát ve významu relativním. Oběť, kterou podstupujeme, nemusí být tedy nutně absolutně nejmenší obětí, kterou jsme mohli podstoupit k dosažení největšího prospěchu. Dále podotýká, že pojem hospodářství<sup>88</sup> zahrnuje uspokojování nejen potřeb tělesných ale i potřeb mravních a intelektuálních. Hospodářství je tedy pouze prostředkem k dosažení cílů.

Pokud srovnáme hospodářství na odlišných místech a v různých dobách, je patrné, že podmínky jsou pokaždé jiné. Proto můžeme pozorovat **různé skupiny hospodářství**, které se vydělují od ostatních typickými znaky. Bráf rozlišuje tři hlavní příčiny, které odlišují jednotlivá hospodářství. Jsou to:

---

<sup>84</sup> O tom více v kapitole 2.6. řešení sociálních problémů.

<sup>85</sup> Podrobněji o této problematice v BRÁF, Albín. *Život a dílo : Výbor statí z nauky národohospodářské*. Díl 2. Sestavili Josef Gruber, Cyril Horáček. Praha : Vesmír, 1923. s. 197. a BRÁF, Albín. *Nástin přednášek univerzitních. Díl I. : Národohospodářská theorie*. Sv. 1. Praha : Sborník věd právních a státních, 1913.

<sup>86</sup> BRÁF, Albín. *Nástin přednášek univerzitních. Díl I. : Národohospodářská theorie*. Sv. 1. Praha : Sborník věd právních a státních, 1913. s. 1

<sup>87</sup> Jako osobní oběť uvádí Bráf vynaloženou práci a mezi věcné oběti řadí úbytek kapitálu.

<sup>88</sup> Hospodářství je možné chápat také jako označení pro soubory pravidelných činností za předpokladu, že se vztahují k jistému subjektu a jeho účelům.

1. přírodní podmínky daného kraje, tedy výchozí pozice pro hospodaření jako např. úrodnost půdy, podnebí atd.
2. národností rozdílů neboli soubor fyzických, povahových a intelektuálních rysů, které jsou typické pro jednotlivé národy
3. právní a politický rámec, který je v každém státě odlišný

Hospodářské jevy je možné, jak uvádí Bráf, zkoumat dvěma způsoby. Buď můžeme pozorovat jen ty skutečnosti, které jsou společné pro všechna hospodářství ve všech zemích a všech dobách, když odhlédneme od všech odlišností, nebo můžeme zkoumat jevy jako celek i se všemi odlišnostmi. Pokud bychom chtěli zkoumat hospodářské jevy pomocí prvního způsobu, vedlo by to k tomu, že by naše poznání bylo nedostatečné, proto je nutné přiklonit se k druhému způsobu.

Přihlédneme-li k faktu, že každý právní řád ovlivňuje hospodářství uvnitř daného státu, můžeme konstatovat, že v každém státě je hospodářství odlišné, hovoříme tedy o národním hospodářství<sup>89</sup>. Pojem národní hospodářství tedy zahrnuje mnoho menších hospodářství, která jsou svázána daným právním řádem v jeden celek a vzájemně se ovlivňují.

Bráf tvrdí, že je nutné odlišovat hospodářství státní od hospodářství národního. Státním hospodářstvím nazveme souhrn všech státních úkonů, kterými stát získává a vhodně rozděljuje různé statky, které potřebuje k plnění svých úkolů. Stát jako veřejná instituce vede své vlastní hospodářství podobné tomu, jaké vede každý jedinec. Proto státní hospodářství tvoří pouze jednu ze složek hospodářství národního.<sup>90</sup>

### 3.4.2. Důležitost studia národohospodářské vědy

Bráf klade **důraz na dobrou znalost národohospodářské teorie**. Tvrdí, že by ji měl ovládat každý, kdo se chce věnovat národohospodářským oborům. Zároveň však připouští, že ne každému je zcela jasný rozdíl mezi teoretickou a praktickou částí národohospodářské nauky, protože v běžném životě se setkáváme především s uplatňováním národohospodářské nauky v praxi. Avšak každý, kdo by chtěl tuto vědu správně pochopit, musí znát rozdíl mezi její teoretickou a praktickou částí.

Ukazuje, že je sice možné dobře provozovat činnost v praxi bez řádné znalosti teorie, příkladem je člověk, který umí vyrábět jednotlivé součásti motorů a dále je poté montovat dohromady bez znalosti teorie elektřiny a elektrotechniky, ovšem upozorňuje na to, že úspěch jeho práce závisí pouze na jeho znalostech, která získává v průběhu své praxe.

<sup>89</sup> Národem je zde myšlena skupina lidí, která se nachází na území, kde panuje shodný politický systém.

<sup>90</sup> Přesná definice je uvedena v BRÁF, Albín. *Život a dílo : Výbor statí z nauky národohospodářské*. Díl 2. Sestavili Josef Gruber, Cyril Horáček. Praha : Vesmír, 1923. s. 197.

V případě, že tyto jeho nabyté zkušenosti selžou, nedokáže nalézt pravý důvod tohoto selhání.

Bráf dodává, že to ale není vše. Podstatné je také to, aby se **dodržovala jistá posloupnost věd**. Tedy nejprve by se mělo začít se studiem věd, které zkoumají jednodušší předměty, se kterými se člověk setkává v každodenním životě, a jsou mu tedy bližší, a až poté se může přistoupit ke studiu věd, které se zabývají složitějšími předměty a opírají se o ty jednodušší.

Často se objevovala snaha nalézt ve společenských vědách zákony, které by byly podobné přírodním zákonům. To by ale vedlo k tomu, že by se musela připustit určitá mechaničnost mezi jednotlivými jevy a tím by byla popřena svobodná vůle lidí. Z toho je zřejmé, že není možné stanovit obecně platné zákony na poli společenských věd.<sup>91</sup>

Bráf říká, že jediné zákony, které můžeme v národohospodářství nalézt, jsou pouze takové zákony, které můžeme nazvat *“zákony vyvozenými z přirozenosti lidské za určitého stavu vývoje a určitého právního řádu.”*<sup>92</sup>

### 3.4.3. Postavení národohospodářské vědy v soustavě věd

K definici národohospodářské vědy říká Bráf toto: *„Věda, jejímž předmětem jest hospodářská stránka života společnosti lidské, slove vědou „národohospodářskou“, „politickohospodářskou.“*<sup>93</sup> Zároveň tvrdí, že ani jeden termín není úplně přesný.

Všechno vědění na vědecké úrovni dělí Bráf na dvě velké skupiny. První jsou **vědy přírodní** a druhá skupina je tvořena **vědami duchovními**<sup>94</sup>, jejíž podmnožinou jsou vědy společenské. Pokud bychom chtěli na vědecké úrovni pojmut všechny společenské skutečnosti, tak můžeme podle Bráfa použít dvě možnosti.

První je, že se pokusíme celou oblast týkající se lidského společenství analyzovat a vyzorovat typické vztahy. To je však velice obtížné, protože zde hraje důležitou úlohu mnoho motivů, pohnutek a působí mezi nimi rozličné vztahy. Proto je výhodnější přejít k druhé možnosti. Ta spočívá v tom, že z celku si vyjmeme pouze malou část, kterou bude zkoumat zvlášť.

---

<sup>91</sup> Tyto tendence se znovu vyskytují s rozvojem statistiky, která číselně vyjadřuje společenské zákonitosti. Avšak samotný číselný údaj nemůže být důkazem jakékoli zákonitosti, protože je výsledkem různorodých příčin, které jsou závislé na vůli jednotlivců. Tedy ani stálost oněch čísel není důkazem přítomnosti zákonitostí, ale pouze stálostí příčin, které stojí v pozadí za vytvářením čísel.

<sup>92</sup> BRÁF, Albín. *Život a dílo : Výbor statí z nauky národohospodářské*. Díl 2. Sestavili Josef Gruber, Cyril Horáček. Praha : Vesmír, 1923. s. 104.

<sup>93</sup> BRÁF, Albín. *Nástin přednášek universitních. Díl I. : Národohospodářská theorie*. Sv. 1. Praha : Sborník věd právních a státních, 1913. s. 13.

<sup>94</sup> Tento název použil J. S. Mill.

Tak vznikají speciální vědy společenské. Tedy už samotný vznik těchto věd je spojen a abstrakcí od skutečností, které v běžném životě vstupují do popředí. **Národní hospodářství<sup>95</sup> spadá právě mezi tyto speciální vědy společenské**, protože zkoumá vztah člověka k hospodářství a opomíjí ostatní skutečnosti. Avšak stejně jako u jiných věd můžeme i u vědy národohospodářské zkoumat její předmět, cíle, badatelskou metodu a soustavu nauky.

#### 3.4.4. Předmět národohospodářské vědy

Předmětem vědy národohospodářské je „*hospodářská stránka života lidského společenství*.“<sup>96</sup> Zkoumá všechny jevy a skutečnosti, které souvisejí s hospodářským životem. **Nevěnuje se pouze abstraktním zákonům**, ani se nesnaží popisovat hospodářské zákonitosti pouze v rámci jednoho uzavřeného politického celku.

Předmětem jejího zájmu je způsob tvoření cen, vznik a funkce peněz apod. bez ohledu na konkrétní hospodářskou politiku jednotlivých států. Přesto není úplně možné odhlédnout od státních zásahů do těchto oblastí, proto se v některé oblasti zkoumání projeví vliv státu více a v jiné méně, ale nelze ho vyloučit úplně.

#### 3.4.5. Cíle národohospodářské vědy

Bráf uvádí, že všechny obory lidského bádání je možno poznávat třemi způsoby. Prvním je statický, popisný nebo též historický způsob, druhým způsobem je hledání teorií nebo zákonitostí a posledním způsobem je vytváření praktické nauky.

První způsob se zabývá pouze důkladným zkoumáním jednotlivého jevu případně děje. Dále se sledují další jevy, které s ním souvisejí. Tyto poznatky se vystihnou a slovně vyjádří. Bráf uvádí příklad, že takto lze popsat třeba pohyb ceny zboží na určitém místě v delším či kratším časovém horizontu a dále pokusit se objasnit příčiny tohoto pohybu.

Důležité je, že se pozorují pouze určité jevy a jejich souvislost s jinými jevy současnými či budoucími. Proto je náš úkol pouze **statický**. Ovšem i takto nabyté znalosti jsou pro nás užitečné, mohou se stát základem vědy, která bude všeobecnější. Pokud však tyto poznatky stojí o samotě, nemůžeme z nich vyčíst žádnou zákonitost, kterou by bylo možné použít i v jiných případech.

Pouze s tímto poznáním se tedy nemůžeme spokojit a snažíme se najít nějaké souvislosti nebo zákonitosti, které vzájemně pojí různé jevy. Pokoušíme se odlišit nahodilé jevy od

---

<sup>95</sup> Často místo pojmu národní hospodářství používá označení politická ekonomie.

<sup>96</sup> Tamtéž, s. 14

podstatných a hledáme nutné souvislosti<sup>97</sup>. Sice se stále zabýváme tím, co jest, ale už hledáme pravidelnosti nebo zákonitosti mezi jednotlivými jevy. Proto je toto **poznání teoretické**.

Teorie nám tedy říká, jaké jsou typické souvislosti mezi jednotlivými jevy. Toto poznání je posléze formulováno do teoretických zákonů. Zde Bráf uvádí příklad, kdy od člověka, který se snaží uspokojit své potřeby vnějšími prostředky, postupně můžeme dojít k typickým subjektům hospodářského života jako výroba, statek, práce, kapitál a jiné. Můžeme také najít jev, který nastane pouze při splnění určitých podmínek nebo je jiným jevem vždy doprovázen.

Nestačí nám ale poznat pouze teorii. Zajímá nás, jak ji můžeme využít ke svému prospěchu a prospěchu jiných. Hledáme vlastně takové poznání, které by říkalo, co má být, a tím bychom dostali jakýsi návod, podle kterého bychom vždy mohli dojít k našemu cíli. Jedná se o **praktické nauky**, ke kterým můžeme radit národohospodářskou politiku, která řeší úkoly a aktivity státní moci v případě, že se dotýkají národního hospodářství.

Národohospodářská věda vznikala v různých dobách a postupně byla utvářena k dosažení všech třech cílů. Na počátku vzniku samostatné národohospodářské nauky bylo jejím cílem formulovat to, co má být a teorie byly tvořeny velmi zřídka.<sup>98</sup>

Teoretická věda byla utvářena až druhé polovině 18. století ve Francii, která je dnes známá jako fysiokratismus. Je tedy patrné, že na rozdíl od přírodních věd, **v národohospodářství dochází k neustálému vývoji teorií**. To může být způsobeno buď pokrokem, nebo nalezením nových výzkumných metod. Tento neustálý vývoj má za následek, že jsme nuceni obětovat část stávající teorie, abychom získali novou teorii.

To však neznamená, že bychom měli úplně zatracovat starší ekonomické teorie. Bráf dokonce říká, že ten, kdo nepochopí předchozí teorie, nemůže nikdy plně rozumět teorii další. Znalost teorie velice vyvyšoval. Jeho názor byl, že hlavní ekonomické problémy nelze zdárně vyřešit bez vynikající znalosti teorie.<sup>99</sup>

### 3.4.6. Metodologie národohospodářské vědy

Badatelské metody jsou způsoby, kterými postupujeme, chceme-li obsáhnout nějakou vědu. V případě vědy národohospodářské máme stejně jako u jiných věd dvě možnosti. **Můžeme zvolit metodu induktivní nebo deduktivní.**

---

<sup>97</sup> Tyto souvislosti jsou často nazývány zákony.

<sup>98</sup> To bylo v období tzv. školy merkantilistické, která usilovala o docílení všeobecného blahobytu, vycházela však z velice slabé teorie.

<sup>99</sup> V Bráfově díle se ovšem nesetkáme s důsledným tříděním na tyto tři cíle, naopak u něj dochází k jejich prolínání zejména pak ve finanční vědě. To je způsobeno hlavně tím, že nezpracoval své národohospodářské učení do uceleného díla, ale nachází se rozptýlené ve vysokoškolských přednáškách a studiích.

Induktivní metoda spočívá v tom, že se pomocí jednotlivých jevů snažíme nalézt všeobecnou teorii. V přírodních vědách je hlavním nástrojem induktivní metody experiment. K vyvození všeobecně platných zákonů pak stačí jistý jev pouze jednou otestovat a poté ověřit správnost provedení experimentu. V duchovních vědách takto postupovat nelze, protože jejich předmět zkoumání je daleko složitější. Jednotlivé děje jsou vzájemně provázány a navíc je nelze kvantitativně změřit.

Proto u společenských věd nutné rozebrat každý jednotlivý jev. Takto se analyzuje mnoho jevů a až poté se může přistoupit k hledání skutečností, které jsou typické. Snahou je v jednotlivých faktech najít pravidelnosti, které se následně zevšeobecní, k tomu je nutné analyzovat dostatečné množství případů.

Takto získané poznání bude pouze poznáním přibližným, protože zde musíme připustit i možnost výjimek. Ve skutečnosti totiž lidé nejednají pouze vlivem působení jedné pohnutky a navíc všichni lidé by nejednali ani při působení jedné pohnutky stejně. Oproti experimentu můžeme od sebe jednotlivé jevy izolovat pouze pomyslně. Na základě tohoto poznání nemůže dále zevšeobecňovat, ale jen vytvářet poznání méně všeobecné, což označujeme dedukcí.

Pomocí dedukce ze všeobecnějšího poznání získáváme poznání speciální. Východiskem pro možnost využití dedukční metody je poznání získané indukcí. **V každé vědě je tedy nutné využívat obě metody.** Bráf<sup>100</sup> říká, že dělit vědy na indukční a dedukční, má smysl pouze tehdy, když budeme zkoumat, jaké **místo zaujímá indukční metoda** při zjišťování základních poznatků. Pak tedy můžeme rozlišit dvě metody:

1. soustavná indukce, kdy dochází k neustálému zevšeobecňování, všechna poznání tímto způsobem získaná v sobě obsahují jednotlivé pravidelnosti
2. indukce pouze jako základní východisko pro dedukci, nejprve tedy dochází k izolování jevů a formulování tzv. základních typů, ze kterých se postupně zjišťují nová poznání, která už se vztahují k právnímu řádu.

Bráf připomíná, že ke správnému pochopení národohospodářské teorie je zapotřebí dobře **znát logickou stránku jejích pouček.** To ostatně platí o každé jiné vědě. V případě národohospodářské vědy se často setkával s názory, že teorie se od skutečnosti značně liší. Chyby byly objeveny i jádru národohospodářské teorie, za které pokládáme učení tzv. klasické školy, která využívá deduktivní metodu, avšak také v metodě historické, která měla za cíl vytvořit novou teorii jako protiklad škole klasické a metodě deduktivní.

---

<sup>100</sup> Podle BRÁF, Albín. *Nástin přednášek universitních. Díl I. : Národohospodářská teorie.* Sv. 1. Praha : Sborník věd právních a státních, 1913. s. 18

Na to Bráf uvádí příklad známý z fyziky. Stěží lze najít někoho, kdo by byl přesvědčen, že učít se nauku o pohybu matematického kyvadla ve vzduchoprázdnu nemá žádný význam. Ač se jedná o kyvadlo, které není v prostoru, který nikde nenajdeme, můžeme tvrdit, že ten, kdo správně pochopí tento princip, nebude mít větší problém s pochopením pohybu jakéhokoli kyvadla v jakémkoli prostoru.

Naše poznání tedy vzniklo pomocí umělého příkladu, který je abstrahovaný od všech jevů, které by ve skutečnosti pohyb kyvadla ovlivňovaly, přesto toto poznání hodnotíme jako velmi užitečné, protože nebýt tohoto příkladu, nebylo by v našich silách nesčetněkrát provádět pokusy s různými kyvadly. Pomocí příkladu matematického kyvadla můžeme lépe pochopit jednotlivé případy, i když se teorie úplně nekryje se skutečností.

Ve speciálních společenských vědách se mohou vyskytovat chyby, které jsou způsobeny pokrokem v jednotlivých oborech. Snahou přirozeně je, aby takovéto chyby byly odstraněny. Taková chyba se stala i v utváření první národohospodářské teorie, protože docházelo k přílišné abstrakci. Proto celkové dílo označuje Bráf jako kusé a jednostranné, protože jako typické hospodářství bylo bráno pouze hospodářství výdělečné a soukromé a za hlavní motiv chování jednotlivců byl považován hospodářský egoismus jednotlivců.

Způsob, jakým byla tato teorie utvořena, Bráf popisuje na příkladu matematického kyvadla. Vzduchoprázdno, které vylučuje jakékoli změny prostředí, tvoří předpoklad právního řádu, který respektuje plné osobní vlastnictví na výrobní prostředky a úplnou svobodu smluv<sup>101</sup>, což může shrnout pod označení soustava svobodné soutěže. V tomto prostředí je jedinec, který představuje typického člověka hospodářského, který se pohybuje pouze v mezích stanovených právním řádem a má vždy na zřeteli svůj prospěch, a zároveň je obdařen značnou prozíravostí a znalostí.

Stejně jako matematické kyvadlo je výše zmíněný člověk vymyšlen. Oproti matematickému kyvadlu a vzduchoprázdnu, je možné, aby takový člověk existoval spolu s naprosto volnou soutěží. Avšak k tomu, abychom dostáli výše zmíněné teorii, museli by všichni lidé být stejně informovaní a egoističtí, a to je ve skutečném životě nemožné.

Z toho vyplývá, že **věda národohospodářská nebyla v té době úplná**. Byla dokonale postavena pouze pomocí metody deduktivní. Měla přesnou matematickou podobu, avšak vycházela z předpokladů, které byly pouze myšlené. Tedy i získané poznání vyjadřovalo pouze typické tendence, které jsou však ve skutečnosti ovlivňovány i jinými skutečnostmi. Bráf k tomu říká: „*Majíc na zřeteli výlučně abstraktní schéma hospodařícího jednotlivce, soukromou zjištěnou vedeného vybudovala škola ta vlastně jen abstraktní teorii*

---

<sup>101</sup> Svoboda smluv je myšlena, jak na trhu hmotných statků, tak i mezi dělníkem a podnikatelem atd.



*výdělečného oboru soukromohospodářského, kterou mylně pokládala za teorii národohospodářskou.*“<sup>102</sup>

Docházelo ke sporům, zda je vhodnější používat induktivní nebo deduktivní metodu.<sup>103</sup> Bráf je toho názoru<sup>104</sup>, že pro každou vědu je nezbytností využívat obě metody, protože žádná dedukce není myslitelná bez předchozí indukce. Dále říká, že v tomto sporu nelze trvale dojít ke všeobecnému souhlasu, avšak každý spor vede k pokroku vědy.<sup>105</sup> Říká že, „*pokrok vědy národohospodářské podmíněn je zdokonaleným vyvinutím a přiměřeným upotřebením obojí Metody badatelské.*“<sup>106</sup>

Přínos učení historické školy spatřuje Bráf v tom, že její poznatky slouží jako podklad pro pozdější ekonomické školy.

Bráf shrnuje, že označit za špatnou můžeme teoretickou nauku pouze tehdy, pokud byla vytvořena pomocí špatných metod, nebo pokud se z teorémů, které byly získány pomocí správných metod, vyvozují jiné, které však nemají věcné nebo formální souvislosti s původním teorémem

Praktická nauka bude chybná, pokud její cíl je vymezen bez ohledu na etické požadavky, nebo když nedokáže obhájit své prostředky a cesty, kterými byla zjištěna. První případ nastává, když cíle odporují požadavkům všeobecného dobra a vycházejí pouze ze zájmů jedné výrobní třídy. Druhé chyby se dopustíme, pokud budeme využívat zkušenosti nabyté v minulosti a nepřihlédneme ke změnám, které se mohly postupným vývojem udát. Vždy musíme brát v úvahu aktuální podmínky a souvislosti, jinak bude volba správných cest nedokonalá.

### 3.4.7. Soustava národohospodářské vědy

Do 19. století nebyla vytvořena soustava národohospodářské nauky. Pouze se k teoretickým vědám volně připojovaly poznatky z oblasti praxe a finanční vědy. Až poté se objevuje určitá systematika<sup>107</sup>, která přichází s dělením politické ekonomie na tři základní části. První je část je **teoretická nauka**, druhou částí je **skupina praktických věd**,

---

<sup>102</sup> BRÁF, Albin. *Nástin přednášek universitních. Díl I. : Národohospodářská theorie*. Sv. 1. Praha : Sborník věd právních a státních, 1913. s. 20.

<sup>103</sup> Tento spor vyústil v Methodenstreit viz kapitola 3.2. Spor o metodu.

<sup>104</sup> Dříve už tento názor vyslovil třeba představitel mladší historické školy G. Smoller.

<sup>105</sup> Historická škola, která vychází ze statistických údajů a výsledků dřívějšího bádání, obohatila vědu o poznatky popisné a zasadila se o rozvoj praktické nauky, protože dokázala uspokojivě popsat chování lidí. Neumí už však určit, které příčiny a jakou vahou se podílejí na zjištěných výsledcích, také může vést k ukvapenému zevšeobecňování nebo k nahrazení teorie historií. Hlavním důvodem je nedostatečné množství dostupných pozorování a odhlédnutí od jiných souvislostí, které ovlivňují hospodářský život.

<sup>106</sup> Tamtéž, s. 24

<sup>107</sup> Tato systematika vzniká v Německu v 19. století.

pro kterou je používán název politika národohospodářská, třetí část tvoří **finanční věda**, která je vyčleněna z věd praktických<sup>108</sup>.

Nejprve bylo usilováno o to, aby teoretická nauka vytvářela hospodářské zákony bez zřetele na působnost státu<sup>109</sup>. Tím ale docházelo k tomu, co již bylo zmíněno v souvislosti s badatelskými metodami, tedy k vytváření soukromohospodářské nauky v prostředí volné soutěže. Proto se začalo zohledňovat i veřejné hospodářství, které tvoří neopomenutelnou součást celého hospodářství. Díky tomu začala národohospodářská nauka více odpovídat skutečnosti.

Praktická politika má za úkol vytvářet nauku o jednotlivých oborech lidské činnosti. Zahrnuje i teoretické popisy zvláštností v jednotlivých oborech, které vznikají působením státu. Dalším předmětem jejího bádání se tedy stává i tzv. správní věda.

Finanční věda se zabývá finančním hospodařením státu a jeho samosprávných celků. Stejně jako u národohospodářské politiky se těmito otázkami zabývá v kontextu dané hospodářské politiky.

### 3.5. Bráfův přínos českému ekonomickému myšlení

Albín Bráf se společně s Josefem Kaizlem zasloužil o to, že se v českém prostředí začaly rozvíjet nové myšlenkové směry té doby, věnoval se zejména rakouské škole a její teorii mezního užitku. Jednou z jeho předností je, že „*Bráf zná problematiku národního hospodářství v celém jeho komplexu. Systém jeho zkoumání je promyšlený a ucelený – postupuje od věcí obecnějších, závažnějších, k otázkám podružnějším a detailním.*“<sup>110</sup>

Další výhodou je, že Bráf má přehled o zahraničních myšlenkových ekonomických směrech a při výkladech ekonomických názorů starších ekonomů bere v potaz aktuální hospodářskou situaci.<sup>111</sup>

Bráfovo teoretické dílo je rozpracovanější a ucelenější než díla jeho předchůdců.<sup>112</sup> „*Nejblíže k Bráfovi má tedy jak názorově, tak odborně Kaizl, jeho rozbor je však v mnoha případech méně obsažný a stručnější než rozbor Bráfův.*“<sup>113</sup>

V Bráfově výkladu je cenné, že se snaží poskytnout posluchačům objektivní pohled na učení jiných ekonomů, proto je seznamuje nejen se svým názorem, ale i s názory, se

<sup>108</sup> Stejným způsobem pak uspořádali Gruber s Horáčkem Bráfovy přednášky do třech dílů.

<sup>109</sup> Působnosti státu se měla věnovat pouze věda praktická.

<sup>110</sup> VEČEŘ, Jan. *České buržoazní ekonomické myšlení ve druhé polovině XIX. století*. Praha: AUC Oeconomica č. 4, 1983. s. 124

<sup>111</sup> V 19. století došlo díky novým poznatkům k nárůstu výrobních sil.

<sup>112</sup> Rieger nenapsal souvislé teoretické dílo, Chleborad kladl důraz na originalitu, a to ublížilo některým jeho ekonomickým teoriím, Jonák sice vychází z dobrého teoretického základu, ale způsob dokazování je u něj často nekorektní.

<sup>113</sup> Tamtéž, s. 124

kterými se neztotožňuje. Jeho díla mají převážně odborný ráz, přesto jsou psána srozumitelně.

Bráf je zastáncem soukromého vlastnictví. Tvrdí, že soukromé vlastnictví výrobních prostředků je výhodnější než vlastnictví kolektivistické. Také proto nesouhlasí s marxismem. Kladně hodnotí činnost odborů, které se ujímají řešení dělnické otázky.

Kvasničková<sup>114</sup> dodává: „*Význam Bráfa tkví spíše v jeho činnosti učitelské než čistě vědecké. Ale jeho charismatická osobnost dovedla zapálit později pro jeho vědu mnoho významných odborníků. A v pionýrské době, kdy vlastně celý obor dostával svou tvář, byla jeho činnost nezastupitelná.*“

Jüngling<sup>115</sup> ještě uvádí: „*Mnoho aktuálního nalezneme také v Bráfových politických vystoupeních. Ústavnost se k nám dostávala poměrně pozdě. Ze zápasů o ni vyplynulo, že státní forma se jevila jako hlavní věc, na níž závisí blaho ve státě. Podle Bráfa kritérium dobrého státu je však mnohem více dobrá veřejná správa než sama ústavní forma.*“

---

<sup>114</sup> KVASNIČKOVÁ, Alžběta a kol.. *Dějiny ekonomického myšlení : vybrané kapitoly*. Praha : Rego, 1999. s. 192

<sup>115</sup> JÜNGLING, Ladislav. Albín Bráf - 140 let od narození. *Hospodářské noviny*. 1991, č. 10, s. 16. Jüngling se dále věnuje Bráfovi také v JÜNGLING, Ladislav. Albín Bráf - český národohospodář, *Politická ekonomie*, ročník XXXIX, 1991, č. 6.

## 4. Albín Bráf a jeho hlavní teoretické názory

### 4.1. Bráfovo stanovisko k nejdůležitějším ekonomickým zákonům

#### <sup>116</sup>4.1.1. Malthusův populační zákon

V letech 1820-1880 došlo k rapidnímu růstu počtu obyvatel<sup>117</sup>, z původních 200 milionů vzrostl jejich počet na 320 milionů. Dříve byl růst obyvatelstva brán pouze jako pozitivní jev a byl velice podporován, protože více obyvatel znamenalo více pracovní i branné síly. Pak se ale objevila otázka, zda je vůbec možné uživit takové množství obyvatel. Základ pro hledání odpovědi na tuto otázku tvořila právě Malthusova nauka<sup>118</sup>.

Bráf shrnuje Malthusovo učení takto: „*Člověk jako živočišstvo ostatní, má tendenci neomezeně se rozplemeňovat. Každá generace má způsobilost i disposici zdvojnásobiti svůj počet za 25 let, což by se vskutku povedlo, kdyby stejnou měrou přibývalo obživných prostředků; ale těch přirůstá chodem mnohem volnějším.*“<sup>119</sup>

Malthus vyjadřuje vzájemný vztah mezi růstem populace a množstvím potravin matematickou formulací, která zní, že **počet lidí vzrůstá geometrickou řadou, kdežto množství potravin pouze řadou aritmetickou**. Počet obyvatelstva se musí odvozovat z množství potravin, toho je docíleno díky působení jednoho ze dvou činitelů, prvním je **preventivní činitel a druhým činitel represivní**. Oba mohou vycházet z lidského jednání, u preventivního je příkladem pohlavní zdrženlivost a u represivního můžeme uvést vedení válek, represivní činitel navíc může být způsoben i činností přírody např. hladomory.

Tato matematická formulace se však neopírá o vědecky ověřená fakta, přesto nemůžeme vyvrátit hlavní myšlenku této teorie tedy, že přírůstky obyvatelstva jsou možné pouze tehdy, je-li možné dodatečné množství obyvatel uživit. Tato teorie měla mnoho příznivců, Bráf uvádí například Roschera a Milla, ale také mnoho odpůrců především z řad socialistů. Bráf nesouhlasil s námitkami, které se zakládaly na myšlence, že se s růstem počtu obyvatel zvětšuje pracovní síla tak, že je schopna zajistit i odpovídající zásobu potravin. Připomíná, že každá **produkce si kromě práce žádá také kapitál a přírodní zdroje**. Kapitál je sice možné rozmnožit, avšak nemusí nutně přirůstat stejným tempem jako populace. Přírodní zdroje není možné rozmnožovat vůbec, pouze z nich lze vytěžit více využitím práce a kapitálu.

---

<sup>116</sup> Detailně jsou Bráfovy postoje ke všem zmíněným ekonomickým zákonům popsány v BRÁF, Albín. *Nástin přednášek universitních. Díl I. : Národohospodářská theorie*. Sv. 1. Praha : Sborník věd právních a státních, 1913.

<sup>117</sup> Obyvatelstvem neboli populací chápal Bráf souhrn všech lidí, kteří žijí na určitém území.

<sup>118</sup> Malthus nebyl první, kdo se zabýval touto otázkou, nikdo před ním však přesně neformuloval ucelenou nauku.

<sup>119</sup> Tamtéž, s. 72

Bráf uvádí, že pokud by došlo k přelidnění, tak by se týkalo pouze určitých vrstev obyvatelstva a to těch, pro které je obtížnější se uživit. V této situaci by nastoupil především represivní činitel. Ze zkušeností vyplývá, že preventivní činitelé se projevují ve vzdělaných vrstvách obyvatelstva i celých národech, zatímco represivní činitelé se vyskytují převážně ve společnostech, které jsou na nižších vývojových stupních.

Důležitým faktorem, který má také vliv na přelidnění, je i **rozdělení důchodů ve společnosti**. Pokud bude rozdělení důchodů ve společnosti nestejněměrné, budou tak vytvořeny velice rozdílné podmínky pro růst počtu obyvatel v jednotlivých společenských vrstvách. To již bylo ukázáno fyziokraty v 18. století a poté socialisty. Ovšem Bráf zdůrazňuje, že jejich pohled byl převážně pouze jednostranný.

Jako příklad uvádí Marxe, který přiznává, že dochází k přelidňování ve třídě dělníků, příčiny vidí pouze ve snižování jejich mezd. Zcela však opomíjí možnost, že dělníci mají tolik dětí, že by postupem času mohla nastat situace, kdy by nebylo v silách žádného socialistického státu je uživit. Navíc by náklady spojené s vysokými přírůstky obyvatelstva byly přesunuty na celou společnost, a to by vedlo k dalšímu zvýšení počtu dětí v dělnických rodinách.

Dále byla pozornost věnována učení, které vycházelo z **Darwinovy teorie**<sup>120</sup>, jejíž hlavní myšlenkou bylo, že se nejvíce zesilují ty orgány, které jedinec nejvíce potřebuje při zápasu o přežití. Toto učení tedy tvrdí, že s přibýváním obtížností, která souvisí s hospodářskou existencí jednotlivce, bude jedinec nucen rozvíjet svoji inteligenci a nebude mít již dostatek energie na rozvoj rozmnožovacích orgánů.

Bráf říká, že toto tvrzení není v rozporu s Malthusem. Pokud by totiž došlo díky rozvoji inteligence a omezení rozmnožovacích schopností k poklesu populace, následovalo by snížení obtíží spojených s hospodářskou existencí, a proto by se opět vlivem opačných sil docílilo původního stavu.

Bráf podotýká, že člověk se od ostatních živočichů odlišuje právě tím, že není ovlivňován pouze přirozenými pudy a může tedy uplatňovat i preventivní činitele. Lze i na základě pozorování spatřovat, že u proletářských vrstev nejméně působí preventivní činitelé a často u nich dochází k přelidňování.

Malthus dochází k závěru, že **bída nejnižších vrstev je způsobena pouze jejich vlastním přičiněním**. Zcela zavrhoval možnou existenci jiných sociálních příčin, které vedou k přelidnění, a proto se řadil i mezi odpůrce pomoci chudým.

**Bráf dochází k závěru, že nejlepší státní politika je taková, která zajišťuje lepší podmínky pro produkci a stará se o rovnoměrnější rozložení důchodů ve společnosti.**

---

<sup>120</sup> S tímto učením přišel Spencer a dále ho šířil Carey.

#### 4.1.2. Zákon nabídky a poptávky

Bráf se při vymezení zákonu nabídky a poptávky drží následující obecné definice: „*Cena tržní jest výsledek nabídky a poptávky, stoupá a klesá v přímém poměru s poptávkou, v opačném s nabídkou.*“<sup>121</sup> Je však velmi důležité jasně vymežit nabídku a poptávku, protože konečná podoba každé z nich vznikla působením mnoha skutečností. Ke snazšímu pochopení vytváření cen využívá Bráf následujícího příkladu<sup>122</sup>.

Předpokládáme takovou situaci, kdy je jeden statek nabízen mnoha nabízeči a poptáván mnoha poptavači, a zároveň žádní dva nabízeči ani žádní dva poptavači si necení statku stejně. Bráf odmítá názory, že se tržní cena ustálí na ceně, která je nejnižší na straně nabídky, nebo na nejvyšší ceně na straně poptávky. Dokonce nesouhlasí ani s tím, že tržní cena bude odpovídat průměru všech cen. To vysvětluje tím, že tržní cenu ovlivňuje také vědomí nabízečů, že mohou prodat draž, a vědomí poptavačů, že mohou koupit laciněji. Proto bude podle něj konečná tržní cena taková, kdy bude stejný počet poptavačů, kteří jsou ochotni zaplatit více, a nabízečů, kteří by chtěli prodat levněji, tedy **tržní ceně bude odpovídat ta cena, kde se setkává nabídka s poptávkou.**

Na cenu tedy nemá žádný vliv počet kupujících, kteří nejsou schopni zaplatit stanovenou cenu, ani počet prodávajících, kteří nemohou jít pod stanovenou cenu. Dále pro tvorbu cenu není rozhodující počet lidí na straně nabídky nebo na straně poptávky, ani množství nabízeného a hledaného statku, rozhodující jsou hodnotící soudy, které probíhají na obou stranách.

Na straně poptávky je nutno odlišit ty poptavače, kterým statek slouží k bezprostřednímu k ukojení jejich potřeb, od těch, kteří stejný statek využívají pouze jako prostředek k výrobě jiného statku. První hodnotí statek podle jeho hraničního užitku, zatímco druzí mu připisují stejný hraniční užitek jako finálnímu výrobku. Nejvíce hodnotí statek zámožní lidé<sup>123</sup> a lidé, pro které má statek nejvyšší hraniční užitek.

Obdobným způsobem můžeme rozdělit nabízeče podle toho, zda statek sami vyrábějí, nebo pouze prodávají zboží již dříve vyrobené. Pro první skupinu je subjektivní hodnota daného statku nízká, protože ho nevyrábí k ukojení svých potřeb ale pouze za účelem prodeje, proto cenu odvozují od nákladů, které byly spojeny s výrobou statku. Druzí nemusejí zohledňovat ani náklady, které byly vynaložené na výrobu, pokud by hrozilo, že by statek neprodali vůbec.

---

<sup>121</sup> Tamtéž, s. 146

<sup>122</sup> Bráf uvádí příklad podle Böhm-Bawerka.

<sup>123</sup> To je z toho důvodu, že připisují penězům nízkou hraniční hodnotu, a proto jsou ochotni jich více nabídnout.

Pokud by nastala situace, že by kupující dlouhodobě hodnotili daný statek níže, než je výše nákladů na výrobu, povede to ke zrušení výroby daného statku.

#### 4.1.3. Nákladový zákon

Tento zákon vychází ze skutečnosti, že výrobní náklady tvoří jedinou objektivní část subjektivně stanovené ceny nabízečem. Výrobním nákladem rozumíme „*soubor obětí, kteréž byly vynaloženy na statek až do momentu prodeje.*“<sup>124</sup>. **Subjektivní cena prodávajícího bude vyšší nebo nižší než výrobní náklady**, pokud se prodávající domnívá, že jeho statek má pro kupujícího vyšší nebo nižší hraniční užitek, než tvoří souhrn nákladů vynaložených na jeho výrobu.

Existují však i statky, u nichž výrobní náklady nejsou rozhodující při tvorbě subjektivního ohodnocení statku<sup>125</sup>. Výrobní náklady hrají roli jen u statků, které lze vyrábět v libovolném množství, různými výrobci a za dokonalé konkurence. Proto Bráf dělí statky na dvě skupiny:

1. statky, které je možno vyrábět nejlevněji v libovolném rozsahu, proto je možné uspokojit jakoukoli poptávku i při nejlevnější výrobě, která je dostupná
2. statky, které je možné vyrábět v libovolném množství, ale pouze více výrobci, kteří mají odlišné výrobní náklady, proto lze uspokojit poptávku pouze v případě, že se prodají i výrobky, které jsou nabízeny za vyšší cenu

První příklad je čistě teoretický a tržní cena by byla odvozena od nákladu toho výrobce, který je schopen nabídnout daný statek za nejnižší cenu. V druhém případě bude cena určena podle těch výrobců, kteří mají ještě dostatečnou poptávku, a zároveň prodávají za nejvyšší cenu.

Dále můžeme definovat **nutný náklad** jako náklad, který jsou výrobci nuceni vynaložit, pokud chtějí uspokojit danou poptávku<sup>126</sup>. **Při dokonalé konkurenci bude cena směřovat k výši nutného nákladu**, protože pokud by byla cena vyšší, bude volnou soutěží mezi prodávajícími stlačena dolů a pokud by poklesla, nemohla by nabídka uspokojit poptávku, proto by se objevili i další výrobci, kteří prodávají daný statek za vyšší cenu, a následně cena opět vzroste.

**Bráf zásadně nesouhlasí s názorem, že cenu ovlivňuje pouze objektivně zjištěná výše nutných nákladů.** Nutný náklad je určující pro tvorbu ceny pouze v případě, kdy by nedocházelo ke změnám na straně poptávky, které jsou způsobeny subjektivními odhady.

---

<sup>124</sup> Tamtéž, s. 149

<sup>125</sup> Příkladem jsou třeba umělecká díla.

<sup>126</sup> Je zřejmé, že tento náklad bude v prvním případě úplně nejnižší a ve druhém nejvyšší mezi výrobci, kteří se ještě setkají s poptávkou.

Kupující se mohou najednou rozhodnout, že budou poptávat větší množství statku, pokud je navíc ta část nabízečů, kteří vyrábějí levněji, schopna vyrobit více statků stejného druhu při stejných nákladech, dojde k ukončení činnosti výrobců, kteří nemohou dlouhodobě udržet nízké ceny. Celková cena se sníží, a zároveň bude rovna nákladu nejdražšího výrobce. Z toho Bráf vyvozuje, že o tom, který náklad bude rozhodující při tvorbě ceny, rozhoduje nejen množství nabízených výrobků a náklady, které jsou určeny objektivně, ale i subjektivní odhady kupujících.

Bráf ukazuje, že nákladový zákon vychází z předpokladu, že platí zákon nabídky a poptávky, protože pokud dojde ke zvýšení poptávky, bude se zvyšovat cena výrobků, jelikož bude k jejich výrobě nutné větší množství výrobních prostředků. Analogická by byla situace při poklesu poptávky. K poklesu ceny povede i snížení výrobních nákladů u některých výrobců. Každý pokles ceny povede k poptávání daného výrobku i těmi poptavači, kteří nebyli ochotni si výrobek koupit při starých cenách.

U průmyslových výrobků je neustálá tendence k poklesu ceny, protože dochází ke snižování výrobních nákladů. Opačná je situace u výroby, která využívá přírodní zdroje, kde je nutné s přibývajícím poptávkou zvýšit náklady na výrobu.

**Bráf shrnuje, že zákon nabídky a poptávky je nadřazený nákladovému zákonu, který vykresluje spíše tendenci pohybu cen výrobků, jejichž výrobní náklady s dalším rozšiřováním výroby klesají, nebo stoupají.** Nákladový zákon dále uvádí, co může ovlivňovat prodávající při tvorbě cen v dokonale konkurenčním prostředí a předvídané poptávce.

#### 4.1.4. Lassallův železný zákon mzdový

Od druhé poloviny 18. století vnikají různé teoretické formulace minima, pod které by neměla mzda dlouhodobě klesnout. Tak vnikl zákon o přirozené mzdě, který byl analogický k nákladovému zákonu. Tento zákon byl později Lassallem nazván železným zákonem mzdovým.

Již dříve vznikaly pokusy o **definici minimální mzdy**. Představitel fysiokratismu Turgot mínil, že mzda by měla dělníkovi pokrýt nutné náklady spojené s obživou. Adam Smith vycházel z faktu, že všichni živočišové se rozmnožují podle toho, kolik je potravin<sup>127</sup>. Pokud stoupne poptávka po práci, které vede ke zvýšení mzdy, dojde ke zvětšení množství potravin a následně k růstu populace, který bude mít za následek opět snížení mzdy. Pokud by mzda klesla pod minimální úroveň, dojde k poklesu počtu obyvatel a mzda stoupne.

---

<sup>127</sup> To platí zejména pro nejnižší společenské třídy např. dělníky.



Ricardo použil analogii k nákladovému zákonu a tvrdil, že přirozenou mzdou je taková mzda, kdy mohou dělníci uživit sebe i svoji rodinu způsobem, který je obvyklý. Pokud je ve skutečnosti mzda vyšší nebo nižší než mzda přirozená, tak se vždy změní počet dělníků a dojde k návratu mzdy na přirozenou úroveň. Oproti dřívějším teoriím přichází Ricardo s tím, že **přirozená mzda vychází z životní úrovně**. Ke vzrůstu mzdy může tedy dojít pouze v případě, že se zvýší životní úroveň dělníků.

Lassalle opírá svůj železný zákon mzdový právě o Ricardovo učení a Bráf ho uvádí v tomto znění: „*průměrná míra mzdy v každém národě vždy na to se obmezuje, co v tomto národě dle obyčejů jeho konsumpčních potřebí jest k udržení existence dělníkovy a k uživení dorostu.*“<sup>128</sup> Bráf upozorňuje na to, že tato teorie opomíná důležité faktory, které musí tvořit součást mzdy, aby byla práce schopna pokrýt svoji vlastní cenu, což je nazýváno výrobními náklady práce.<sup>129</sup>

**Výrobní náklad práce** je definován pomocí abstraktních postupů, avšak přijalo se mnoho zjednodušujícím předpokladů:

1. mzdy jsou tvořeny pouze hospodářskými faktory
2. existuje pouze soukromohospodářské prostředí, zanedbáváme např. chudinské podpory
3. o výživu rodiny se stará pouze dělník sám, vyloučena je jeho žena i dospívající děti
4. obživu je možné zajistit pouze pomocí dělníkovy mzdy
5. děti si zvolí stejné povolání jako jejich rodiče

Takto zjištěné poznání nám tedy říká, pod jakou minimální mzdou by neměla klesnout mzda, má-li zůstat nezměněná nabídka práce. O vyšetření této minimální mzdy se zasadil statistik Engel. **Pokud se náklad práce dá vyrovnat pouze mzdou, musí jedinec během produktivního období vydělat tolik, aby byl schopen uhradit náklady, které jsou spojeny s jeho celoživotní výživou.** Není-li toto splněno, tak to znamená, že se práce sama o sobě není schopná udržet výši dosavadní mzdy a následuje snížení nabídky práce.

Večeř<sup>130</sup> uvádí, že Bráf je tohoto názoru: „*Mzda dospělého dělníka by měla být tak vysoká, aby uhradila výrobní náklad práce, jenž Bráf chápe jako náhradu kapitálu vychovacího a vzdělávacího, zachování života dělníka a jeho pracovní síly po dobu pracovní periodicity a zabezpečení výživy dělníka v době jeho dočasné nebo trvalé pracovní neschopnosti. Přehlédnout nelze ani výchovu dorostu.*“

---

<sup>128</sup> Tamtéž, s. 294

<sup>129</sup> Bráf přejímá názor, že při zajištění svobody na trhu práce, vystupuje zaměstnavatel jako kupující a dělník jako prodávající, přičemž práce jako zboží je pevně spjata s osobou nabízejícího.

<sup>130</sup> VEČEŘ, Jan. České buržoazní ekonomické myšlení ve druhé polovině XIX. století. Praha: AUC Oeconomica č. 4, 1983. s. 117

Výše zmíněné poznání je ale pouhým hospodářským vyjádřením, které nebere zřetel na životní úroveň. Ve skutečnosti navíc není období pracovní způsobilosti všech jedinců stejné, proto může dojít k tomu, že jedinec je trvale nezpůsobilý k práci ve chvíli, kdy ještě není schopen pokrýt popsané výdaje. V těchto situacích je možné pomoci dělníkům pomocí zavedení společného pojištění.

Na tomto základě dochází Bráf k přeformulování požadavku na vyšší mzdy. Dělník si musí být schopen vydělat tolik, aby byl mohl uživit sebe a svou rodinu a zaplatil výdaje spojené s jeho pojištěním, které mu slouží k pokrytí výdajů, které jsou spojeny s výchovou dospívajících dětí, a nákladů na vlastní obživu v případech jeho trvalé či dočasné nezpůsobilosti k práci a úmrtí<sup>131</sup>.

**Minimální mzda se tedy bude zvyšovat s prodlužováním neproduktivního období a doby výchovy dospívajících jedinců, s větší fyzickou náročností práce, s růstem ceny potravin nutných k životu a konečně s rostoucím nebezpečím, že daná práce ohrozí jedince na životě nebo na zdraví.**

V praxi však často výše mzdy neodpovídá těmto odvozeným požadavkům. Především skutečná mzda nebývá schopna pokrýt veškeré náklady práce, dělník je pak nucen stlačit výdaje na obživu pro sebe a rodinu na existenční minimum. V reálném životě má ale ještě možnost získat prostředky na výživu z vedlejší pracovní činnosti, výdělkem manželky nebo dětí, obstarat si obživu z vlastních zdrojů a poslední možností je nelegální doplnění mzdy např. zpronevřeni surovin.

Kdykoli tedy nastane snížení mzdy a není možné tento rozdíl doplnit jiným způsobem, tak dochází k degeneraci dané společenské vrstvy. V nejhorších případech snížení mezd může vést ke zvýšení úmrtnosti.

Jak uvádí Večeř<sup>132</sup>, Bráf se zabýval také úředně stanovenými mzdovými sazbami. Dochází k závěru, že „*Stlačovat mzdy pod minimum je možné především u těch dělníků, kteří mají ještě vedlejší nepracovní příjem (domácí tkalci, domkáři).*“

#### 4.1.5. Marxův zákon hodnoty a nadhodnoty

Teorie hodnoty je v socialistickém pojetí východiskem k popsání výrobních a distribučních hospodářských procesů, dále pak slouží jako základ k objasnění historických procesů. Hlavním rozdílem oproti klasické teorii hodnoty je, že socialistická teorie vnímá práci nejen jako faktor ovlivňující spotřební hodnotu ale také jako základ pro utváření hodnoty směnné.

---

<sup>131</sup> V případě úmrtí je z pojištění hrazena pouze výživa nedospělých dětí a dorostu.

<sup>132</sup> Tamtéž, s. 117

Bráf uvádí, že Marx k teorii hodnoty praví toto: „*velikost hodnoty každého statku určuje (měří se) dobou pracovní, která obecně nutna jest k vyrobení jeho.*“<sup>133</sup> Každý statek je tedy tvořen kumulovanou prací.

**Bráf tvrdí, že žádné kolektivistické zřízení nemůže zabránit tomu, aby jednotlivci oceňovali statky jinak než na základě jejich nepostradatelnosti k uspokojení individuálních potřeb.** Z toho plyne, že práce nemůže být určujícím faktorem pro určení směnné hodnoty statků.

Z teorie hodnoty vychází učení o **teorii nadhodnoty**. Nadhodnotou je označováno přivlastňování hodnotných přebytků kapitalisty. Předpokládáme, že každá směna libovolných statků se uskutečňuje na základě poměrování práce, která byla do nich investována. Z toho vyplývá, že **pracovní doba dělníka by měla odpovídat pracovní době, která je nutná k vytvoření statků, které slouží k uživení dělníka a jeho rodiny.**

Marx však upozorňuje, že vlastnictví kapitálu umožňuje podnikatelům, aby donutili dělníky pracovat více hodin, než by odpovídalo nákladům na obživu. Tento přebytek si podnikatel přivlastňuje a podle Marxe tvoří výnos z kapitálu a zisk podnikatele. Marx vysvětluje vznik krize tak<sup>134</sup>, že s růstem produktivity práce stoupá cena výrobků, jelikož však dochází k vykořisťování dělníků, nemůže jejich poptávka po výrobcích růst stejným tempem jako cena těchto výrobků, to vede k nadprodukcí a vzniká krize.

Učení Karla Marxe vyvolalo živé diskuse, které probíhaly ještě dlouho po Bráfově smrti. Předmětem těchto diskusí bylo objasnit rozpor mezi Marxovou teorií hodnoty a jeho teorií výrobní ceny. Albín Bráf utváří svůj názor na základě poznatků Böhm-Bawerka<sup>135</sup>.

#### 4.1.6. Ricardův zákon pozemkové renty

Bráf říká o přednostní rentě toto: „*přednostní renta (řečený nadprůměrný důchodový příjem) zvláštním druhem důchodu, nýbrž jen nadprůměrným zvýšením z trvalejší příčiny vyplývajícím, kteréž u všech tří základních druhů důchodových je možno a se naskytuje.*“<sup>136</sup> Rentu dělí podle různých kritérií.<sup>137</sup>

<sup>133</sup> BRÁF, Albín. *Nástin přednášek universitních. Díl I. : Národohospodářská theorie*. Sv. 1. Praha : Sborník věd právních a státních, 1913. s. 328

<sup>134</sup> Vychází při to z učení Rodberta, který tvrdil, že s postupem času roste produktivita práce, ale dělníci obdrží stále menší podíl z produkce, a to nevyhnutelně vede ke krizi.

<sup>135</sup> Podrobněji o zpochybnění Marxovy teorie Albínem Bráfem v BRÁF, Albín. *Nástin přednášek universitních. Díl I. : Národohospodářská theorie*. Sv. 1. Praha : Sborník věd právních a státních, 1913. s. 330-332.

<sup>136</sup> Tamtéž, s. 301

<sup>137</sup> Podle oboru důchodového je dělí na podnikatelské, kapitálové a pracovní, podle pramene na předmětné a osobní, podle trvanlivosti na více a méně trvalé, podle přesnosti na přenositelné a nepřenositelné a podle záslužnosti na zásluhové a bezzásluhné.

Za nejdůležitější rentu považuje **rentu pozemkovou**, která plyne vlastníkovu takového pozemku, který je hospodářsky výhodný. Z hospodářské výnosnosti pozemku je také odvozena velikost pozemkové renty.

**Některé pozemky mohou být cennější než jiné, protože se vyznačují přírodními přednostmi nebo mají strategičtější polohu k trhu.** Můžeme odlišovat tři druhy pozemkových rent podle hospodářského typu pozemku na polní rentu, lesní, hornickou a domovní.<sup>138</sup>

První zmínky o pozemkové rentě můžeme najít již v učení fyziokratů, kteří předpokládali, že jedině rolník je schopen vyrobit více statků, než sám potřebuje k vlastní obživě, za to mu náleží tzv. čistý výtěžek. U Adama Smitha se setkáváme s učením, které považuje rentu jako následek skutečnosti, že poptávka po produktech, které se na pozemcích vypěstují, převyšuje trvale nad nabídkou. Nevychází z rozdílné úrodnosti, ale připouští možnost, že vlastník půdy obdrží náhradu za pronajaté pozemky, proto je renta možná u všech pozemků nehledě na úrodnost.

O vlastní formulaci teorie pozemkové renty se zasadili až Smithovi nástupci, z nichž je nejvíce citován Ricardo. Ten pokládá **rentu jako jednu ze tří základních složek důchodu**.<sup>139</sup> Vznik pozemkové renty popisuje tak, že nejprve docházelo k obdělávání neúrodnějších půd, až s růstem počtu obyvatel docházelo k obdělávání i těch méně úrodných, tím docházelo ke vzrůstání cen plodin, čímž vzniká majitelům úrodnějších půd přebytek, který převyšuje jejich náklady. Tento přebytek nazývá rentou a pozemky, které jsou nejméně úrodné, ji vůbec nedosahují.

S růstem počtu obyvatel dochází i ke zvyšování cen obilovin, a zároveň s tím i k růstu pozemkové renty a zvyšování mezd. To musí být provázeno poklesem kapitálu. Pohled na rentu jako na zisk, který není založen na práci, se stal podkladem pro ty, kteří se zasazovali o zrušení soukromého vlastnictví pozemků a chtěli ho nahradit vlastnictvím společným.

Bráf tvrdí, že nelze opomíjet fakt, že zdrojem renty je také větší výnosnost pozemků a jejich strategické umístění. Říká, že je nesprávný Ricardův předpoklad, že nejprve dochází k obdělávání neúrodnějších pozemků, a tedy pohled na rentu jako na bezpracný zisk. Vychází z výzkumů, které provedl Carey v nově kolonizovaných územích, a na jejich základě dochází k závěru, že nejprve začínají být obdělávány méně úrodné pozemky ve vyšších polohách, protože ty úrodnější v nížinách vyžadují dodatečnou práci, aby mohly být zúrodněny<sup>140</sup>.

---

<sup>138</sup> Jak uvádí VEČEŘ, Jan. *České buržoazní ekonomické myšlení ve druhé polovině XIX. století*. Praha : AUC Oeconomica č. 4, 1983. s. 118, toto dělení přejímá Bráf z rakouské školy.

<sup>139</sup> Mimo pozemkovou rentu tvoří důchod ještě důchod plynoucí z kapitálu a mzda.

<sup>140</sup> Pozemky v nížinách jsou často zarostlé, zatopené apod.

Odmítá i názor, že je renta spojena se vznikem soukromého vlastnictví k půdě, protože noví vlastníci dostávali různě úrodnou půdu. Bráf dále srovnává pozemky z nových kolonií s ostatními pozemky, pro které je typické, že:

1. jsou zkulturněny lidskou prací a renta je pak odměnou za podstoupení oběti, a kdyby soukromé vlastnictví neexistovalo, nikdo by neměl zájem na zúrodnění půdy
2. renty s otevíráním trhu klesají, protože na trh mohou vstupovat konkurenceschopné zahraniční produkty
3. volná soutěž nutí vlastníky pozemků k neustálému zdokonalování výrobní techniky a renta napomáhá tento pokrok financovat

**Platí tedy, že se zvyšováním vzdělanosti převládá v rentě podíl, o který se vlastník sám zasloužil, nad bezpracně nabytou částí.**

## 4.2. Hodnota a cena

<sup>141</sup>Při pohledu na teorii hodnoty a ceny je Bráf zpočátku ještě ovlivněn učením klasické školy, která přesně neodlišovala rozdíl mezi pojmy hodnota a užitečnost, ale posléze převážil **vliv subjektivní rakouské školy, která odvozovala hodnotu statku ze subjektivního pohledu jednotlivce. Na rakouské škole nejvíce oceňoval její logickou strukturu a vychází především z jejího psychologického zákona mezního užitku.** „*V duchu tehdejší buržoazní teorie odsunoval otázku hodnoty do pozadí a vyzdvihoval do popředí teorii ceny a rozdělování.*“<sup>142</sup>

Bráf praví, že každý člověk provádí hodnotící soudy, které se zakládají na uspokojování jeho vlastních potřeb, proto mezi statky, které vlastní, jsou pro něj některé důležitější více a jiné méně. Pokud se má jedinec rozhodnout, zda si pořídí nějaký statek, tak zvažuje, jakou největší oběť by byl ochoten podstoupit, aby daný statek získal. Toto rozvažování je označováno jako **hodnotící úsudek jednotlivce**, který je utvářen na základě hospodářské hodnoty.

Většinou dochází k zaměňování pojmů hodnota a cena. Hospodářský pojem hodnoty chápeme ve dvou významech, proto odlišujeme **hodnotu spotřební a směnnou**<sup>143</sup>. Dříve nedocházelo k přesnému oddělování pojmů hodnota a užitečnost. Hodnota byla vnímána pouze jako objektivní vlastnost. Bráf už ale na rozdíl od klasické školy odlišoval hodnotu od užitečnosti.

---

<sup>141</sup> O hodnotě a ceně je pojednáno v BRÁF, Albín. *Nástin přednášek universitních. Díl I. : Národohospodářská teorie*. Sv. 1. Praha : Sborník věd právních a státních, 1913.

<sup>142</sup> ŠMEJKAL, Miroslav. Život a dílo národohospodáře Prof. Dr. Albína Bráfa. In *Významní čeští národohospodáři*. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, 1993. s. 20

<sup>143</sup> Toto rozlišení se objevuje už u Aristotela.

Dále tvrdí, že právě v hospodářské teorii je důležité pečlivě odlišovat objektivní možnosti statků od subjektivního vnímání statku. Jako příklad je uváděn rozdíl mezi vodou a zlatem. Voda je maximálně užitečná, protože je nutná k životu, a zlato oproti tomu slouží k uspokojení potřeb vyšších, přesto za zlato vyměníme množství jiných statků a za vodu nikoli. Zlato má tedy pro nás vyšší hodnotu nežli voda. To platí pouze za určitých podmínek, může totiž dojít k situaci, kdy se užitečný předmět stane zároveň předmětem vzácným<sup>144</sup>.

Naše rozhodování je ovlivňováno tím, zda se statek vyskytuje v omezeném či libovolném množství. Bráf toto poznání shrnuje takto: „*Hospodářský význam mají tedy pro nás jenom ty statky, které jsou zároveň užitečné a poměrně vzácné. Tento hospodářský význam nazýváme v hospodářském smyslu hodnotou.*“<sup>145</sup> Pojem hodnoty pak definuje slovy: „*Hodnotou nazýváme význam, který přikládáme nějakému statku nebo souboru statků jako podmínce ukojení našich potřeb.*“<sup>146</sup>

Podmínka ukojení potřeb znamená, že naše potřeby mohou být ukojeny pouze statky, které jsou k tomuto účelu nezbytné. Z této definice jsou vyloučeny volné statky, proto **o hodnotě můžeme hovořit pouze v souvislosti s hospodářskými statky**. V této souvislosti je hodnota daného statku vyjádřením subjektivního názoru, který se zakládá na objektivních základech, které tvoří užitečnost a vzácnost.

S tímto se v podstatě shoduje pojem „spotřební hodnota“, který však zahrnuje i volné statky, i když na ně pohlížíme odlišně než na statky vzácné. **Spotřební hodnotou** totiž rozumíme užitečnost daného statku, která je dána subjektivně. Oproti tomu **směnná hodnota** vyjadřuje možnost výměny daného statku za jiný. Je možné ji vyjádřit počtem jiných statků, které jsou nutné k výměně za náš statek, ten pak tvoří cenu našeho statku<sup>147</sup>. Je tedy zřejmé, že subjektivní hodnota statku se výrazně podílí na tvoření ceny, proto je předmětem teoretického zkoumání.

Bráf odlišuje v českém názvosloví hodnotu subjektivní a směnnou. **Subjektivní hodnotu** lze určit obtížně, protože často dochází k tomu, že jeden statek slouží více potřebám a naopak jedna potřeba si vyžaduje více rozdílných statků. Proto je každý nucen nepřetržitě srovnávat své potřeby a jejich vztah k různým statkům a až podle toho činit rozhodnutí. Zkoumá se, co ovlivňuje subjektivní hodnotu statku, když je možné si vybrat z více odlišných statků.

---

<sup>144</sup> V případě žíznivého bude mít vyšší hodnotu sklenice vody před cihlou zlata.

<sup>145</sup> BRÁF, Albín. *Nástin přednášek universitních. Díl I. : Národohospodářská teorie*. Sv. 1. Praha : Sborník věd právních a státních, 1913. s. 139

<sup>146</sup> Tamtéž, s. 139

<sup>147</sup> Na vyšších stupních hospodářství jsou prostředkem směny peníze.

Bráf si pomáhá příkladem samostatně hospodařícího člověka v izolovaném prostředí. Pokud může jedním typem statku stejným způsobem ukojit více potřeb, tak v případě ztráty jednoho statku nedojde k uspokojení nejméně důležité potřeby, a zároveň okamžitě dojde k navýšení hodnoty zbývajících statků. **Hodnota statku je určována tzv. „hraničním užitekem“<sup>148</sup>**, který odpovídá nejméně podstatné potřebě, jež je možné tímto statkem uspokojit. Hodnota statku stoupá s poklesem množství statku a s růstem důležitost potřeb, které daný statek uspokojuje.

Z tohoto můžeme formulovat zákon hraničním užitekem. Pokud máme pouze jeden statek, bude jeho hodnota tvořena podle nejdůležitější potřeby, je-li zapotřebí společný výskyt více různých statků, bude hraniční hodnota každého z těchto statků tvořena celkovým hraničním užitekem, protože při nepřítomnosti jednoho statku nelze dosáhnout ukojení potřeby. Pokud zde budou dva statky, z nichž jeden bude mít charakter výrobku a druhý výrobního prostředku, bude se hodnota výrobního prostředku odvozovat z hodnoty výrobku<sup>149</sup>.

V této souvislosti Bráf říká: „*Práce není příčinou subjektivní hodnoty, ona je pouze zdrojem užitečnosti. Statek nemá hodnotu, protože stál práci, naopak práce má hodnotu, protože statek, jež vyrábí, ji má a pokud ji má.*“<sup>150</sup> **Dále shrnuje, že hodnota statku je vždy tvořena subjektivně v závislosti statku na potřebách jednotlivce.**

**Směnná hodnota** se řídí tím, v jakém poměru je jistý statek možné vyměnit za jiný. Součet těchto jiných statků je cena, která je převážně vyjádřena v penězích. To znamená, že jsou zákony směnné hodnoty shodné s cenovými zákony<sup>151</sup>. Zjistit pravidelnosti, které doprovází tvorbu cen, je možné pomocí dvou způsobů. Prvním je abstraktní způsob, kdy předpokládáme dokonale konkurenční prostředí, ve kterém jsou všechny ekonomické subjekty ovládány stejnými pohnutkami, a snažíme se z toho odvodit, jaká cena se vytvoří. Druhou možností je, že dojdeme k závěru, že se skutečnost nekryje s poznatky získanými první metodou. Důvody jsou, že pohnutky nepůsobí vždy ve stejné síle, neexistuje neomezeně volné soutěžní prostředí a naše činnosti jsou ovlivňovány i jinými než hospodářskými vlivy. Můžeme tedy analyzovat skutečné případy, ve kterých ceny ovlivňují rozdílné skutečnosti, a z toho vyvozovat cenu.

Abstraktní postup vedl k formulaci dvou cenových zákonů. Jedná se o zákon nabídky a poptávky a zákon nákladový. Tyto dva zákony si neodporují, avšak také se nemohou oba ve stejné míře podílet na tvorbě cen. Podle Bráfa je ke správnému pochopení způsobu

---

<sup>148</sup> Tento pojem používá Wieser.

<sup>149</sup> Pokud by zde bylo více stejných výrobních prostředků, které by sloužili k výrobě rozdílných statků, pak se jejich hodnota odvozuje od toho statku, který slouží k uspokojení nejméně důležité potřeby.

<sup>150</sup> Tamtéž, s. 143

<sup>151</sup> Podle Böhm-Bawerka.

tvorby cen nutné správně chápat pojmy nabídka a poptávka a stanovit podmínky, kdy tyto zákony platí.

Nutnou podmínkou jakékoli směny je existence dvou ekonomických subjektů, z nichž každý mění statek, který potřebuje méně, za jiný, který potřebuje více. K uskutečnění směny pak dojde, pokud si oba subjekty cení statku, který nabízejí, méně než statku, který získají po výměně. Neboli „*hraniční užitek statku nabízeného jest pro nabízejícího menší, nežli hraniční užitek statku, jenž se mu zaň podává náhradou; úsudek hodnotný musí tudíž býti na obou stranách v příčině každého statku opačný, předpokládaje, že každá strana chce směnnou hospodářsky získati.*“<sup>152</sup>

Když by probíhala naturální směna pouze individuálně mezi dvěma subjekty, byla by cena stanovena předně uprostřed hraničních užiteků obou jednotlivců. Častěji se však setkáme se směnou, kde se vyskytuje mnoho nabízečů a mnoho poptavačů, a proto je stanovení ceny obtížnější. Každý si cení stejného statku rozdílně, a zároveň se snaží docílit směnou co nejvyššího užitku. V případě, že by převažovali poptavači nad nabízeči, by ale hrozilo, že by nabízečů nepodařilo svůj statek vůbec směniti, proto jsou v těchto případech ochotni slevit ze svých nároků. Cena, která je nakonec na trhu stanovena, se nazývá tržní<sup>153</sup> cena.

Skutečná výše ceny nemusí vždy přesně odpovídat ceně, která byla stanovena na základě abstraktních zákonů. Nejcitlivěji se přizpůsobuje cena na burzách, kde existuje soutěžní prostředí a ekonomické subjekty jsou zde dobře informovány. Tyto trhy jsou velmi důležité, protože ovlivňují ceny i na jiných trzích. Cenové zákony se dále snadněji uplatňují ve velkoobchodních podmínkách. Na maloobchodní úrovni jsou ceny utvářeny i za vydatné působnosti jiných činitelů jako nejdůležitější uvádí Bráf:

1. zvyk, který na daném místě převládá, ceny nové se řídí především podle cen minulých
2. psychologické důvody, například upřednostňování domácích dodavatelů před zahraničními
3. sociální podmínky kupujících, každá sociální vrstva může hodnotit stejný statek rozdílně
4. podávání nesprávných či nepřesných informací, třeba chybné zprávy o pohybu cen na burzách, ovlivňování lidí pomocí reklamy

To samozřejmě neznamena, že se statek stejného původu bude nutně prodávat za stejné ceny nebo cena statku, který je možno nahradit statkem jiným, nebude podléhat ceně tohoto jiného statku. **V některých případech je možné stanovit rozdílné ceny pro různé**

---

<sup>152</sup> Tamtéž, s. 145

<sup>153</sup> Trh slouží jako označení pro skutečnost, že na daném území dochází ke směně určitého statku, ale také je názvem pro konkrétní místo, kde ke směně dochází.



**skupiny poptavačů** jako příklad uvádí Bráf odstupňované vstupné do divadla, které je tvořeno na základě subjektivního ohodnocení skupinou poptavačů.

Pokud budeme uvažovat zcela bezkonkurenční prostředí, budeme mluvit o existenci monopolu<sup>154</sup>. **Monopoly mohou vzniknout na straně nabídky i poptávky.**

V situaci, kdy máme monopol ze strany nabídky, mají určující podíl na tvorbě ceny nabízeči, jejichž zájmem je prodat za co možná nejvyšší cenu. Dochází tedy k růstu ceny, která může dosáhnout svého maxima, kdy si statek budou moci dovolit pouze poptavači, kteří si statku cení nejvíce. Konečná cena závisí na rozhodnutí nabízeče, který porovnává, zda se mu vyplatí vyrobit méně a prodat za vyšší ceny, nebo vyrobit více a prodat za ceny nižší.

S monopolem ze strany poptávky se setkáváme v případě, že existuje pouze jediný poptavač. Nastává zde opačná situace, která může vést ke snížení ceny až na svou minimální úroveň, kdy budou schopni prodat pouze výrobci, kteří jsou ochotni odbýt za nejnižší cenu.

**Monopoly můžeme dále rozdělit na právní a faktické.** Právní monopol vznikne, pokud stát uměle zruší volnou soutěž pro nějaké odvětví. Faktické monopoly mohou vzniknout vlivem tří okolností:

1. pokud někdo vlastní předmět, který je ostatním nedostupný nebo je obtížně rozmnožitelný
2. když jsou pro ostatní podniky vysoké náklady na vstup do odvětví
3. pokud dojde ke vzájemné dohodě mezi nabízeči

**Bráf zdůrazňuje, že není možné všechny monopoly bez rozmyslu odsuzovat, protože některé slouží k všeobecnému prospěchu.** Stát má navíc pravomoc kontrolovat právní monopoly třeba určováním maximální ceny.

Dále je nezbytné oddělovat tvoření cen, které vychází ze vzájemné dohody obou stran, a cen, které jsou určeny svrchu. Dříve na oddělených trzích, kde byla omezená komunikace mezi jednotlivými monopoly, docházelo k vykořisťování. To se nejčastěji týkalo odvětví, která nebyla technicky náročná, a bylo u nich možné velmi přesně odhadnout náklady spojené s výrobou, aby nedocházelo k poškozování výrobců. Proto docházelo na těchto trzích k určení ceny shora.

V pozdějších obdobích, kdy již byly vytvořeny podmínky podporující volné soutěžení, není časté přistupovat k úřednímu stanovení ceny. Používá se pouze v odvětví, kde by mohlo docházet ke zneužití monopolního postavení.

---

<sup>154</sup> Jde opět pouze o teoretický příklad, protože úplný monopol může existovat pouze, pokud nejsou dostupné žádné substituty.

Bráf pozoruje, že s postupným hospodářským vývojem dochází ke zvyšování cen výrobků, pro jejichž výrobu je nutné využití přírodních zdrojů, protože přírodní zdroje není možné rozmnožit. Naopak k poklesu cen dochází u statků, které vznikají díky práci a kapitálu a jsou díky lepší organizaci a většímu objemu výroby méně nákladné, a zároveň konkurence tlačí ceny těchto statků dolů.

U čistě přírodních surovin může docházet ke zvýšení ceny i snížení kvality zároveň. Změny cen je možné jen obtížně zmapovat, protože ani peníze nemají stále stejnou směnnou hodnotu.

## 4.3. Peníze a měna

### 4.3.1. Ekonomické poměry v 19. století

*„Počátky českého ekonomického myšlení, zejména utváření vlastních názorů v oblasti monetární, byly v 19. století silně závislé nejen na vývoji a směru, jaký určovali přední světoví ekonomové té doby v Anglii, ve Francii a v Německu, ale i na vývoji složitých a převratných finančních a peněžních poměrů, jakými procházely země rakouské monarchie, poměrů, které měly svůj pramen v rozhodování centrální vlády ve Vídni a kterým mohli čeští patrioti jen pasivně přihlížet.“<sup>155</sup>*

<sup>156</sup>**První čeští ekonomové se zabývali finančními a peněžními otázkami.** Chtěli popsat důsledky uplatňované monetární politiky na hospodářský vývoj v českém prostředí, proto je na místě nahlédnout do ekonomických poměrů, které panovaly v dobách rakouského císařství.

Na počátku 19. století se země ocitla v silné hospodářské krizi, která vyústila ve státní bankrot. K vypořádání s vládními dluhy byly vydány **směnné listy**, které vystřídaly dosavadní papírovou měnu<sup>157</sup>, ale jejich směnný poměr byl zaveden v neprospěch nové papírové měny. Stejným způsobem bylo naloženo i s mincemi a došlo k poklesu cen zboží. Tento postup vedl k potlačení důvěry veřejnosti k papírové měně.

Vedle směnných listů byla i nadále používána i stříbrná měna zavedená již v roce 1753. Působením inflace stále nedostačoval počet emitovaných peněz, a proto byly dále v roce 1813 vydány tzv. **anticipační listy**, které měly nucený oběh, a nebyla umožněna jejich výměna za stříbro<sup>158</sup>.

---

<sup>155</sup> VENCOVSKÝ, František, PŮLPÁN, Karel a kol.. *Dějiny měnových teorií na českém území*. Praha : Oeconomica, 2005. s. 53

<sup>156</sup> Podrobněji o měnovém vývoji na našem území tamtéž.

<sup>157</sup> Od roku 1762 zde byly užívány papírové bankocedule, které zavedla Marie Terezie.

<sup>158</sup> V obecném pojetí splývaly se směnnými listy, protože měly stejnou kupní hodnotu.

Aby se docílilo obnovení všeobecné důvěry v peníze, bylo nutné transformovat dosavadní měnu. **Šlo především o nahrazení všech státovek bankovkami a zajistit, aby emise bankovek byla nezávislá na finančních potřebách vlády.** Důležitým předpokladem bylo zajištění dostatečné zásoby stříbrných mincí cedulové banky a vyrovnaný státní rozpočet. Bylo stanoveno, že se bude více používat stříbrných mincí, a že dojde k odklonu od státovek<sup>159</sup>. Toho bylo docíleno v roce 1857, kdy Rakousko uzavřelo měnovou smlouvu s Lichtenštejnem a německými státy o zavedení společné stříbrné měny<sup>160</sup>, která nahradila dosavadní rakouskou měnu. Také byla zajištěna volná směnitelnost bankovek za stříbro.

Tento stav ale nevydržel dlouho. Roku 1859 byla **ukončena směnitelnost bankovek za stříbrné mince** a v roce 1866 byly některé bankovky státem prohlášeny za **státovky**, protože se blížila válka s Pruskem a stát potřeboval válečnou půjčku. **Na tyto bankovky byl uvalen nucený oběh a nebyly kryty žádným drahým kovem.** Bylo na nich napsáno: *„Tato státovka bude všemi zemskými pokladnicemi a úřady při všech platbách, které nejsou v důsledku zákonných ustanovení v mincích provedeny, jako 5 (1, 50) zlatých rakouské měny přijímána a vydávána.“*<sup>161</sup> Tím byla státovka rovnocenná bankovkám<sup>162</sup>.

V 60. a 70. letech navíc docházelo k nerozváženému zakládání bank, které neměly dostatečný kapitál. Dne 9. května 1873 došlo ke krachu na vídeňské burze. To byl počátek finanční krize, zase bylo nařízeno snížit kovové krytí bankovek.

V roce 1867 došlo k **rakousko-uherskému narovnání**, podle kterého bylo Rakousko s Uherskem spojeno i **společnou měnou**<sup>163</sup>. Nejprve byly raženy rakouské mince z roku 1857 a o rok později se začaly razit stejné mince i v Uhersku, lišily se pouze tím, že na nich byl maďarský text a uherský znak. Oba typy mincí platily na celém území.

První papírové rakousko-uherské mince byly vydávány až po vzniku společné banky pro obě země, kterou se 27. června 1878 stala **Rakousko-Uherská banka**.<sup>164</sup> Pouze tato banka měla výsadní právo emitovat společnou měnu, byla také nezávislou institucí, která měla odpovědnost za měnový vývoj<sup>165</sup>.

---

<sup>159</sup> V březnu 1854 bylo nařízeno, že se mají stáhnout z oběhu všechny papírové peníze vydané po roce 1848 a dokonce byly i symbolicky zničeny všechny stroje, kterými se tiskly.

<sup>160</sup> Za jednotnou měnou byl 1. listopadu 1858 stříbrný zlatník.

<sup>161</sup> STANĚK, Jaroslav. *Peníze v českých zemích : přehled mincí a papírových peněz v dějinných a hospodářských souvislostech od 10.století dodnes*. Praha : P.A.S, 1995. s. 136

<sup>162</sup> Počet státovek v oběhu byl veřejně vyhlášován a poslední rakouské státovky byly staženy z oběhu roku 1904.

<sup>163</sup> Rakousko bylo s Uherskem spojeno společnou osobou panovníka, armádou, zahraniční politikou, zahraničním obchodem, celními záležitostmi a měnou. V době tohoto narovnání odstupuje Rakousko od smlouvy s německými zeměmi a Lichtenštejnem.

<sup>164</sup> Byla to vlastně přejmenovaná Rakouská národní banka, která vznikla v roce 1816.

<sup>165</sup> První společné papírové peníze byly Rakousko-Uherskou bankou vydány v roce 1881 a státovky byly vydány do oběhu v letech 1881, 1882, 1884 a 1889.

**První společná měna měla tedy stříbrný základ**, ale neustále probíhaly živé diskuse, zda je vhodnější zvolit za kovový základ zlato nebo stříbro. Po roce 1870 došlo ke zvětšení produkce stříbra a tedy k poklesu jeho ceny, byl porušen vztah mezi kupní silou stříbrných mincí od tržní směnné hodnoty stříbra, proto mnoho států přecházelo ke zlaté měně. Od tohoto roku se tedy opět začaly razit i zlaté mince, které sloužily především k mezinárodnímu obchodu. V březnu 1879 byla dokonce zastavena ražba stříbrných mincí a Rakousko-Uherské bance byla zrušena povinnost přijímat stříbrné mince místo bankovek.

V srpnu 1892 byla zavedena zlatá měna na základě předchozí odborné ankety. Peněžní jednotkou byla stanovena koruna<sup>166</sup>. Nejednalo se o čistou zlatou měnu, protože nebyla umožněna soukromá ražba a nebyla zákonem stanovena povinnost, aby Rakousko-uherská banky směňovaly zlaté koruny za zlato v poměru, který odpovídal zákonnému směnnému poměru, mohly je pouze měnit za zlaté devizy. Proto můžeme hovořit o **zlaté devizové měně**.

Z tohoto vývoje se utvářely názory prvních českých ekonomů na peněžní teorie. Pokoušeli se tento vývoj vysvětlit pomocí ekonomických teorií. Pro počátky českého ekonomického myšlení je typické, že nebyly formulovány nové teorie, ale spíše se formovaly názory na jednotlivé situace, které vycházejí z hospodářského života.

#### 4.3.2. Hlavní myšlenkové proudy v oblasti peněžních teorií v 19. století

<sup>167</sup>Rakousko-Uherská peněžní politika byla ovlivňována peněžními teoriemi, které v dané době převažovaly. V polovině 19. století byl aktuální **spor mezi metalistickým a nominalistickým pojetím peněžní politiky**<sup>168</sup>.

Pod metalistickým pojetím peněz rozumíme, že hodnota peněz odpovídá směnné hodnotě kovu, který je v nich obsažen. Statky, které plní funkci peněz, jsou tedy volně směnitelné za drahý kov, ostatní statky jsou pouze náhražkami peněz. Oproti tomu nominalisté odvozují hodnotu peněz z konkrétních hospodářských a politických poměrů v zemi a směnná hodnota drahého kovu podle nich nemá na hodnotu peněz žádný vliv.

V Rakousku od roku 1863 **převažovalo metalistické východisko**. Další otázkou bylo, zda se za základ měny zvolí zlato nebo stříbro, anebo se uplatní státem řízený bimetalismus. Mezitím se však začalo do popředí tlačit nominalistické smýšlení, které se snažilo jasně

---

<sup>166</sup> Jednalo se o první a poslední zlatou měnu na českém území.

<sup>167</sup> Podrobněji např. VENCOVSKÝ, František. *Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948*. Brno : Nadace Universitas Masarykiana, 1997

<sup>168</sup> Tento spor ovlivnil také české ekonomické myšlení.

definovat, co může být chápáno jako peníze a určit faktory, které mají vliv na kupní sílu peněz.

Pohled v Rakousku-Uhersku na směnitelnost peněz do značné míry ovlivnily myšlenky Georga Knappa, který tvrdil, že vznik peněz, jejich funkce i směnná hodnota vychází z právního formulování hospodářských poměrů v zemi, proto chápal používání kovových peněz pouze pro účely mezinárodního platebního styku.

Nově vystupuje do popředí **učení rakouské školy**, podle které je hodnota peněz dána „*hodnotou statků, které si lze za peníze pořídit.*“<sup>169</sup> Pokud bychom chtěli stanovit, jakou má peněžní jednotka hodnotu pro určitého člověka, musíme vycházet z tzv. objektivní směnné hodnoty<sup>170</sup>, která vyjadřuje kupní sílu peněz. „*Tato objektivní směnná hodnota vstupuje do každého rozhodnutí jako historická veličina, neboť její existence logicky předchází jednání, které samo o sobě vytváří novou objektivní směnnou hodnotu.*“<sup>171</sup>

Jinými slovy můžeme říci, že dnešní objektivní směnnou hodnotu odvozujeme na základě hodnoty včerejší, otázkou tedy je, co určilo úplně první směnnou hodnotu. Mises vychází z teorie, že peníze vznikají z komodity, se kterou se nejvíce obchoduje, tato komodita tedy určí hodnotu peněz. Nekryté peníze tedy nemohou vznikat přirozeným vývojem a jejich existence je nutně spjata s porušením práv občanů.<sup>172</sup>

„*Podle většiny rakouských ekonomů se při státem nenarušovaném vývoji peněžního systému na trhu časem stanoví peníze v podobě jedné či více komodit, jakými historicky byly například stříbro či zlato.*“<sup>173</sup> Vznik bankovek a dalších peněžních substitutů je spojen pouze s usnadnění platebních transakcí.<sup>174</sup>

**Rakouská škola odmítá neutralitu peněz**, podle které je růst peněžní zásoby neodmyslitelně spjat s proporcionální změnou všech cen a situace v ekonomice zůstane nezměněná. Jsou toho názoru, že se změnou množství peněz v oběhu dojde ke změně relativních cen a struktury výroby. Důvodem je, že změna množství peněz nezasáhne všechny oblasti ekonomiky najednou, proto jednotlivé ekonomické subjekty mění posupně své chování s ohledem na novou situaci.

Dalším společným rysem této školy je **prosazování svobodného bankovníctví** odmítaví postoj k monopolnímu postavení centrální banky. „*Ekonomové rakouské školy se domnívají, že pro efektivní fungování peněžního systému není potřeba centrální banky.*“

---

<sup>169</sup> KODEROVÁ, Jitka, SOJKA, Milan, HAVEL, Jan. *Teorie peněz*. Praha : ASPI, 2008. s. 66

<sup>170</sup> Pojmenování subjektivní směnná hodnota vychází od Misesa.

<sup>171</sup> Tamtéž, s. 66

<sup>172</sup> Tamtéž, s. 66

<sup>173</sup> Tamtéž, s. 69

<sup>174</sup> První bankovky měly stoprocentní krytí, protože je bylo možné vyměnit za odpovídající množství substituované komodity, která byla uložena u bankéře.

*Naopak centrální banka představuje hrubý zásah do práv jednotlivců, stává se nástrojem zájmových skupin a v kartelu s privilegovanými komerčními bankami způsobuje neefektivitu opakovaně přerůstající do krizi bankovního systému.* <sup>175</sup>

Různorodost a jeho neustálý vývoj v peněžních teoriích měl za následek, že se právě teorie peněz staly předmětem zájmu českých ekonomů. Z českých ekonomů se peněžní teorií zabýval například Karel Kramář. Pozastavoval se nad tím, že i v době, kdy se začínaly hojně využívat bankovky a státovky, byla stále aktivně diskutovaná otázka kvantitativní teorie peněz. Hluběji se však zabývá vývojem rozdílu mezi skutečnou hodnotou peněz a jejich nominální hodnotou, která je určena státem. Dochází k závěru, že tento vývoj není možné vysvětlit pomocí kvantitativní teorie peněz, kterou odmítá spolu s papírovými penězi. <sup>176</sup>

Měnové otázce se věnoval i Josef Kaizl, který za peníze pokládal statkové peníze, proto papírové peníze považuje pouze za dluhopisy na zlaté mince. K diskusím, které probíhaly v Rakousku-Uhersku, zda zvolit pouze zlatou nebo pouze stříbrnou měnu, nebo používat mince obou kovů, se vyjadřuje jednoznačně pro zlatou měnu. Zlaté mince byly v jeho době jedinými statkovými penězi a dobře zastávaly i funkci platidla. Zcela nesouhlasí s bimetalismem. *„Uznáním peněz výlučně jako statkových (u něho pouze jako zlatých), tedy implicitně přiznáním se k metalistické teorii peněžní určil Kaizl i směr teorie peněžní politiky.* <sup>177</sup>

#### 4.3.3. Bráfův pohled na peníze a měnu

<sup>178</sup>Bráf nesouhlasí s teorií, že peníze původně vznikly z hojně využívaných statků, které bylo možné v každém okamžiku směnit za potřebný statek. <sup>179</sup> Tyto peníze sloužily jako obecný směnný prostředek, míra hodnot a obecné měnidlo. **Bráf se ale přiklání teorii, která tvrdí, že počátky peněz jsou spojeny s potřebou plnit určité závazky** např. platba pokut.

Požadavky, které jsou kladeny na peníze, nejlépe splňují zlato a stříbro <sup>180</sup>, protože mají oproti jiným drahým kovům některé specifické vlastnosti. Tyto vlastnosti jsou následující:

1. dokonalá dělitelnost zcela identické látky

<sup>175</sup> Tamtéž, s. 68

<sup>176</sup> Podle VENCOVSKÝ, František, PŮLPÁN, Karel a kol.. *Dějiny měnových teorií na českém území*. Praha : Oeconomica, 2005.

<sup>177</sup> VENCOVSKÝ, František. *Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948*. Brno : Nadace Universitas Masarykiana, 1997. s. 66

<sup>178</sup> Podrobněji v BRÁF, Albín. *Nástin přednášek universitních. Díl I. : Národohospodářská theorie*. Sv. 1. Praha : Sborník věd právních a státních, 1913.

<sup>179</sup> Hodnota ostatních statků pak byla měřena podle množství univerzálního statku, které je třeba k získání požadovaného statku.

<sup>180</sup> Přesto se občas stále používalo naturální směny např. při obchodním styku s domorodými kmeny v Africe.

2. obecně platná spotřební hodnota
3. velký poměr hodnoty k objemu a relativní stálost jejich hodnoty v průběhu času

Bráf dále uvádí důvody, proč mají drahé kovy poměrně stálou směnnou hodnotu. Drahé kovy je možné díky jejich trvanlivosti uchovávat po mnoho let, slouží k uspokojování vyšších potřeb a cena luxusních statků méně kolísá a navíc představují velkou hodnotu v malém množství a vyskytují se ve stejné podobě na odlišných trzích.

Změny směnné hodnoty drahých kovů se projevují jen v dlouhém období a navíc se neobjevují u všech ve stejné míře a ve stejný moment, protože má každý svou vlastní poptávku a nabídku.<sup>181</sup>

**Penězi je tedy možné vyjadřovat směnnou hodnotu ostatních statků.** K tomu se využívají určité jednotky, které však mohou být v každém státě stanoveny jinak velké. Každá peněžní jednotka se musí opírat o předmět, který má směnnou hodnotu, proto papírové peníze nejsou nic jiného než vyjádřením hodnoty drahého kovu.

Bráf uvádí čtyři funkce peněz, které také figurují jako základní charakteristiky v jeho definici peněz, která zní takto: „*Penězi nazýváme onen statek hospodářský, který obecně slouží za míru směnných hodnot, měnidlo, platidlo a uchovatele směnných hodnot.*“<sup>182</sup> Na tyto jednotlivé funkce se podíváme podrobněji.

Peníze slouží jako **míra směnných hodnot**, protože pomocí nich můžeme vyjádřit hodnotu jiných statků. Peníze chápeme také jako **obecně uznávané měnidlo**, protože je za ně možné prodat statek, který je nepotřebný, a koupit si za ně statek potřebný. Dále jsou **obecný platidlem**, čímž rozumíme, že umožňují převod statků na jiné osoby, který je spojen se změnou jmění těchto lidí. Poslední funkcí je, že peníze slouží jako **uchovatel směnných hodnot**, což vychází ze stálosti hodnoty drahých kovů.<sup>183</sup>

Aby bylo možné používat drahé kovy jako peníze je podle Bráfa důležité státem zajistit technické požadavky mincovnictví a přesně určit, co je možné považovat za peníze, aby se předešlo případným nedorozuměním.

K usnadnění používání drahých kovů jako peněz se daný drahý kov přivádí do oběhu v určitých kusech, které se vyznačují určitou váhou a ryzostí. Díky tomu nemusí jednotlivce u každého kusu drahého kovu zkoumat jeho ryzost a váhu. Nejlépe lze toto zajistit, když stát sám přebere odpovědnost za ražbu mincí<sup>184</sup>.

---

<sup>181</sup> Nevýraznější poptávku po drahých kovech má výroba mincí a dále výroba luxusních statků.

<sup>182</sup> BRÁF, Albín. *Nástin přednášek universitních. Díl I. : Národohospodářská theorie*. Sv. 1. Praha : Sborník věd právních a státních, 1913. s. 164

<sup>183</sup> Knies formuloval ještě pátou funkci peněz, kdy je chápal jako obecný prostředek k přenášení hodnot z místa na místo.

<sup>184</sup> Toto výhradní právo se nazývá mincovním regalem.

O tom, co můžeme nazývat penězi, říká Bráf toto: „*Kus drahého kovu pro službu peněžní zvláště upravený (zformovaný, „ražený“)* a co do váhy i ryzosti přiměřenými známkami pověřený zve se mincí nebo penízem.“<sup>185</sup> Mince však nejsou tvořeny pouze drahým kovem, obsahují i nedrahý kov, aby se zamezilo jejich rychlému opotřebení.

**Stát nemůže přiřadit minci, která obsahu určité množství drahého kovu jakoukoli hodnotu.** Avšak bylo by velice technicky náročné dodržovat přesně stanovený poměru drahého a nedrahého kovu, proto je zákonem zavedena maximální výše přípustné odchylky. Mince, jejíž poměr obou kovů se dostane vlivem opotřebením pod tuto hranici, musí být vyřazena z oběhu na náklady státu. Pokud by se v oběhu vyskytovaly vedle řádných mincí i mince velmi opotřebené nebo zlehčené, vedlo by to ke zvýšení cen.

Čím je nominální hodnoty mincí nižší, tím jsou vyšší náklady spojené s jejich ražením. Proto drobné mince mají nižší hodnotu kovu, než by odpovídalo nákladům na jejich ražbu, stát ale může vynutit jejich přijímání jako plnohodnotných mincí, to zajistí umožnění vyměňovat drobné mince za kurantní<sup>186</sup> a naopak. Rozdíl mezi skutečnou a reprezentativní hodnotou připadá státu, který z něho uhradí náklady spojené s ražbou, proto by tento rozdíl neměl být větší než tyto náklady.

Měnou rozumíme „*druh peněz, který v jednotlivém státě ve smyslu právním za peníze platí, pokud vůbec užívání peněz v poměrech hospodářských subjektů mezi sebou jest upraveno obecnými právními předpisy.*“<sup>187</sup>

Aby bylo možné používat peníze jako obecné platidlo, je nutné, aby stát jasně ustanovil, které mince budou tuto funkci naplňovat. Bráf upozorňuje na to, že je třeba odlišovat platidlo stanovené zákonem od měny. Měna má oproti zákonnému platidlu ještě jednu funkci, slouží totiž i jako zákonem uznávané měřítko hodnot jiných statků<sup>188</sup>.

Další otázkou je, jaký drahý kov se stane podkladem měny. Měna je zákonem stanovena pouze pro jeden stát, avšak faktický význam může především u států s čilým zahraničním ruchem dalece přesahovat za hranice státu. Navíc svoji volbou ovlivňuje stát na tržní hodnotu drahých kovů. **Proto si každý stát vybírá drahý kov podle toho, aby nejlépe vyhovoval jeho hospodářské politice**<sup>189</sup>.

---

<sup>185</sup> Tamtéž, s. 167

<sup>186</sup> Kurantní mince je taková mince, jejíž poměr drahého a nedrahého kovu je stanoven tak, aby se dařilo zabraňovat jejímu opotřebením, a zároveň její výroba není vysoce obtížná. Její hodnota je odvozena od množství drahého kovu, které obsahuje.

<sup>187</sup> Tamtéž, s. 171-172

<sup>188</sup> Pro usnadnění je stanoven předpis, že v penězích, které jsou měnou, bude prováděno i veškeré účtování.

<sup>189</sup> V každé zemi mohou obíhat tři druhy mincí kurantní, které jsou měnou, mince kurantní, které nejsou měnou a slouží pouze k obchodním účelům, a drobné mince, které jsou raženy z jiného kovu, mají stanovený směnný poměr ke kurantním mincím a slouží k vyplácení menších platů.



Měna může být jednoduchá, která využívá pouze jeden drahý kov, nebo dvojitá, kdy jsou oba dva drahé kovy prohlášeny zákonem za měnu. Dvojitá měna může být dále úplná nebo neúplná.

**Úplná dvojitá měna** se vyznačuje tím, že se mohou volně razit mince z obou kovů. Hlavním problémem každé bimetalistické měny tkví v tom, že dochází ke změnám v poměru směnné hodnoty zlata a stříbra. Proto se v 19. století přistoupilo k tomu, že byl zákonem stanoven pevný poměr směnných hodnot obou drahých kovů, který se neměnil se změnou tržních směnných hodnot.

Pokud odpovídá zákonem stanovený poměr hodnot skutečnému, obíhají v zemi oba kovy. Dojde-li však k odchylce mezi stanoveným a skutečným poměrem směnných hodnot obou kovů, bude kov, který má tržní směnnou hodnotu vyšší, než je stanoveno zákonem, ze země mizet. Může docházet i ke střídání jednotlivých kovů v daném státě.

Zastánci této měny tvrdí, že bimetalismus pomáhá udržovat stálost poměru skutečných hodnot mezi těmito kovy. Protože při rozdílném tržním směnném poměru od zákonného se díky snaze zbavit se kovu dražšího začne zvyšovat poptávka po lacinějším kovu na trhu, a zároveň se bude zvyšovat nabídka dražšího kovu. To bude mít za následek růst tržní ceny levnějšího kovu a pokles tržní ceny kovu dražšího, a tedy zmizí odchylka mezi zákonným a tržním směnným poměrem. Díky tomu se skutečný poměr těchto kovů bude pohybovat v úzkých mezích.

Pro tuto obhajobu bimetalismu je využívána abstraktní metoda. Ve skutečnosti bylo prokázáno, že dvojitá měna může ovlivňovat meze celosvětovému směnnému poměru obou kovů pouze v případě, že je využívána na dostatečně velkém území, které je sto nabízet i poptávat velké množství drahých kovů. Tento argument je východiskem pro zastánce světového bimetalismu, tedy zavedení dvojitě měny u převážného počtu hospodářky vyspělých států, které mají velký počet obyvatel a rozsáhlé území.

Bráf uvádí tři další výhrady, které se v souvislosti s dvojitou měnou objevují. První je, že stát stanoví vlastně dvě míry hodnot. Bráf k tomu říká, **že nejde o dvě různé míry hodnot, protože stát používá vždy jen jednu a to tu, která je určena kovem, který nebyl ze státu vytlačen.** Upřesňuje tedy, že stát s dvojitou měnou má pouze dva různé platební prostředky.

Druhou výtkou je, že se nepohlíží na peníze jako na zboží, které je ovlivňováno nabídkou a poptávkou po něm. Bráf proti tomuto tvrzení říká, že stát na hodnotu mincí působí pouze nepřímo tím, že stanoví směnný poměr, který nakonec vede k vytvoření měny založené pouze na jednom kovu. Dále stát při odchylkách od tržních směnných hodnot uměle působí na nabídku a poptávku, a tím tuto odchylku odstraňuje. Bráf ještě připomíná, že **stát bude**

**ovlivňovat hodnotu drahých kovů i v případě, že jako měnu stanový pouze jeden z kovů, protože pak působí na poptávku po drahém kovu.**

Poslední kritikou je, že státu neprospívá, když dochází ke změnám hodnoty pouze jednoho z drahých kovů. K tomu Bráf zase říká, že za předpokladu, že je dvojitá měna zavedena na rozsáhlém území a zákonný poměr je rozumně stanoven, zabraňuje na delší časové období změnám hodnoty daného kovu. Dále zdůrazňuje, že **i států s jednoduchou měnou se dotýkají změny v hodnotě druhého kovu, pokud se státem s druhou měnou vstupuje do obchodního vztahu.** Bráf ovšem připouští, že ne vždy se může podařit udržet měnu v mezích stanovených zákonem, proto může dojít časem ke změně směnného poměru.

**Neúplná dvojitá<sup>190</sup> měna** znamená, že je zákonem stanovena měna, která se opět může zakládat na zlatě i stříbře v zákonem stanoveném směnném poměru, ale oproti úplné dvojité měně zde jednotlivci mohou razit mince pouze z jednoho kovu. Bráf uvádí příklad, že v zemi, kde jsou zavedeny stříbrné mince, může dojít k situaci, kdy je převážná část obchodů založena na zlatě, potom stříbrné mince slouží pouze jako reprezentativní vyjádření zlaté mince.

Zastánci tvrdí, že tento způsob měny umožňuje udržet si stříbrné mince bez rizik, která hrozí u úplné dvojité měny. Protože dochází k převaze zlata nad stříbrem, tak uvádí Bráf, že se místo označení neúplná dvojitá měna je přesnější hovořit o neúplné zlaté měně.

Pokud si stát zvolí za základ vlastní měny pouze zlato nebo stříbro, mluvíme o **jednoduché či jednotné měně.** Při volbě jediné měny musí dobře zvážit hospodářské poměry státu. Z historických zkušeností vyplývá, jak tvrdí Bráf, že pro státy, kde jsou vyšší platy, rozvinutý průmysl a obchodní styky se zahraničím, je příhodnější zvolit měnu zlatou.

Bráf dále popisuje, jaké byly rozhodující momenty pro volbu zlaté měny pro státy v jeho současnosti. Hlavní důvodem bylo, že k vyjádření stejné ceny je zapotřebí většího objemu stříbra než zlata, a proto při poklesu cen drahých kovů je pohodlnější používat zlaté mince. Druhým důvodem je, že změna v produkci zlata má menší vliv na cenu zlata, než způsobí změna produkce stříbra v cenách stříbra.

Zlatá měna vede k hojnějšímu využívání drobných mincí a měna založená na stříbře podporuje vydávání papírových peněz. Pokud je potřeba přejít od jedné měny ke druhé, není možné tak učinit bez přechodného zavedení neúplné dvojité měny. Můžeme se setkat s označením **smíšená měna**, kterou rozumíme, že se v daném státě razí mince z obou kovů, z nichž pouze jedny slouží jako měna a druhé jsou určeny k obchodním účelům nebo jako drobné mince.

---

<sup>190</sup> Neúplná dvojitá měna má své kořeny ve Francii.

Místo peněz se někdy využívají jisté druhy listin, které peníze zastupují<sup>191</sup>. Pro tyto listiny je společné, že jejich držitelé slibují peněžní výplatu nebo přikazují peněžní plnění. Nikdy však není možné těmito listinami měřit hodnoty jiných statků, což je odlišuje od peněz. Přesto jsou velice často využívány, protože oproti mincím se snáze přepravují, uchovávají a mají nižší výrobní náklady.

Kromě bankovek<sup>192</sup> bylo také velice oblíbené užívání tzv. **státovek**. Státovky byly původně vydávány státem namísto mincí a jejich vlastníkové přislíbily výplatu uvedeného obnosu. Ovšem některé státovky byly vydávány státem místo platu a jejich vlastníkové zaručovaly, že je bude stát přijímat v jejich plné hodnotě.<sup>193</sup>

Hodnota drahých kovů je určena podle průměrného množství jiných statků, které se za ně dají pořídit, proto hodnota drahých kovů podléhá změnám. Důležitými činiteli jsou pak:

1. náklady spojené s těžbou drahých kovů
2. nabídkou drahých kovů zejména v dobách jejich zvýšené produkce
3. náklady, které jsou spojeny s opatrováním drahých kovů, třeba doprava drahého kovu do země, která ho nemá dostatek apod.
4. potřeba peněz každého státu, která je odvozena od hospodářského obrátu státu, rychlosti oběhu peněz, pak s růstem rychlosti oběhu peněz klesá množství peněz, které je potřebné, a nahrazování peněz např. používání papírových listin, které peníze zastupují

**Bráf nebyl zastáncem papírové měny**, považoval ji spíše jako přechodnou záležitost. Jeho úsilím tedy bylo odstranit veškeré listiny zastupující peníze a vrátit se zpět k používání pouze kurantní měny. Navrhoval tři způsoby, kterými by bylo možné tohoto docílit. Prvním je omezení papírového oběhu, druhým je zákonné snížení hodnoty papírových peněz a posledním způsobem, který je možné využít, pouze pokud výrazně neklesla hodnota papírových peněz, je umožnění výměny těchto listin za drahý kov.

---

<sup>191</sup> Jako nejdůležitější zástupce peněz uvádí Bráf směnku, šek, bankovní pokladniční poukázku, bankovku.

<sup>192</sup> Bankovka je také listina vydaná tzv. cedulovou bankou, která držitelé přislíbují výplatu uvedené sumy v měnových mincích.

<sup>193</sup> Pokud je ale na bankovky a státovky uvalen státem nucený oběh, dojde později k jejich původního charakteru, protože nejsou plnohodnotně přijímány a nelze je měnit za drahý kov.

## 5. Bráf a české ekonomické školství

### 5.1. Historické souvislosti

<sup>194</sup>Druhá polovina 19. století je obdobím české industrializace. V českých zemích jsou dobré podmínky pro rozvoj průmyslu. Je zde dostatečná zásoba přírodních zdrojů, hustá komunikační síť, velká hustota zalidnění apod. Avšak také je tu jedna velká a zásadní nevýhoda, není zde dostatečné množství lidí, kteří by měli rozsáhlé znalosti v oblasti hospodářských nauk.

Bráf si dobře uvědomoval **důležitost ekonomického vzdělání**, ale také si všímal, že u nás nemá vysokou úroveň. Jeho názorem bylo, že schopnosti a dovednosti, které si lze osvojit studiem, jsou nezbytné pro vznik silného hospodářství i na obecné úrovni, o to větší vliv má vzdělání odborné, které vytváří potenciál pro rychlejší rozvoj hospodářství.

Je si vědom, že vzdělání je možné získat různými způsoby. Přiklání se k názoru, že nejlepším způsobem je dosáhnout vzdělání prostřednictvím formálního školského systému. V našem prostředí je převážně školský systém tvořen třemi stupni, kterými jsou vzdělání základní, sekundární a vysokoškolské.

Bráf se věnuje posledním dvěma stupňům, tedy vzdělání sekundárnímu a vysokoškolskému. Jeho aktivity jsou spojené s rozvojem a reformou českého odborného ekonomického školství, ale také se věnuje aktivní pedagogické činnosti<sup>195</sup>. Zasazuje o vznik prvních obchodních akademií u nás, zabývá se skladbou a obsahem předmětů, vyučuje národní hospodářství a obchodní statistiku.

### 5.2. Struktura školského systému

Školský systém byl v této době poněkud složitý.<sup>196</sup> Jen lehce nastíníme jeho podobu, abychom lépe mohli vysledovat, na jakých pozicích se nacházely školy, které poskytovaly odborné ekonomické vzdělání.

Základní vzdělání bylo zajišťováno **školami obecnými a měšťanskými**. Bylo možné zde studovat osm nebo pět let. Osmileté studium bylo určeno pro děti z chudších vrstev, tato škola jim zajišťovala základní vzdělání. Kratší vzdělávací program tvořil předstupeň pro sekundární školy a navštěvovaly ho zejména děti z bohatších rodin.

---

<sup>194</sup> Historické souvislosti a struktura školského systému je blíže popsána v JURŮŠKA, Martin. Úloha A. Bráfa v rozvoji českého ekonomického školství. In JUREČKA, Václav. *Albín Bráf - doteky s dneškem : sborník příspěvků ze semináře*. Ostrava : Vysoká škola báňská, Fakulta ekonomická, 2001.

<sup>195</sup> Zasazuje o vznik prvních obchodních akademií u nás, zabývá se skladbou a obsahem předmětů, vyučuje národní hospodářství a obchodní statistiku.

<sup>196</sup> Školský systém v Rakousku se řídil Základním školským zákonem z roku 1869.

Střední školy můžeme rozdělit na dvě skupiny. První zajišťovala všeobecné a druhá odborné vzdělání. Všeobecné vzdělání sloužilo jako příprava ke studiu na univerzitě a dalo se získat na **klasických a reálných gymnáziích**. Klasické gymnázium se zaměřovalo na výuku klasických jazyků a předmětů společenských věd, reálné gymnázium kladlo důraz na výuku předmětů přírodních věd. **Odborné školy nižšího a vyššího stupně** začínají vznikat až v druhé polovině 19. století. Jejich počátky jsou spojeny s rozvojem průmyslu, obchodu a zemědělství.

Mezi střední odborné školy spadají i **obchodní akademie**. Neplatí však, že každá instituce s tímto názvem bude mít i totožnou dobu studia a jeho obsah. Už bylo naznačeno, že v této době existovaly střední odborné školy vyšší a nižší, a ty se vzájemně lišily. Nicméně jejich hlavním úkolem bylo poskytnout odborné ekonomické vzdělání a příprava studentů k samostatné podnikatelské činnosti i k zaměstnání vyššího úředníka.

### <sup>197</sup>5.3. Střední ekonomické školství

První česká obchodní akademie byla založena roku 1872 v Praze, o deset let později byla založena druhá v Chrudimi. Bráf zdůrazňuje, že od vzniku obchodní akademie v Chrudimi, od kterého uplynulo 25 let, došlo k velkým změnám, které se dotýkají národohospodářského života. Tyto změny se týkají **rozvinutí hospodářství na světové úrovni**.

Tím rozumíme, že větší část lidských potřeb je uspokojována prostřednictvím výrobků, které byly vyprodukovány v zahraničí. To se netýká pouze luxusního zboží, ale zejména statků, které jsou pro život nezbytné. Vedle pohybu statků lze pozorovat i pohyb kapitálu.

Tyto změny se významně dotýkají právě obchodních akademií, protože v této souvislosti jsou na ně kladeny daleko větší požadavky. **Důležitým prostředkem k rozvíjení hospodářství na světové úrovni je podnikatelský duch a jeho posilování**. Okolní změny totiž nutí menší živnostníky a zemědělce, aby se přizpůsobili novým okolnostem a pokud postrádají podnikatelský duch, hrozilo by, že by mohlo dojít k jejich zničení. To je tedy hlavní důvod pro vývoj českého školství a dalších organizací, které by poskytovaly odborné vzdělání, úvěry a jinou pomoc.

Rozmach světového hospodářství se odráží i v hospodářství jednotlivých států, proto i uvnitř našeho státu se zvyšují požadavky zejména na dobré podnikatelské dovednosti, které jsou nezbytné k tomu, aby bylo vůbec možné se přiblížit k takové úrovni, na které jsou vyspělejší státy. Klíčovou úlohu zde opět hrají obchodní školy.

---

<sup>197</sup> Detailně jsou zpracovány vzdělávací problémy v BRÁF, Albin. *Život a dílo : Rozličné stati*. Díl 4. Sestavil Josef Gruber, Cyril Horáček. Praha : Vesmír, 1923. s. 225.

Národní cílem se má stát silný hospodářský stát. Bráf připomíná, že jedním z hlavních problémů, který brání dosažení tohoto cíle, je hromadné stěhování z domácí půdy, což by se nestalo při živém hospodářském ruchu u nás. Je třeba mnohé dohnat. Zde se znovu obrací na obchodní akademie, kde bude docházet k obchodnímu vzdělávání dalších generací.

Důležitým článkem v cestě za hospodářsky nezávislým státem je neustálé vštěpování podnikatelských zásad a to již od školy obecné a měšťanské a postupně až do završení na škole vysoké. Dále je důležité, aby mladí lidé měli možnost navštívit místa, kde je podnikání na vysoké úrovni a u nás to po návratu využili.

Bráf oceňuje, jak se v těchto dobách rozvinulo obchodní školství. Nezvyšuje se pouze počet škol, ale také dochází k vnitřní reorganizaci škol stávajících. Nové učební osnovy obchodních akademií se zaměřují na prohlubování znalostí v obchodních naukách a cizích jazycích. Na tom se významně podílí státní správa, která značně podporuje obchodní školství.

Obchodní akademie čelí dvěma problémům. Prvním je, že na odborné střední školy, ke kterým řadíme i obchodní akademie, chodí převážně děti, které by měly problémy s dokončením školy obecné. Druhou problematikou je, že z řad absolventů je zde méně těch, kteří se stávají samostatnými podnikateli. Převažuje snaha najít si po ukončení školy zaměstnání s pevně stanoveným platem.

**Proto Bráf pokládá za nutné, aby se v už obecných školách pomáhalo zbavovat těchto nešvarů, jejichž odstranění je velice důležité v soutěžích s německým obyvatelstvem u nás.** Neusiluje však o zavedení povinné výuky národního hospodářství na obecných školách. Zavedl však obchodní nauku<sup>198</sup> do učební osnovy měšťanských škol.

## 5.4. Vysoké ekonomické školství

*„Vrcholem školského systému je bezesporu školství vysoké. Vysoké školy připravují pro povolání, která vyžadují znalosti vědecké úrovně. Jejich úkolem je poskytnout hluboké znalosti doplněné vědeckou metodologií a širším filosofickým chápáním reality.“<sup>199</sup>*

Proto asi není překvapením, že se objevuje požadavek na umožnění **výuky obchodní nauky na vysokoškolské úrovni**. Jedním důvodem bylo, že s rozmachem světového hospodářství je úspěch v každém podnikání podmíněn nejen zkušenostmi a všeobecným

---

<sup>198</sup> Tímto názvem označuje základní poučení z obchodní nauky, jakými jsou základy účetnictví, korespondence, kupeckých počtů.

<sup>199</sup> JUROŠKA, Martin. Úloha A. Bráfa v rozvoji českého ekonomického školství. In JUREČKA, Václav. *Albín Bráf - doteky s dneškem : sborník příspěvků ze semináře*. Ostrava : Vysoká škola báňská, Fakulta ekonomická, 2001. s. 55

rozhledem, ale důležité jsou i všestranné vědomosti. Zájem o vysokoškolské vzdělání projeví samotní obchodníci. Ukazuje se, že ve velkých závodech je stále více zapotřebí mít odborné vzdělání.

Podněty k plánování vysokoškolského obchodního vyučování vzešly díky samotné vládě. Důvodem byla změna učebních osnov pro obchodní akademie. Nové osnovy zvyšovaly nároky kladené na žáky obchodních akademií, a tedy spolu s touto skutečností byly i tlaky na zvýšení úrovně vzdělání učitelů. Učit by zde mohli pouze ti, kteří by měli odborné vysokoškolské vzdělání. **Proto bylo nevyhnutelné zajistit, aby takového vzdělání bylo možné u nás dosáhnout.**

První výuka ekonomických předmětů na vysokoškolské úrovni u nás začala 17.5.1766, kdy začal na pražské univerzitě německy přednášet Josef Ignác Buček politické vědy.<sup>200</sup> Některé ekonomické předměty byly vyučovány také na pražské technice, která vznikla roku 1806. Zpočátku se zde vyučovaly pouze základy účetnictví a ekonomiky stavebnictví. Později přibily také přednášky statistiky. Národní hospodářství zde začal vyučovat v roce 1865 E. A. Jonák. Ale většina ekonomických přednášek má charakter nepovinných předmětů. Některé ekonomické předměty se vyučovaly i na německé a později i na české technice v Brně. Po založení Masarykovy univerzity se vyučovaly ekonomické předměty na její Právnické fakultě.<sup>201</sup>

Od roku 1898 bylo v Rakousku možné studovat vývozní akademii, která spadala pod ministerstvo obchodu, a dosáhnout zde i vysokoškolského obchodního vzdělání. To však nebylo pokládáno jako vhodné pro splnění požadavků, které kladl zkušební řád pro učitele obchodních akademií. Proto roku 1905 vznikl návrh<sup>202</sup>, že by se vysokoškolské obchodní učení připojilo k technické vysoké škole. **Výuku národohospodářství a práva by zajišťovala právnická fakulta** a další obecné předměty jako zeměpis a dějepis by se vyučovaly na filosofické fakultě.

Ani později nedošlo k pochybnostem o tom, že by se obchodní vyučování stalo novou větví české vysoké školy technické. Změnou bylo, že by se měly přednášky z národohospodářství a práva konat i přímo na technické vysoké škole. Každý by pak mohl mít možnost výběru, kde by tyto předměty navštěvoval.

Důvod, proč by se obchodní vyučování zařadilo na českou vysokou školu technickou, bylo, že kandidátů na učitele obchodních akademií bylo velmi málo. Předpokládalo se, že

---

<sup>200</sup> Jeho katedra byla nejprve samostatná, poté zařazena na Filosofickou fakultu a roku 1784 na Právnickou fakultu.

<sup>201</sup> Podle ZÁVODSKÝ, Prokop. Přehled vývoje vysokého ekonomického školství na našem území. In *80 let vysokého ekonomického školství na území České republiky*. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, 1999.

<sup>202</sup> Tento návrh byl vytvořen na žádost vlády a shodly se na něm obě české vysoké školy v Praze i zkušební komise pro učitele obchodních akademií.

vysoké učení obchodní bude sloužit i absolventům obchodních akademií, kteří si chtějí prohloubit své vědomosti, i studentům vysoké školy technické bude umožněno získat obchodní znalosti, protože ty jsou v podnikání velmi zapotřebí. Zřízení vysoké školy obchodní by umožnilo komplexnější vzdělání studentů.

*„Prvním krokem ke zřízení budoucí vysoké obchodní školy se stalo r. 1907 založení dvouletých kurzů pro kandidáty učitelství na vyšších obchodních školách. Kurz byl zařazen na tzv. obecné oddělení české techniky (obdobný kurz vznikl i na německé technice v Praze).“<sup>203</sup>* Vysoká obchodní škola byla zřízena roku 1919 a původně byla pouze tříletá. V roce 1948 byla přejmenována na Vysokou školu věd hospodářských a z její hospodářské fakulty vznikla roku 1953 Vysoká škola ekonomická, která se skládala z pěti fakult.<sup>204</sup>

## 5.5. Studium národního hospodářství na ekonomických školách

### 5.5.1. Je třeba vůbec studovat národní hospodářství?

Je otázka, zda se má národní hospodářství vyučovat jako předmět na českých školách. Každá skupina odborných škol řeší tento problém jinak. Třeba u průmyslových škol se národní hospodářství vyučuje pouze na vysokoškolské úrovni, zatímco na školách obchodních a zemědělsko-lesnických se vyučuje už na středním stupni. Rozdíl je i v tom, v jakém rozsahu je na dané škole vyučováno.

Výuku národního hospodářství přirovnává Bráf k výuce cizích jazyků. Znat cizí jazyky je užitečné pro každého. Nejvíce se pak hodí obchodníkům. Ale třeba pro malé obchodníky není tato znalost nezbytná, tedy ani na školách, které vychovávají takovéto obchodníky, není nutné povinně zavádět výuku cizích jazyků. Na střední škole se znalost cizích jazyků stává velmi důležitou pro některá obchodní odvětví. Na odborné vysoké škole je potřeba jazyků nejpotřebnější. Je nutná k mezinárodním stykům, a tedy stává se jednou ze základních dovedností, které musí absolvent vysoké školy obchodní ovládat.

Pokud se tedy zase vrátíme k výuce národního hospodářství a budeme postupovat pomocí stejné analogie jako u výuky cizích jazyků, docházíme k závěru, že i na nejnižším stupni obchodních škol se nelze obejít bez základních hospodářských znalostí. Obchod je totiž velmi důležitou částí hospodářství a opírá se o obchodní techniky, které se dají pochopit jen na základě hospodářských souvislostí. **Avšak národní hospodářství je předmět, který má velice abstraktní teorii, a tedy k jeho pochopení je nezbytné důkladně znát metodologii pouček.**

---

<sup>203</sup> Podle ZÁVODSKÝ, Prokop. Přehled vývoje vysokého ekonomického školství na našem území. In *80 let vysokého ekonomického školství na území České republiky*. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, 1999. s. 26

<sup>204</sup> Podrobnější informace tamtéž.



### 5.5.2. Výuka národního hospodářství na středních ekonomických školách

Bráf se pokouší o klasifikaci předmětů, které se vyučují na obchodních akademiích, podle toho, jaký je jejich vztah k odbornému zaměření absolventů. Říká, že oproti obecným školám na školách odborných nemají všechny vyučovací předměty stejnou váhu na požadované konečné odbornosti absolventů. Na tomto základě rozděluje všechny předměty vyučované na obchodní akademii do čtyř skupin<sup>205</sup>:

1. kmenové předměty, které jsou nezbytně nutné, protože bezprostředně souvisí se předmětem studia obchodní školy a měly by se učit na všech úrovních obchodních škol
2. předměty, které jsou základním kamenem pro studium kmenových předmětů
3. předměty, které umožní lépe využít nabyté znalosti
4. předměty všeobecné

Problém výuky národního hospodářství rozebírá samostatně. Na nižších obchodních školách, které vyučují budoucí maloobchodníky, stačí zahrnout národohospodářské poučky do jiných předmětů. Tento způsob je postačující k obeznámení studentů se základními obchodními technikami. Pokud by se ale podařilo zařadit do osnov nižších škol učení o obchodní technice, byl by to dobrý základ pro nižší školy obchodní.

Na středních školách obchodních se vyučuje obchodní nauka<sup>206</sup> po celou dobu studia a národní hospodářství pouze v posledním ročníku. Objevily se námitky, že hospodářská teorie by měla být základem pro výklad hospodářských věd, které se týkají konkrétních hospodářských problémů. Neboli že by se národohospodářská věda neměla vyučovat až v posledním ročníku.

Na to Bráf říká, že **hospodářská teorie je v tomto ohledu odlišná od přírodních věd, kde je důležité pochopit pojmy před výkladem vlastní vědy**. Pojmy z národního hospodářství se používají i v každodenním životě v takovém významu, který je odvozen z vědeckých formulací. Tudíž není nutné vyučovat základy hospodářství na obchodních školách dříve než v posledním ročníku.

---

<sup>205</sup> Toto rozdělení je uvedeno v JUROŠKA, Martin. Úloha A. Bráfa v rozvoji českého ekonomického školství. In JUREČKA, Václav. *Albín Bráf - doteky s dneškem : sborník příspěvků ze semináře*. Ostrava : Vysoká škola báňská, Fakulta ekonomická, 2001. s. 54.

<sup>206</sup> Obchodní nauka je základním učením o soukromém hospodaření a obchodních technikách. Je tedy předmětem úvodním.

Bráf k tomu ještě říká: „*Tím způsobem pak obchodní akademik v Rakousku alespoň v jednom směru přináší si pro politickou ekonomii tak obsáhlé vědění přípravné, jaký mu každý právník může záviděti.*“<sup>207</sup>

### 5.5.3. Výuka národního hospodářství na vysokých školách

Na vysoké škole obchodní se výuka národního hospodářství předpokládá, protože vznik této školy je spjat se změnou hospodářského života. V různorodých hospodářských oblastech vznikají nové velké podniky, které mají vliv i na jiná hospodářská odvětví a silně ovlivňují i celé hospodářství. Řídící pozice v těchto podnicích si vyžadují kromě odborných dovedností i dobrou znalost hospodářských poměrů.

To vede k větší poptávce po lidech, kteří mají národohospodářské i obchodní vysoké vzdělání. Nelze spoléhat pouze na to, že se jedinci samostudiem dostanou na vyšší pozice, proto by mělo být **národní hospodářství vyučováno na vysoké škole**. Samozřejmě to neznamena, že každý, kdo absolvuje vysokou obchodní školu, automaticky zaujme vedoucí místo ve velkém podniku, ale můžeme tvrdit, že k tomu má dobré předpoklady.

Také se se zvětšováním provázanosti mezi světovým a domácím hospodářství zvyšuje význam těch lidí, kteří umí odborně zmapovat hospodářskou situaci a informovat o jejím stavu všechny, kteří se o ni zajímají. Jedná se především o přiblížení aktuální hospodářské situace. Předpokládá se, že takový člověk bude mít národohospodářský rozhled a ovládat obchodní praktiky.

Další obor, který využívá vysokoškolsky vzdělané lidi v obchodní oblasti, je zákonodárství a veřejná správa. Lidé, kteří zde pracují a nemají dostatečné odborné vzdělání, by mohli být postupně vytlačeni lidmi s obchodní praxí. Zvětšuje se i vliv lidí, kteří jsou prakticky zdatní a mají národohospodářský přehled, na veřejné události.

Obchodní vzdělání je možné využít v různých výrobních oborech. Poskytuje důležité znalosti, které je možné upotřebit při vedení jakéhokoli podniku. S tímto vzděláním se lépe přizpůsobuje jednotlivým oborům výroby než s technickým vzděláním. Proto **Bráf říká, že je velmi důležité mít školu, která bude vzdělávat v oblasti obchodní, národohospodářské i správního práva na vysokoškolské úrovni. Také člověk, který bude výborně ovládat hospodářskou teorii, se může stát i výborným praktikem, protože zná metodologické předpoklady, které jsou nepostradatelné v aplikaci na konkrétní skutečnosti.**

---

<sup>207</sup> BRÁF, Albin. *Život a dílo : Rozličné stati*. Díl 4. Sestavili Josef Gruber, Cyril Horáček. Praha : Vesmír, 1923. s. 134

## 5.6. Kněžský řád a společenské vědy

### 5.6.1. Úloha kněží při českém národním obrození

Bráf tvrdí, že **u počátků českého národního probuzení hrál kněz důležitou roli**. Bylo to z toho důvodu, že v té době byla v našich zemích silná náboženská tradice. Kněz působí mezi lidmi a snaží se vést lidi správním směrem v daném společenském a hospodářském prostředí, proto si musí všímat aktuálního stavu společnosti i hospodářství. K tomu je zapotřebí, aby kněz znal myšlenkové proudy, které souvisí se společenskými poměry v okolním prostředí. Tudíž je důležité, aby se kněžím dostávala vzdělání v oboru společenských věd.

### 5.6.2. Problémy spojené se studiem společenských věd

Zájem o společenské vědy je patrný i mezi studenty teologie. Bráf kritizuje dvě věci, které jsou typické pro studenty teologie. První z nich je, že na sociální nauku bývá nahlíženo prostřednictvím pohnutek, které předcházely jejímu vzniku a podle toho bývá i posuzována. Tvrdí, že **není správné hodnotit sociální vědu podle toho, jaké motivy k jejímu vytvoření měli její tvůrci**.

Druhou problematikou je, že se na sociální vědy pohlíží jako na vědy, které popisují, co má být. U přírodních věd není obtížné odlišit teorii od praxe. Je přirozené, že se nejprve dozvídáme to, co je, a to se stává východiskem pro to, co má být.

U věd společenských je tomu ale jinak. Setkáme se tu také s teoretickou a praktickou částí, ale už neplatí, že je možné se naučit soubornou teoretickou nauky pouze kumulováním informací. **Teorie se dá pochopit pouze v tom případě, když dokážeme mezi jednotlivými naučenými poznatky nalézt společné znaky a pravidelné souvislosti, které se mezi nimi objevují**.

Dále říká, že ve společenských naukách je přítomnost chyb nevyhnutelná. Věda se neustále vyvíjí. Hranice našeho poznání jsou značně omezeny, a tedy se nám může podařit odhalit pouze část pravdy. Pak je nutné, aby přišel někdo a vědu dále zdokonalil. Dále se nedají na základě poznání ve společenských vědách dělat dokonalé předpovědi o budoucím vývoji.

## 6. Albín Bráf a české národohospodářské obrození

### <sup>208</sup>6.1. Podstata českého národohospodářského obrození

Kromě činnosti pedagogické a politické se Bráf věnuje i povznesení českého hospodářství a rozvinutí podnikatelské činnosti u nás. Tvrdí, že pojem české národní obrození byl často spojován pouze s obrozením literárním a slovesným<sup>209</sup>, které mělo za úkol zejména rehabilitaci českého jazyka. „*Bráf tento pojem však viděl mnohem širěji a zahrnul do něj také politické obrození, jak se projevilo ve vystoupení českého národa v roce 1848 a pokračovalo politickým rozvojem po roce 1860. Stále více se však prosazovalo vědomí, že obrozovací dílo musí projít ještě jedním obdobím, které by zabezpečilo všechno to, čeho bylo v uplynulých sto letech dosaženo. Toto třetí období nazval obdobím národohospodářského obrození.*“<sup>210</sup>

**České národohospodářské obrození je výlučně česká záležitost, protože české hospodářství je odlišné od jiných hospodářství.** Hlavní odlišnost spatřuje v národohospodářské zaostalosti oproti ostatní národům, nejvýraznější je srovnání s Němci. Snahou je najít příčiny této opozdilosti a jejich následné odstranění.<sup>211</sup> A právě zdárné vyřešení této palčivé otázky bude podle Bráfa skutečné završení českého národního obrození.

### 6.2. Historické okolnosti, které mu předcházely

K snadnějšímu pochopení české národohospodářské zaostalosti Bráf připomíná dobu, kam spadají počátky českého národního obrození. Tvrdí, že běžně se poukazuje pouze na dvě okolnosti, které měly vliv na celkový úpadek českého národa, jedná se situaci po bělohorské bitvě a germanizaci, která byla státní mocí všude zaváděna. Upozorňuje však, že je často opomíjena jedna důležitá okolnost, která měla také podíl na celkovém úpadku, je jí nová situace na poli státní národohospodářské politiky. Nejen v českých zemích se začínala v té době rozvíjet **merkantilistická politika.**

Merkantilistickou politiku vysvětluje tak, že je to státní hospodářská politika, která vniká ve chvíli, kdy si stát poprvé začíná uvědomovat, že může svými prostředky zasahovat do dění v různých výrobních odvětvích a obchodu. Může je různými způsoby podporovat a dokonce i řídit jejich směr.

---

<sup>208</sup> Témata kapitol 6.1. – 6.3. jsou podrobněji popsána v BRÁF, Albín. *Národohospodářské potřeby české.* Praha : Svěpomoc, 1908. a následující kapitoly vycházejí z BRÁF, Albín. *Život a dílo : Rozličné stati.* Díl 4. Sestavili Josef Gruber, Cyril Horáček. Praha : Vesmír, 1923. s. 225.

<sup>209</sup> Jeho počátky spadají na konec 18. století.

<sup>210</sup> JÜNGLING, Ladislav. Albín Bráf - 140 let od narození. *Hospodářské noviny.* 1991, č. 10, s. 16.

<sup>211</sup> Touto otázkou už se před Bráfem zabýval i jeho tchán František Ladislav Rieger.

V Rakousku dosahuje svého vrcholu během vlády Marie Terezie a Josefa II. V této době se stát snažil pomoci růstu počtu obyvatel a rozvoj bohatství, to vedlo především k podpoře průmyslu. Dále se snažil o to, aby země nebyla závislá na dovozu, ale aby se i sama mohla stát vývozcem.

Tato státní politika měla za následek oživení průmyslu a vznik nových podnikatelských aktivit. S tím je ale spojen i vznik nových společenských tříd obyvatelstva. Nevýhodou bylo, že kdokoli se dostal do některé z těchto vyšších tříd, dostával se automaticky do německého prostředí. Tím se vyšší třídy oddělily od zbytku národa. A podle Bráfa zde na počátku 19. století nebylo národa v právním slova smyslu. Národ totiž chápal jako složitou skladbu tvořenou z jednotlivých společenských vrstev, nejedná se tedy o pouhou skupinu jednotlivců.

Právě vyšší třídy měly v této době velice důležitou funkci. Podílely se velkým dílem na šíření osvěty a kultury mezi ostatní společenské vrstvy. A jelikož příslušníci vyšších vrstev byli vtaženi do německy mluvícího prostředí, stala se čeština pouze dorozumivacím jazykem, ale už nebyla nositelem kultury. To bylo prohlubováno právě kvůli uplatňování merkantilistické politiky. Díky ní se z jednotlivců snáze stávali podnikatelé. Ti se pak dostávali do nově vytvořených vyšších tříd a počali se značně odcizovat národu. **Hlavní příčinou podle Bráfa nebyla pouze vládní germanizační opatření, ale celý způsob a nový směr vývoje průmyslu.**

Avšak i mezi česky mluvícím obyvatelstvem se tvořily vyšší společenské třídy. Postup z nižší společenské třídy do vyšší je nazýván společenským vzestupem. Bráf byl toho názoru, že společenský vzestup je ovlivňován prostředím, ve kterém se lidé pohybují. Byl přesvědčen, že lidé, kteří si chtějí polepšit, si volí taková povolání, která vidí kolem sebe a zároveň je považují za lepší. U nás těmito lepšími povoláními, která byla k vidění v okolním prostředí, a dalo se k nim nejsnadněji dostat, bylo povolání kněze, učitele a úředníka.

To byly tedy také první vrstvy, které se zasazovaly o vývoj národa. Nevýhodou ovšem bylo, že v okolních zemích, kde docházelo k průmyslovému rozvoji, se rozmohla podnikatelská činnost, která se dědila z otce na syna. Tím se zde lidé stávali bohatšími oproti lidem v českých zemích. Navíc u nás v důsledku snahy najít uplatnění ve výše zmíněných povoláních docházelo ke stěhování obyvatelstva za prací, výsledkem bylo, že téměř půlka Rakouska byla obsazena českými úředníky.

### 6.3. Snahy o posílení českého hospodářství

V roce 1848 se došlo k závěru, že **je zapotřebí posílit hospodářské postavení českého národa**. Zvláště pak kvůli tomu, aby nebyly zmařeny výsledky, které byly doposud podniknuty ve prospěch povzbuzení českého národa. Je nanejvýš nutné, aby byl národ hospodářsky silný a mohl postupovat společně s ostatními národy. Avšak toto úsilí nebylo podpořeno soustavnou činností, která by činila kroky ve prospěch této věci, jistý pokrok byl zaznamenán ve větším důrazu na vzdělání v oblasti maloprůmyslu a rolnictva.

Snaha pomoci zlepšit hospodářskou situaci vyústila v desetiletí 1860-1870, kdy docházelo k vývoji českého průmyslu, zakládání peněžních ústavů a prvních pojišťoven. Dále se v této době zakládaly cukrovary, které byly akciové. To s sebou neslo i péči o stroje, a tedy potenciál k rozvinutí strojírenského průmyslu. Tak byl vytvořen základ pro počátek rozvoje velkoprámyslu, který byl alespoň částečně v českých rukách.

Tento stav ovšem dlouho nevydržel. Ani polovina z velkého počtu cukrovarů se neudržela v českém vlastnictví původních akcionářů, ale přecházela do rukou Němců. Hlavním důvodem bylo, že v té době ještě nebylo všeobecně známo, na čem závisí úspěch průmyslové výroby. **Bráf zmiňuje dva základní činitele, bez kterých si nelze představit zdárné fungování jakéhokoliv podniku, první je technický neboli odborný činitel a druhý je podnikatelský neboli komerční činitel.** Důležité je, aby byly naplněny oba z výše zmíněných činitelů.

Neúspěch udržet cukrovary v českých rukách vysvětluje Bráf tím, že zde bylo mnoho lidí, kteří byli odborně vzdělaní a měli tedy v podniku klíčovou úlohu, ale málo lidí, kteří by měli obchodní cit a uměli řídit podnik. To mělo za následek zbrzdění hospodářského růstu a došlo i k utlumení počínajícího hospodářského rozkvětu, protože české země nedokázaly odstranit své nedostatky. Rozvoj průmyslu tedy pokračoval, ale již bez české účasti.

Průmyslový rozvoj si žádal velké zásoby uhlí, které bylo využíváno mimo jiné na výrobu strojů. To znamenalo zvýšenou těžbu uhlí, na které se podíleli čeští dělníci. Sice již dříve docházelo ke stěhování českého obyvatelstva, ale největší vlna nastala okolo roku 1870. Jak už bylo zmíněno, až na krátký vzestup českého průmyslu zde nedošlo k výraznějšímu průmyslovému rozvoji. To s sebou neslo i ubývání blahobytu a stěhování českého obyvatelstva, které se nechávalo najímat do cizích služeb. Tyto tendence pokračovaly i nadále.

Bráf se na tento jev díval velice kriticky. **Spatřoval hluboký úpadek v tom, že se člověk nemůže uživit na domácí půdě** a je nucen se stěhovat. Vnímá to tak, že Češi prodávají svoji pracovní sílu, která podporuje cizí průmysl. Hlavním cílem by tedy mělo být, aby se

každý mohl uživit na české půdě a nemusel odcházet pryč. Jinak by opět hrozilo riziko oslabení českého národa.

Na jubilejní výstavě v roce 1891 vylily na povrch všechny pokroky, ale i četné nedostatky. Bylo patrné, že byly v troskách politické ideály. Bráf však tvrdí, že **politické neúspěchy nejsou vinnou politiků, ale slabého národa**. Podle něj politické aktivity vyžadují určitou sílu, kterou zastupuje především hmotné zajištění a blahobyt.

Bráf připomíná, že již dříve se braly v potaz národohospodářské potřeby. Avšak až teď teprve dochází k uvědomění si důležitosti silného národohospodářství. Především jeho osamostatnění, protože díky tomu lépe můžeme čelit nejrůznějším nebezpečím, která by byla schopná neblaze ovlivnit další vývoj našeho národního života.

Proto Bráf říká: „*Obrození české není hotovo, obrození české vstupuje snad ve své poslední, ale nejtěžší úkoly, úkoly napravit to, co zanedbala doba minulá. To je národní hospodářské obrození české.*“<sup>212</sup>

Musí tedy ještě dojít k zakončení národního obrození. Otázkou ale zůstává, jak docílit toho, aby se český člověk na české půdě uživil. Bráf upozorňuje, že **nelze zvolit cestu, jakou se vydal Colbert ve Francii v 17. století, protože v Čechách postrádáme státní moc**.

Zdůrazňuje, že české potřeby národohospodářské nelze srovnávat s potřebami jiných národů. České potřeby jsou tedy specifické a vyžadují zvláštní pozornost. Důležité pro něj bylo, aby se zbytečně neplýtvalo silami v politických i nepolitických jednání v případech, kdy se jedná pouze o dílčí a méně významné cíle popřípadě i cíle v dané době zatím nedosažitelné.

Jüngling<sup>213</sup> Bráfův postoj shrnuje takto: „*Jelikož český národ neměl k dispozici státní moc, nemohl se opřít o státní mocenské prostředky, nýbrž jen o prostředky mravní, o hospodářskou svépomoc. V této souvislosti vyzdvihl nutnost uspokojovat české hospodářské potřeby vlastními výrobky, láska k nimž měla proniknout do všech vrstev národa. V tomto smyslu heslo „svůj k svému“ , rozumně pojímané, pokládal za správné.*“

**Průmysl, obchod a další hospodářský život Bráf nechápe jako cíl, ale jako zásadní prostředek, který je nutný k dosažení kýženého cíle.** Přirovnává to k literárnímu obrození, kdy se velké úsilí věnovalo vzkříšení českého jazyka, ale hlavním cílem bylo zachovat a oživit českou kulturu. Tento postup vedl ke zdárnému konci, protože můžeme pozorovat nejen rozvoj literatury, ale i vědecké práce apod.

---

<sup>212</sup> BRÁF, Albin. *Život a dílo : Rozličné stati*. Díl 4. Sestavili Josef Gruber, Cyril Horáček. Praha : Vesmír, 1923. s. 176

<sup>213</sup> JÜNGLING, Ladislav. Albin Bráf - 140 let od narození. *Hospodářské noviny*. 1991, č. 10, s. 16.

Bráf říká, že nejde pouze o nakupování u Čechů, ale o nakupování českých výrobků. Kdyby se totiž kupovaly cizí výrobky od českých lidí, nepřímo by tak docházelo k podpoře cizího kapitálu. Proto **je nutné zakládat české průmyslové podniky**. K tomu je zapotřebí kapitál, odborné znalosti a konečně i podnikatelské dovednosti.

Jako největší problém vidí Bráf podnikatelské a obchodní schopnosti. Nedomnívá se, že se tyto schopnosti dědí nebo byly vrozeny.<sup>214</sup> Tvrdí, že obchodní talent je tvořen sumou určitých dovedností a vědomostí, které lze nabýt v průběhu života. Hlavní podíl na tom má vliv okolního prostředí, protože, jak již bylo naznačeno, lidé si volí povolání podle toho, co vidí kolem sebe. Proto v obchodních oblastech přibývá mnoho dalších obchodníků.

S lítostí pozoruje, jak mladí lidé, kteří se po ukončení studia vrací domů, nerozšiřují dále své znalosti a dovednosti. Podle Bráfa by měli jít do velkých podniků v obchodních oblastech, aby si obohatili své odborné znalosti, ale také si osvojili obchodní dovednosti. V tomto směru je nutná důslednost. **Každý obrozovací proces je náročný, ale příklad je možné si vzít od minulých generací.**

#### 6.4. „Svůj k svému“

Pojetí hesla „Svůj k svému“ chápe tak, že je lepší německý obchodník, který nabízí české výrobky, než Čech, který prodává výrobky cizí. Protože rozšiřování českého výrobku, slouží jako prostředek k dosažení národního cíle. **Důležité je tedy dávat přednost výrobkům domácím před cizími.**

Pokud si pomoc domácím výrobkům vyžaduje nějakou oběť, je důležité, aby takováto oběť sloužila určitému účelu. To vysvětluje na příkladu cel. Jistá slabší výrobní odvětví jsou od státu chráněna cly. V těchto případech jsou uměle zdražovány na hranicích cizí výrobky. Clo s sebou však pro výrobce představuje určitou povinnost. Za to, že je daný výrobek v současnosti chráněn, dostává pouze čas, aby mohl domácí výrobce začít vyrábět výrobky stejně kvalitní a levné, jako jsou ty zahraniční.

Stejně by to mělo fungovat, když český kupující projevuje lásku k českému výrobku. Tím, že bude nakupovat pouze domácí výrobky, dává výrobcům možnost, aby zdokonalili své výrobky a umožnili tak dosáhnou všeobecného pokroku ve výrobě. Upřednostňováním domácích výrobků před zahraničními domácími odběrateli, vzniká výrobcům obdobná povinnost, jaká byla v případě celní ochrany. **Výsledkem by mělo být dovršení národohospodářského obrození českého.**

---

<sup>214</sup> To ukazuje na příkladu Židů, kteří také nemají své obchodnické dovednosti zděděny, ale postupně získány vlivem svého okolí.



*„Pokud by český výrobce nepochopil svou povinnost ke zdokonalování a pokroku své výroby, pak považoval Bráf realizaci hesla „svůj k svému“, které mělo umožnit soutěživost s cizími výrobky, za zhoubné.“<sup>215</sup>*

Ještě po zakončení jubilejní výstavy v roce 1908 bylo pokládáno za nutné jisté závodění mezi oběma národy v oblasti hospodářství, a to především v zájmu pokroku. Hospodářství zůstávala jedinou oblastí, kde nedocházelo k ostrým bojům mezi těmito národy. Až po této výstavě se začaly více objevovat různá hnutí na podporu hesla „Svůj k svému“. Na příklad docházelo k útisku českých menšin v německých oblastech a vyhánění Čechů z úradů na německém území.

Již dříve zde byli zastánci zásady „Svůj k svému“<sup>216</sup>, kteří ho chápali pouze jako prostředek k posílení českého hospodářství. Ovšem nedocházelo k vybočování z určitých mezí, které jsou v souladu s liberálním názorem. Tyto meze byly dány zásadou, že **každý bude nakupovat tam, kde nejlépe nakoupí a prodávat tam, kde nejlépe prodá**. To samozřejmě vylučovalo, že by se vždy mělo dávat přednost Čechům před kýmkoliv jiným. Hlavně v letech 1860-1870 vznikalo mnoho českých menšin. Byli vysláni agenti, kteří sháněli české lidi do míst, kde začínal čilý průmyslový ruch. Ještě kolem roku 1900 zde převládalo nadšení, jak se Němci nemohou obejít bez služeb českých lidí, málokdo si zatím uvědomoval tu skutečnost, že čeští lidé nejsou schopni se uživit na české půdě.

Pod všeobecně zmiňovaným názorem, že dochází k útlaku českých menšin, se v srpnu 1896 dospělo k závěru, že **je třeba zřídit zvláštní národní menšinový fond, který by sloužil k ochraně menšin a české půdy**. Ve stejném roce vzešel návrh na zřízení organizace, která by měla za úkol, propagovat české výrobky v zahraničí, podporovat podniká a vytvořit plán, podle kterého by se kapitál šířil mezi jednotlivé výrobní oblasti. Z tohoto podnětu došlo později k založení Národohospodářské společnosti české.

Zejména na Moravě občas docházelo k bojkotu německých nebo německo-židovských firem. Postupně se dostávalo do povědomí lidí, že hospodářský život není ovlivňován pouze hospodářskými cíli, ale že hospodářství je pouze prostředkem k dosažení vyšších lidských cílů, a proto není ovlivněn pouze hospodářskými činiteli.

S rozvojem průmyslu docházelo k větší potřebě českých lidí. Avšak Němci chtěli pouze využívat výhody spojené s českou imigrací, ale už nebyli ochotni přijmout sociální důsledky s tím spojené. Jako nejdůležitější obranný prostředek proti sílícím sociálním důsledkům národního obrození používali hospodářský bojkot.

---

<sup>215</sup> ŠMEJKAL, Miroslav. Život a dílo národohospodáře Prof. Dr. Albína Bráfa. In *Významní čeští národohospodáři*. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, 1993. s. 32

<sup>216</sup> To hlásal např. Palacký, Rieger, Havlíček a také Šimáček.

Tento bojkot označuje Bráf jako hospodářský bojkot z důvodů národnost politiky. **Hlavním rozdílem mezi českým a německým „Svůj k svému“ je podle něj v tom, že Češi se pomocí této zásady snažili dosáhnout hospodářského pokroku, zatímco Němcům šlo pouze o udržení stávající hospodářské a politické situace.**

## 6.5. Národohospodářský ústav při České akademii

Bráf se velmi zasazoval o to, aby se zlepšila česká hospodářská situace. Chtěl, aby bylo možné i na hospodářské úrovni soutěžit s Němci. Proto také stál u vzniku Národohospodářského ústavu při České akademii, který byl založen na 23. října 1905. V dubnu 1908 byl dokonce zvolen na místo prezidenta a zajistil i přísun finančních prostředků. V této funkci se snažil především o studijní akce ústavu, které byly v té době téměř jedinou úlohou ústavu. Také se velmi pečlivě věnoval výběru studentů, kterým umožní pobyt v cizině.<sup>217</sup>

**Úkolem Národohospodářského ústavu nebyla vědecká činnost**, jak by se možná na první pohled zdálo, ale jeho existence souvisela s opozdilostí českého národohospodářství oproti jiným oborům. Největším problémem byla nedostatečná schopnost podnikání před množstvím kapitálu a technickou odborností. Právě podnikání bylo důležitou oblastí, které bylo třeba pomoci.

Jak říká A. Bráf, podnikatelský duch je možno si osvojit při neustálém vlivu okolí, kde je obchod a průmysl na vysoké úrovni. V Čechách takové prostředí chybělo, a tudíž se zde lidé nemohli naučit podnikatelským a obchodním dovednost. Proto se již dříve objevovaly snahy o to, aby se mladí lidé mohli dostat do ciziny a tam získali potřebné zkušenosti a znalosti. Dokonce byl založen i fond, který by umožňoval mladým talentů podívat se do zahraničí. Ti by poté vše, co pobytem v obchodních sídlech získali, po návratu mohli u nás upotřebit.

Ovšem až se vznikem Národohospodářského ústavu se tyto záměry mohly uskutečnit. Sice formálně patřil pod Českou akademii, to bylo z toho důvodu, aby dosáhl většího významu coby veřejný ústav, ale jinak měl vlastní správu a sám se udržoval. Cílem tohoto ústavu bylo usilovat o zvelebení českého národohospodářství, snažit se dosáhnout pokroku ve výrobních technikách a zlepšit schopnost samostatného podnikání.

Podrobně byly jednotlivé úkoly Národohospodářského ústavu shrnuty do následujících sedmi bodů:

---

<sup>217</sup> Podle ŠMEJKAL, Miroslav. Život a dílo národohospodáře Prof. Dr. Albína Bráfa. In *Významní čeští národohospodáři*. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, 1993.

1. mapovat stav národního hospodářství a podporovat k odstranění jeho mezer a nedostatků
2. neztrácet ze zřetele české talenty a v případě potřeby je uplatnit na místech, kde by mohli využít své schopnosti a mohli se nadále zdokonalovat
3. umožnit mladým lidem, kteří už prokázali své praktické dovednosti, pobyt ve významných obchodních sídlech, aby se utvrdili ve svých znalostech a získali přehled o vedení podniku a osvojili si podnikatelské schopnosti, které by později mohli využít v domácím prostředí
4. vypisování veřejných soutěží zaměřených na řešení závažných problémů v různých oblastech výrobní techniky
5. podávání návrhů na změny organizační struktury učilišť, které jsou důležité k odbornému vzdělání v oboru technické znalosti výroby nebo obchodu
6. pořádat odborné přednášky týkající se výrobní nebo obchodní techniky
7. podporovat státní a zemské správy tak, že vždy bude schopen vyjádřit představu k různým záležitostem, které se nějakým způsobem dotýkají národohospodářského dobra státu

**Nejdůležitějším úkolem Národohospodářského ústavu je tedy podpora technického pokroku a vytváření vhodných podmínek pro rozvíjení podnikatelských schopností českého národa.**

## 7. Závěr

Albín Bráf patří mezi zakladatele českého ekonomického myšlení, přestože není autorem originální vědecké teorie. Jeho hlavním přínosem je, že jako první uceleně zpracoval národohospodářskou teorii, bohužel se však nedostal k tomu, aby ji i knižně vydal. O to se zasadili až jeho žáci Josef Gruber a Cyril Horáček.

Bráf úspěšně zasahoval do nejrůznějších oborů lidské činnosti, ale za své životní poslání si zvolil učitelskou dráhu. Stal se prvním docentem a později profesorem, který přednášel národní hospodářství česky. Pečlivě zpracovával své přednášky, které byly jeho studenty velmi oblíbené. Během své učitelské kariéry ovlivnil celou další generaci českých ekonomů. Velký vliv měl např. na Karla Engliše.

Bráf dlouho hledal své teoretické východisko. Nejprve se přikláněl k učení J. S. Milla představitele klasické školy, později byl ovlivněn historickou školou a nakonec se přiklonil k rakouské subjektivní škole, i když se nikdy nedokázal zcela oprostít od učení historické školy. S žádnou z těchto teorií se zcela neztotožňoval. Nebyl zastáncem toho názoru, že by se mělo postupovat pouze podle induktivní nebo podle deduktivní metody, ale tvrdil, že nejvhodnější je používat obě metody společně.

Kromě teorie se věnoval i praktickým otázkám hospodářského života. Důkladně se zabýval řešením sociální otázky. Byl toho názoru, že stát nese odpovědnost za životní úroveň svých obyvatel. Jeho pohled na tuto problematiku ovlivnil zejména jeho žáka Josefa Macka.

Bráf se aktivně zasazuje o oživení českého průmyslu. Zavedl pojem „třetí vlna národního obrození“, jednalo se o závěrečnou a nejtěžší část obrozovacího procesu, jehož hlavní cílem bylo dosáhnout hospodářské nezávislosti na okolních státech. Šlo o typický český problém a jeho řešení spatřoval v lásce k českému výrobku.

Bráfovo teoretické myšlení nepatří pouze minulosti, i v současné době je možné z něho čerpat, ač bylo formováno před mnoha lety. Samozřejmě je možné namítnout, že některé jeho závěry jsou již dnes zastaralé a nelze je použít pro řešení současných hospodářských problémů, také můžeme tvrdit, že některé teorie, o které se opírá při vytváření svých názorů, jsou již dnes zpochybněny. Přesto je pro nás jeho učení stále cenné. Náš obdiv si zaslouží především logická struktura jeho teorií, proto má smysl se zabývat jeho učením i dnes.

## Seznam literatury

- BRÁF, Albín. *Národohospodářské potřeby české*. Praha : Svěpomoc, 1908. 16 s.
- BRÁF, Albín. *Nástin přednášek universitních. Díl I. : Národohospodářská theorie*. Sv. 1. Praha : Sborník věd právních a státních, 1913. s. 367.
- BRÁF, Albín. *Nástin přednášek universitních. Díl I. : Národohospodářská politika*. Sv. 2. Praha : Sborník věd právních a státních, 1914. s. 209.
- BRÁF, Albín. *Nástin přednášek universitních. Díl I. : Finanční věda*. Sv. 3. Praha : Sborník věd právních a státních, 1915. s. 276.
- BRÁF, Albín. *Studien über nordböhmisches Arbeiterverhältnisse*. Prag : Druck und Verl. von J. Otto, 1881. 162 s.
- BRÁF, Albín. *Život a dílo : Paměti*. Díl 1. Sestavil Josef Gruber. Praha : Vesmír, 1922. s. 225.
- BRÁF, Albín. *Život a dílo : Výbor statí z nauky národohospodářské*. Díl 2. Sestavili Josef Gruber, Cyril Horáček. Praha : Vesmír, 1923. s. 197.
- BRÁF, Albín. *Život a dílo : Výbor statí hospodářské a sociální politiky*. Díl 3. Sestavili Josef Gruber, Cyril Horáček. Praha : Vesmír, 1923. s. 203.
- BRÁF, Albín. *Život a dílo : Rozličné statí*. Díl 4. Sestavili Josef Gruber, Cyril Horáček. Praha : Vesmír, 1923. s. 225.
- BRÁF, Albín. *Život a dílo : Výbor statí z politiky a samosprávy*. Díl 5. Sestavili Josef Gruber, Cyril Horáček. Praha : Vesmír, 1924. s. 270.
- GRUBER, Josef. *První čeští universitní učitelé národního hospodářství*. Praha : Všehrad, 1918.
- JÜNGLING, Ladislav. Albín Bráf - 140 let od narození. *Hospodářské noviny*. 1991, č. 10, s. 16.
- JÜNGLING, Ladislav. Albín Bráf - český národohospodář, *Politická ekonomie*, ročník XXXIX, 1991, č. 6
- JUREČKA, Václav. Ekonom v politice. Od "duchovní rovnocennosti" k "hmotné rovnocennosti". In JUREČKA, Václav. *Albín Bráf - doteky s dneškem : sborník příspěvků ze semináře*. Ostrava : Vysoká škola báňská, Fakulta ekonomická, 2001. s. 77-82.
- JUROŠKA, Martin. Úloha A. Bráfa v rozvoji českého ekonomického školství. In JUREČKA, Václav. *Albín Bráf - doteky s dneškem : sborník příspěvků ze semináře*. Ostrava : Vysoká škola báňská, Fakulta ekonomická, 2001. s. 52-58.

- KODEROVÁ , Jitka, SOJKA, Milan, HAVEL, Jan. *Teorie peněz*. Praha : ASPI, 2008. 251 s.
- KVASNIČKOVÁ, Alžběta a kol.. *Dějiny ekonomického myšlení : vybrané kapitoly*. Praha : Rego, 1999. 256 s.
- LOUŽEK, Marek. *Spor o metodu mezi rakouskou školou a německou historickou školou : nejvýznamnější metodologický spor v dějinách ekonomie*. Praha : Karolinum, 2001. 234 s.
- SKŘEJPKOVÁ, Petra, SOUKUP, Ladislav. *Antologie české právní vědy : 2. polovina 19. století až 30. léta století 20.*. Praha : Karolinum, 1993. 302 s.
- SOJKA, Milan a kol.. *Dějiny ekonomických teorií*. Praha : Karolinum, 2000. 298 s.
- Sojka, Milan. Soudobá ekonomická teorie pokračovatelů Rakouské školy - pohled zvenčí. In ŠÍMA, Josef, SOJKA, Milan. *Rakouská škola a její význam pro současnost: pohled na trh jako proces*. Praha : Česká společnost ekonomická, 1999. s. 16-21.
- STANĚK, Jaroslav. *Peníze v českých zemích : přehled mincí a papírových peněz v dějinných a hospodářských souvislostech od 10.století dodnes*. Praha : P.A.S, 1995. 239 s.
- ŠÍMA, Josef. Rozvíjející se rakouská tradice : od metodologického individualismu k hodnocení hospodářských politik. In ŠÍMA, Josef, SOJKA, Milan. *Rakouská škola a její význam pro současnost: pohled na trh jako proces*. Praha : Česká společnost ekonomická, 1999. s. 2-15.
- ŠMEJKAL, Miroslav. Život a dílo národohospodáře Prof. Dr. Albína Bráfa. In *Významní čeští národohospodáři*. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, 1993. s. 9-40.
- VEČEŘ, Jan. *České buržoazní ekonomické myšlení ve druhé polovině XIX. století*. Praha : AUC Oeconomica č. 4, 1983. 135 s.
- VENCOVSKÝ, František. *Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948*. Brno : Nadace Universitas Masarykiana, 1997. 433 s.
- VENCOVSKÝ, František, PŮLPÁN, Karel a kol.. *Dějiny měnových teorií na českém území*. Praha : Oeconomica, 2005. 484 s.
- ZÁVODSKÝ, Prokop. Přehled vývoje vysokého ekonomického školství na našem území. In *80 let vysokého ekonomického školství na území České republiky*. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, 1999. s. 22-87.



Akademický rok 2009/2010

## TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Student:	Alžběta Jankovská
Obor:	Ekonomie
Konzultant:	Doc. Ing. Karel Půlpán, CSc.

Garant studijního programu Vám dle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a Studijního a zkušebního řádu UK v Praze určuje následující bakalářskou práci

Předpokládaný název BP:

**Albín Bráf - život a dílo**

Charakteristika tématu, současný stav poznání, případné zvláštní metody zpracování tématu:

Albín Bráf je považován za nejvýznamnějšího ekonoma na přelomu 19. a 20. století, protože se mu jako prvnímu podařilo formulovat ucelený výklad národohospodářské teorie. Ovšem až jeho žáci Josef Gruber a Cyril Horáček se zasadili o to, že publikovali Bráfův odkaz jako celek (s výjimkami, které rovněž rozeberu ve své BP).  
Albín Bráf se stal prvním česky přednášejícím profesorem národního hospodářství na PF UK. Společně s Josefem Kaizlem se podílel na vytvoření české ekonomické terminologie. Prošel složitým názorovým vývojem. Nejprve se věnoval Millově teorii, pak se orientoval na německou historickou školu a nakonec přejal základní principy subjektivně psychologické rakouské školy.  
Kromě teorie se Albín Bráf věnoval také praktickým problémům. Vyzdvihoval důležitost vytvoření silného českého průmyslu, považoval to za dovršení národního obrození. Pobízel české podnikatele, aby se inspirovali zahraničními zkušenostmi. Dále byl zastáncem ekonomického nacionalismu. Chtěl třeba, aby čeští spotřebitelé dávali přednost českým výrobkům před zahraničními.  
Svémi názory ovlivnil řadu svých žáků mimo jiné i významné národohospodáře první republiky, mezi které patří i Karel Engliš a Josef Macek.

Struktura BP:

Osnova

1. Úvod
2. Osobnost a dílo Abína Bráfa
  - 2.1. Základní životopisné údaje
  - 2.2. Univerzitní a vědecká činnost
  - 2.3. Politické působení
3. Teoretické vlivy
  - 3.1. Historické okolnosti
  - 3.2. Hlavní myšlenkové proudy

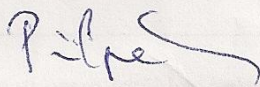
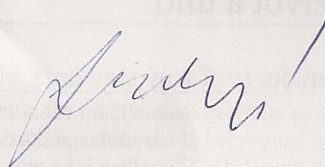
- 3.3. Albín Bráf a jeho hlavní postoje a názory
- 3.4. Vliv Josefa Kaizla
- 3.5. Albín Bráf a jeho vliv na další generaci
- 4. Odkaz Albína Bráfa
  - 4.1. Prvky českého ekonomického nacionalismu
  - 4.2. Závěrečná etapa českého národního obrození
- 5. Závěr

Seznam základních pramenů a odborné literatury:

- BRÁF, Albín. *Národohospodářské potřeby české*. Praha : Svěpomoc, 1908. 16 s.
- BRÁF, Albín. *Nástin přednášek universitních. Díl.I* . Praha : Sborník věd právních a státních, 1913-1915. 3 sv. (367, 209, 276 s.).
- BRÁF, Albín. *Život a dílo*. Praha : Vesmír, 1923. 5 sv. (225, 197, 203, 225, 270 s.).
- GRUBER, Josef. *První čeští universitní učitelé národního hospodářství*. Praha : Všehrd , 1918.
- HOLMAN, Robert. *Dějiny ekonomického myšlení*. Praha : C.H.Beck, 2005. 539 s.
- KVASNIČKOVÁ, Alžběta, ŽÍDEK, Norbert. *Kapitoly z dějin ekonomického myšlení*. Praha : Aleko, 1991. 143 s.
- SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií* . Praha : Karolinum, 2000. 298 s.
- SOJKA, Milan. *Kdo byl kdo : světoví a čeští ekonomové* . Praha : Libri, 2002. 327 s.
- VENCOVSKÝ, František. *Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948*. Brno : Nadace Universitas Masarykiana, Georgetown, Nauma, Masarykova univerzita v Brně, 1997. 433 s.
- Významní čeští národohospodáři* . Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, 1993. 140 s.

Datum zadání:	červen 2009
Termín odevzdání:	leden 2010

Podpisy konzultanta a studenta:

V Praze dne 29. června 2009